

---

1. Úvod do ekonomie

1.1. *Ekonomie*

1.1.1. *Mikroekonomie*

zkoumá chování dílčích ekonomických subjektů – jednotlivců, domácností, firem. Sledujeme ekonomický systém očima jednotlivého subjektu.

1.1.2. *Makroekonomie*

zabývá se hospodářstvím jako celkem. Je pohledem subjektu, který není bezprostředním účastníkem ekonomického systému, ale vytváří pro jeho fungování podmínky.

1.1.3. *Pozitivní*

popisuje ekonomickou realitu – to, co je – a hledá zákonitosti jejího fungování.

1.1.4. *Normativní*

úvahy nad tím, co má být, je subjektivní, koumání reality je pro ni pouze východiskem.

1.2. *Vzácnost*

vzácnost je vlastnost statku. Musí být:

- užitečný – prostředek k nějakému účelu
- existuje v omezeném množství

Volný statek je užitečný, ale neomezený

1.3. *Ekonomické jednání člověka*

- volba – řídí se optimalizačním jednáním (maximalizace cílů, minimalizace nákladů)
- účel – četný, různé preference
- prostředek – omezený, má alternativní použití

prostředek se může stát účelem (pokud je vyroben ze vzácných statků)

1.4. *Výrobní faktory*

1.4.1. *Práce (labor L)*

účelná lidská činnost, kterou mění lidé látku přírody ve statky, jež svými vlastnostmi mohou uspokojit lidské potřeby

- kvantita práce – množství práce – ovlivněno intenzitou a produktivitou
- kvalita práce – ovlivněna vzděláním, zručností, schopnostmi

Práce je primární výrobní faktor – není vytvářen ve výrobě

1.4.2. *Půda (area A)*

Půda jako přírodní zdroje – suroviny, zdroje energie, vzduch...

- kvantita – množství
- kvalita – bonita půdy

Půda je primární výrobní faktor – není vytvářen ve výrobě

1.4.3. **Kapitál (capital K) – odvozený VF**

ne ve smyslu finančního ani lidského kapitálu, ale **ve smyslu kapitálových statků** – statky k výrobě jiných statků

- Fixní kapitál – budovy, stroje, zařízení – delší životnost, během níž vytváříme amortizační fondy (odpisy)
- Zásoby – suroviny, energie - spotřebováváme během jednoho výrobního cyklu

1.4.4. **Technologie**

zvláštní druh kapitálu

mají nehmotnou podobu – např. originální myšlenky

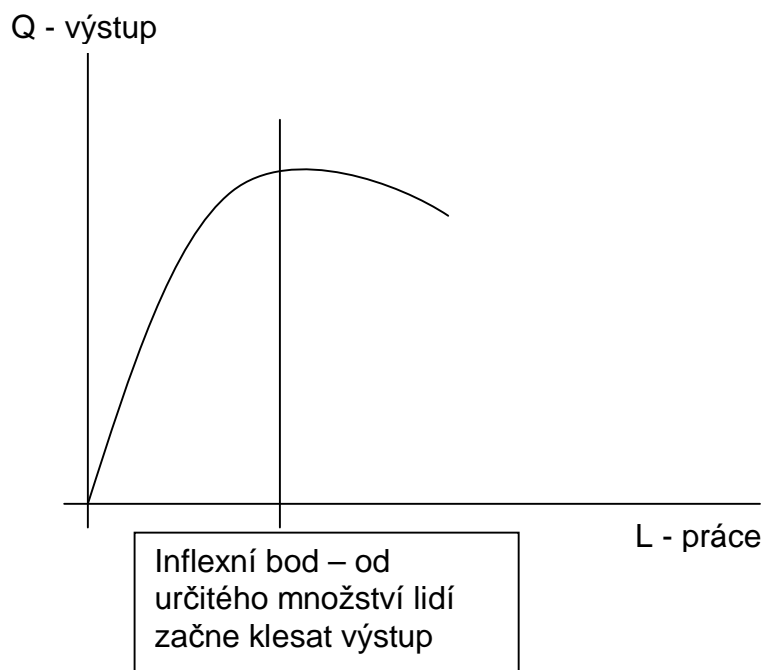

změnou technologie můžeme zvýšit výstup, aniž bychom zvyšovali vstupy

1.4.5. **Výnosy z VF**

Krátké období (klesající výnosy)

půda a kapitál zůstávají, mění se množství práce
zákon klesajících výnosů

při zvyšování množství práce roste produkt, ale klesajícími přírůstky

Dlouhé období (výnosy z rozsahu)

Ize měnit všechny vstupy (i půdu a kapitál)
uplatňuje se zákon výnosů z rozsahu

$$Q = f(L, K)$$

3 typy (příklad):

- konstantní – $L \uparrow 3\%$, $K \uparrow 3\% \Rightarrow Q \uparrow 3\%$
- rostoucí – $L \uparrow 3\%$, $K \uparrow 3\% \Rightarrow Q \uparrow$ více než 3%
- klesající – $L \uparrow 3\%$, $K \uparrow 3\% \Rightarrow Q \uparrow$ méně než 3%

1.5. Hranice výrobních možností

kombinace statků, které může ekonomika při svých celkově omezených zdrojích vyrábět. Ve zjednodušeném modelu jde o kombinace dvou statků, hranice je vyznačena konkávní křivkou v důsledku mezní míry transformace produktu.

1.6. Náklady příležitosti (alternativní náklady)

(náklady oportunitní, náklady obětované příležitosti)

ztráty z nepoužití zdrojů pro jinou (obětovanou) činnost. Nejde o náklady účetní, vycházejí z manažerského pojetí nákladů.

Implicitní náklady – alternativní náklady VF ve vlastnictví podnikatele

Explicitní náklady – platí výrobce za cizí VF

Ekonomické náklady = explicitní + implicitní

Ekonomický zisk = TR – ekonomické náklady

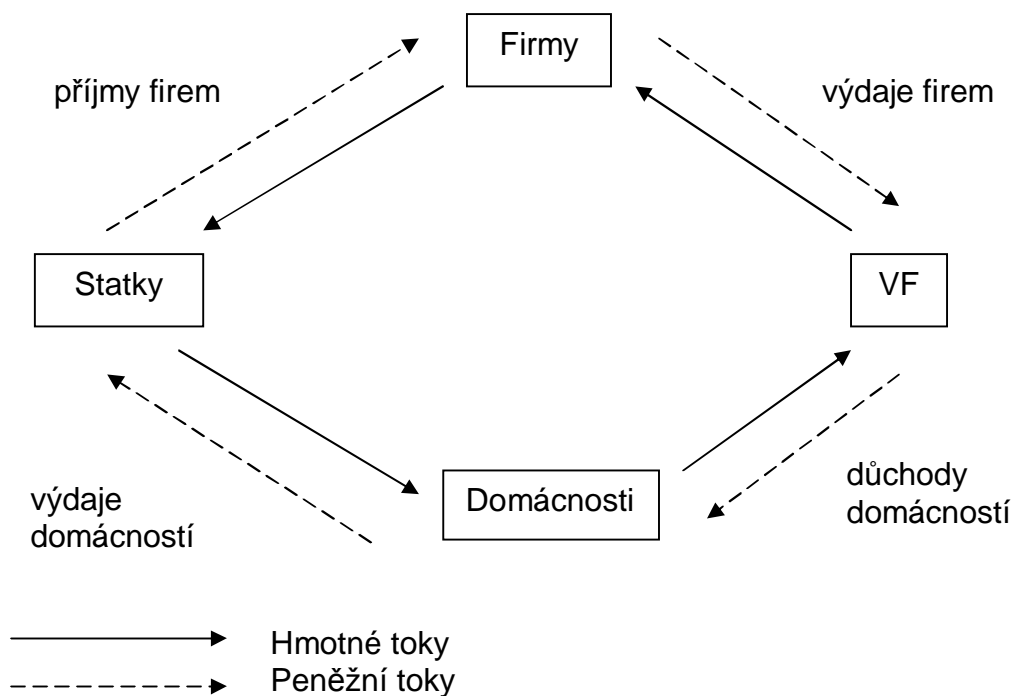
Účetní zisk = TR – explicitní (účetní) náklady

1.7. Dělbá práce

metoda organizace výroby, při níž se každý pracovník specializuje na jedni výrobní činnost či výrobní operaci

1.8. Ekonomický koloběh (koloběh tržní ekonomiky)

1.8.1. Dvousektorová ekonomika

1.8.2. Koloběh se státem

Domácnosti platí daně a dostávají zboží a služby
Firmy platí daně a dostávají dotace

1.9. Význam trhu a cen

ceny mají 3 základní funkce – **informační**, **motivační**, **alokační**

1.9.1. Informační

když se nějaký výrobní zdroj stane vzácnější, jsou o tom spotřebitelé informováni – zvýší se cena

1.9.2. Motivační

zdražení jedné suroviny → výrobce použije levnější, protože chce ušetřit a více vydělat – motivuje ho větší výdělek.

spotřebitel také přechází na méně vzácné (levnější) statky.

cenová informace mu říká, že může vydělat / ušetřit – tím motivuje

1.9.3. Alokační

ceny alokují (umísťují) ekonomické zdroje mezi různé způsoby užití tak, aby tyto zdroje byly využívány efektivně.

---

2. Trh a tržní mechanismus

2.1. Trhy

- výrobních faktorů
- zboží a služeb
- finanční trhy
  - peněz
  - ostatních finančních aktiv – kapitálu
  - devizový trh
- dílčí – trh určitého výrobku, komodity
- agregátní – celkový trh (*zboží, práce...*)
- legální
- nelegální – stínová ekonomika
  - šedá ekonomika – činnosti užitečné pro obyvatele, ale prováděné nelegálně (melouchy, krácení daní)
  - černá ekonomika – činnosti škodlivé – drogy...

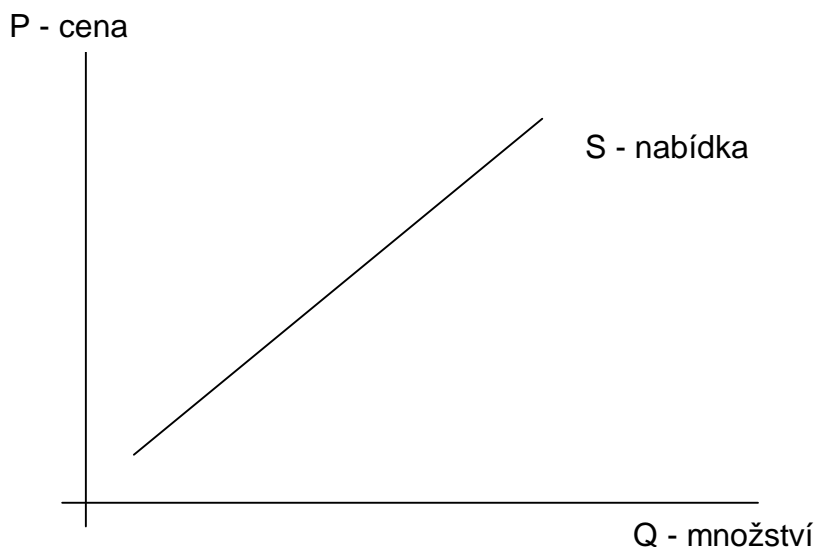
činnost šedé ekonomiky se stát snaží přetáhnout do legální oblasti (aby platili daně), represe je až na druhém místě, černou ekonomiku chce zničit.

2.2. Tržní mechanismus

- subjekty
  - domácnosti
  - firmy
  - stát
- prvky
  - nabídka
  - poptávka
  - cena
- mechanismus
  - tržní konkurence

2.3. Nabídka

- individuální – nabídka jedné firmy
- tržní (dílčí) – nabídka všech firem v oboru
- agregátní – celková

2.3.1. **Zákon rostoucí nabídky**

roste cena $\Rightarrow$ roste nabízené množství
za jinak stejných okolností

CETERIS PARIBUS – jiné okolnosti

- změna cen substitutu
- změna nákladů

růst cen substitutů v individuální nabídce vede ke **snížení množství** zboží (aby měl kapacitu na výrobu dražšího substitutu) – křivka se posune **doleva**

2.3.2. **Tržní nabídka**

součet individuálních nabídek

2.3.3. **Agregátní nabídka**

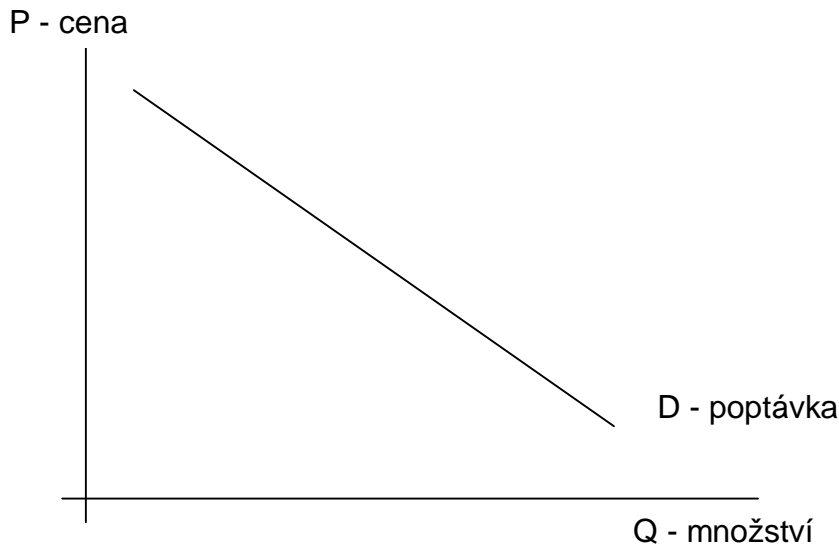
P: místo jednotkové ceny je **cenová hladina**

Q: místo nabízeného množství je **Y - HDP**

2.4. **Poptávka**

- individuální – jednoho spotřebitele
- tržní – dílčí
- agregátní

2.4.1. Křivka poptávky

2.4.2. Zákon klesající poptávky

roste cena $\Rightarrow$ klesá poptávané množství (za jinak stejných okolností)

CETERIS PARIBUS – jiné okolnosti

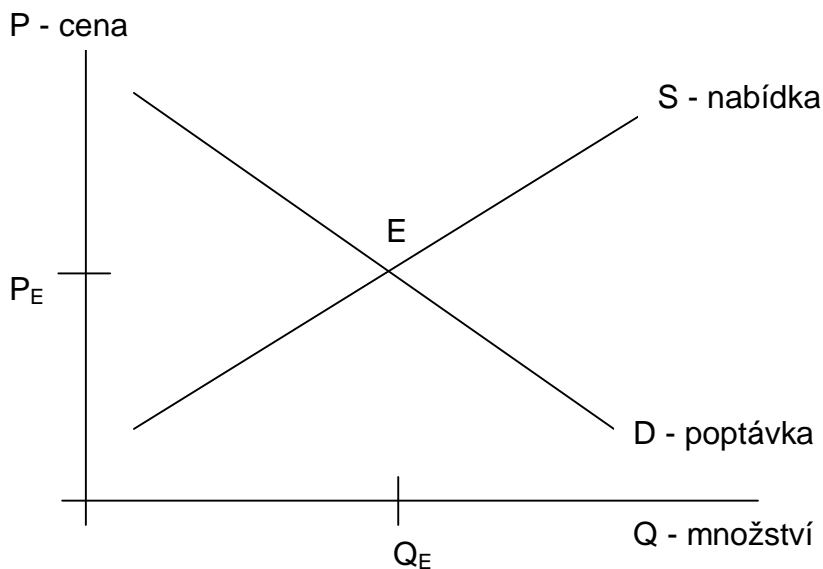
- ceny ostatních statků
- důchod spotřebitele

růst důchodu $\Rightarrow$ posun křivky **doprava**

2.5. Tržní rovnováha a tržní cena

cena vyčišťuje dílčí trh

cena je určena nabídkou a poptávkou (dílčí)

E – ekvilibrum - rovnováha na dílčím trhu – všichni jsou spokojeni

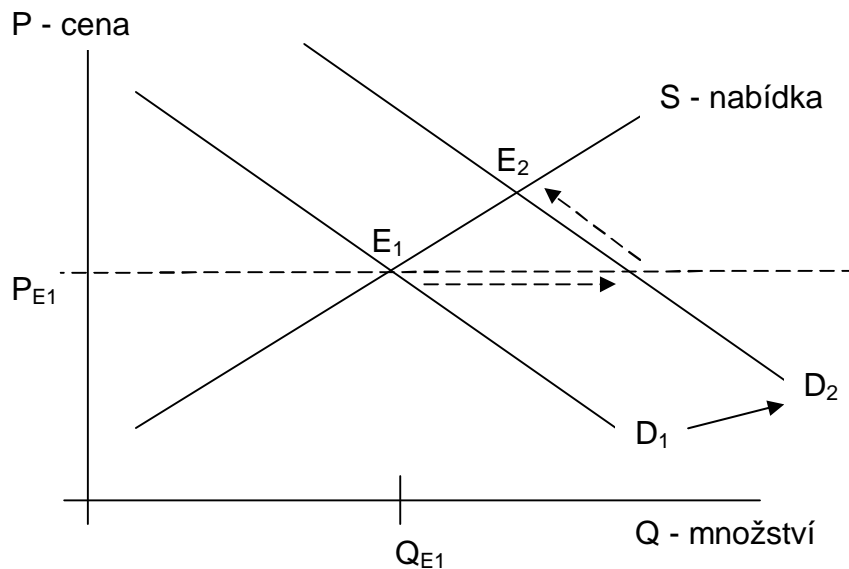
P_E – rovnovážná cena

Q_E – rovnovážné množství

2.6. Vliv změny poptávky a změny nabídky na tržní rovnováhu

Příklad

- růst důchodu $\Rightarrow$ posun křivky poptávky doprava
- poptávané množství > než nabízené (při dané ceně)
- růst ceny
- pokles poptávaného množství
- nová rovnováha trhu

2.7. Konkurence

mechanismus, který uvádí ekonomiku do rovnováhy

- **napříč trhem** – mezi nabídkou a poptávkou
  - nabízející chtějí maximalizovat zisk
  - poptávající chtějí maximalizovat užitek
  - $\Rightarrow$ konkurence $\Rightarrow$ soulad
- **na straně poptávky** – když je **cena nižší** než rovnovážná (nízká cena, nedostatek zboží)
- **na straně nabídky** – když je **cena vyšší** než rovnovážná (vysoká cena, přebytek zboží)

Necenová konkurence

- kvalita (skutečná / domnělá)
- servis, úvěr...

V praxi je cenová i necenová konkurence

2.7.1. Dokonalá konkurence

ideál, fikce, v učebnicích

všichni nabízející i poptávající jsou příjemci ceny, nikdo (žádný subjekt) nemůže ovlivnit cenu

2.7.2. Nedokonalá konkurence

Monopolní konkurence

diferenciace produktů - firmy vyrábějí různé produkty + reklama
rozdíl oproti DK, kde je produkce homogenní

Oligopol

jedna velká firma (nebo několik málo) a outsideři, kartelová dohoda

Monopol

žádná konkurence, jeden výrobce, určuje cenu

---

3. Chování spotřebitele a formování poptávky

3.1. Celkový a mezní užitek

celkový užitek – uspokojení spotřebitele z celého množství statku

mezní užitek – přírůstek uspokojení z další, dodatečné jednotky statku

zákon klesajícího mezního užitku - mezní užitek s rostoucí spotřebou klesá

racionální spotřebitel není ochoten platit za statek vyšší cenu, než jaký je jeho mezní užitek z poslední jednotky daného statku – zvyšuje množství nakupovaného statku jen do té míry, dokud je mezní užitek vyšší (nebo alespoň rovný) než cena statku

3.2. Spotřebitelův přebytek

je rozdíl mezi celkovým užitekem statku a částkou, kterou za něj spotřebitel zaplatí.

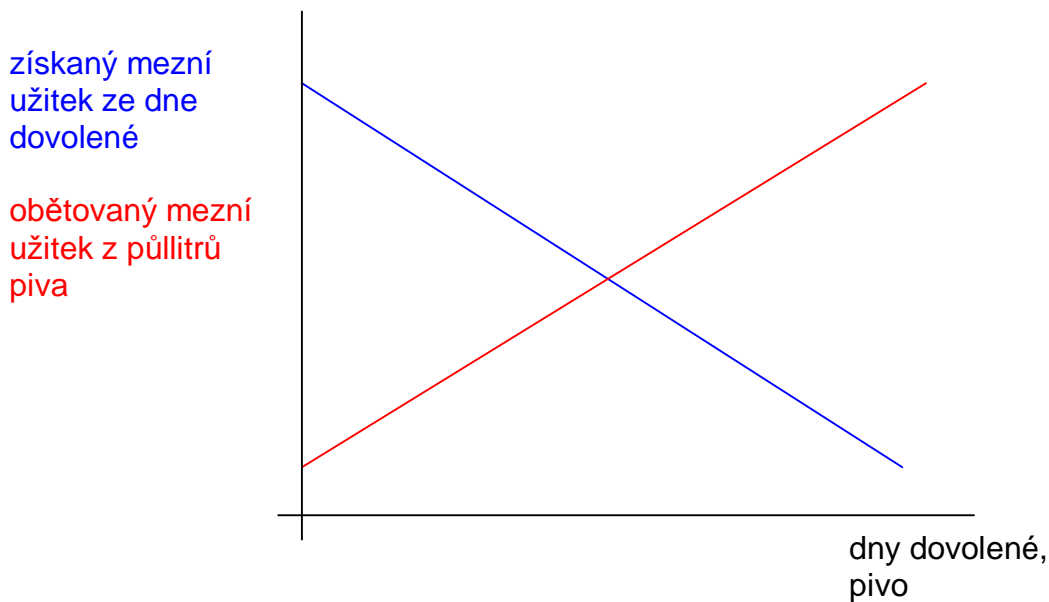
tzn. rozdíl mezi částkou, kterou by byl ochoten maximálně zaplatit, a částkou, kterou skutečně platí

spotřebitelův přebytek je zákonitost – protože mezní užitek je klesající a spotřebitel nakupuje za tržní cenu – nakupuje tolik, aby poslední jednotka statku měla mezní užitek roven ceně – takže spotřebitel na nákupu vždy vydělá: jeho celkový užitek je vždy větší, než celková cena, kterou platí.

3.3. Obětovaná příležitost a vyrovnání mezních užitků

tím, že člověk kupuje jeden statek, obětovává jiné příležitosti.

3.3.1. Analýza nákladů a výnosů (cost-benefit analysis)

výnosem je získaný užitek
nákladem je obětovaný užitek

dokud je mezní užitek z jednoho statku vyšší než mezní užitek z druhého statku, snaží se spotřebitel přesouvat své zdroje (peníze, čas) ze statku s nižším mezním užitekem na statek s vyšším MU

3.3.2. Optimum spotřebitele (optimální spotřebitelská alokace)

$MU_1 / P_1 = MU_2 / P_2$ (kardinalistický přístup)
v tomto případě spotřebitel optimálně rozděluje své zdroje
(statků může být více než dva)

3.4. Poptávka

ukazuje závislost poptávaného množství statku na jeho ceně (kolik statku bude poptáváno při dané ceně)

Počítáme ovšem s tím, že se nemění jiné okolnosti (důchod a ceny jiných statků)
křivka poptávky v zásadě kopíruje křivku mezního užitku

každý bod této křivky říká, že cena, kterou spotřebitel platí, odpovídá meznímu užitku kupovaného množství statku.

poptávané množství je číslo
poptávka je funkce

3.5. Zákon klesající poptávky substituční a důchodový efekt

s poklesem ceny roste poptávané množství

3.5.1. Důchodový efekt

spotřebitel při vyšší ceně kupuje méně statku, protože mu původní částka nestačí na nákup množství, které předtím kupoval

3.5.2. Substituční efekt

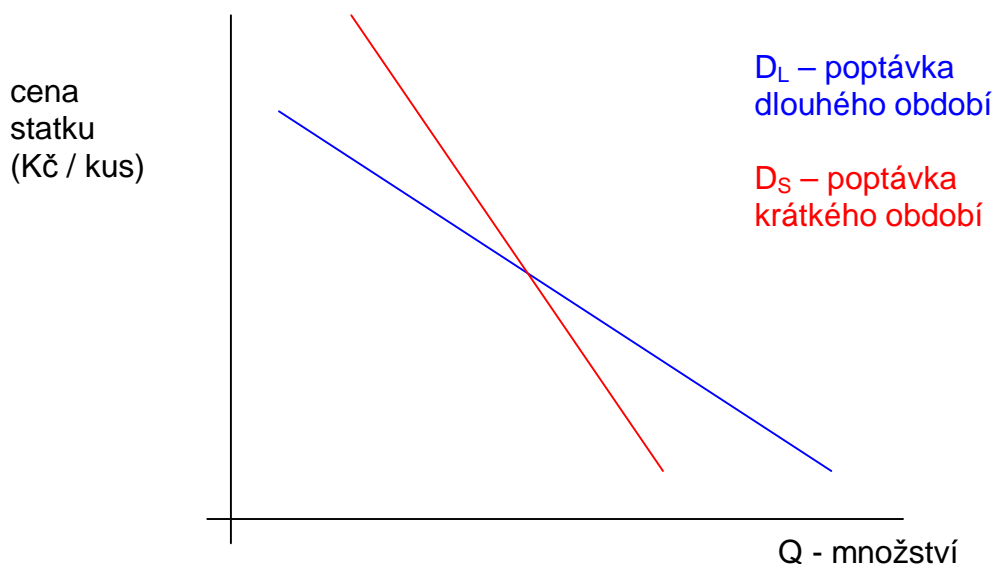
spotřebitel při zvýšení ceny kupuje méně statku, protože jej nahrazuje jinými statky
spotřebitelská substituce – nahrazování jednoho uspokojení jiným – v tomto smyslu má každý statek substituty

kvůli těmto efektům má poptávka klesající průběh

poptávané množství statku se mění pouze tehdy, když se mění jeho cena v poměru k ostatním cenám

3.6. Poptávka v krátkém a dlouhém období

spotřebitelská substituce vyžaduje určitý čas, racionální spotřebitel je přizpůsobivý, v krátkém období však méně – křivka poptávky je v krátkém období strmější než v dlouhém

3.7. Cenová elasticita poptávky

cenová elasticita poptávky – používá se k měření reakce poptávaného množství na změnu ceny

udává vztah mezi procentní změnou množství a procentní změnou ceny

$$e = (\Delta Q / Q) / (\Delta P / P)$$

ΔQ – změna množství

Q – původní množství

Elastická poptávka: $e > 1$ (jednoprocentní zvýšení ceny vyvolá více než jednoprocentní snížení množství), křivka je **vodorovnější**

Neelastická poptávka: $e < 1$ (zvýšení ceny povede k růstu výdajů na daný statek), křivka je **strmější**

Jednotkově elastická poptávka: $e = 1$ (změna ceny ponechá výdaje na statek beze změny)

3.8. Změny poptávky

je něco jiného než změna poptávaného množství
důvody pro změnu poptávky

- změna preferencí spotřebitele – růst preferencí $\Rightarrow$ růst poptávky
- změna důchodu spotřebitele – růst důchodu $\Rightarrow$ růst poptávky (obvykle)
- změna ceny komplementu – statek, který se spotřebovává společně s daným statkem, doplňují je (*fotoaparáty a filmy, tenisové míčky a rakety...*)
- změna ceny substitutu – pokud cena substitutu poklesne, bude spotřebitel kupovat více substitutu a méně daného statku

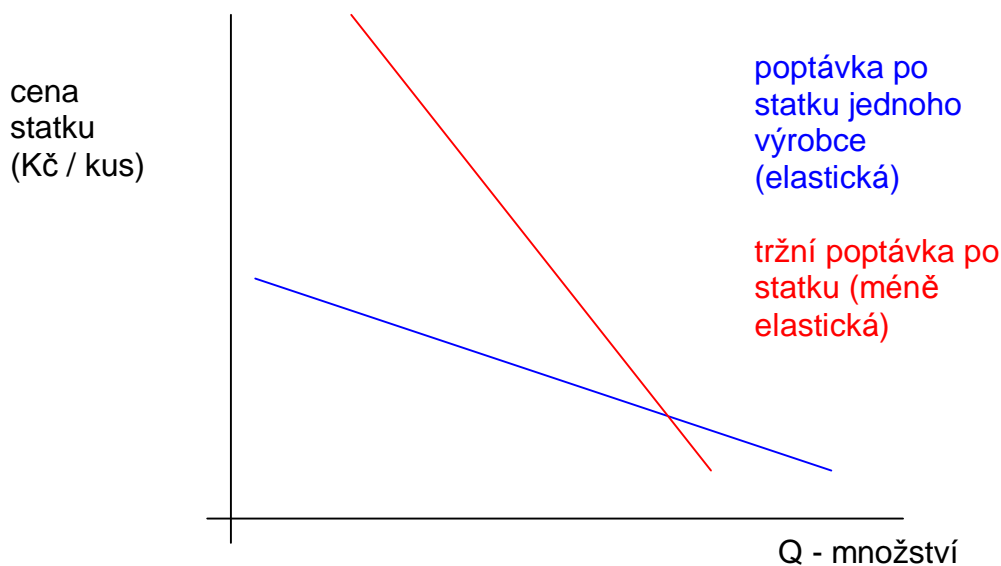
pokles poptávky – posun křivky dolů doleva

3.9. Tržní poptávka po statku jednoho prodávajícího

tržní poptávka je součtem všech individuálních poptávek po daném statku

je-li tržní poptávka **neelastická**, **zvýšení ceny** a snížení množství statku vyvolá **zvýšení výdajů** kupujících i **příjmů prodávajících**

je-li tržní poptávka **elastická**, vyvolá **zvýšení ceny** **pokles** výdajů kupujících i **příjmů prodávajících**

na dokonale konkurenčním trhu není informace o cenové elasticitě užitečná – jeden výrobce ji nedokáže využít, protože není schopen ovlivnit cenu

3.10. Kardinalistický přístup

Odvození poptávky za předpokladu měřitelnosti užitku

předpokládá, že spotřebitel dokáže ocenit užitek určitým číslem, nebo dokáže říci, o kolik je pro něj jeden statek užitečnější než jiný

$$MU = \Delta TU / \Delta Q$$

Bod nasycení – od něj už je mezní užitek nulový

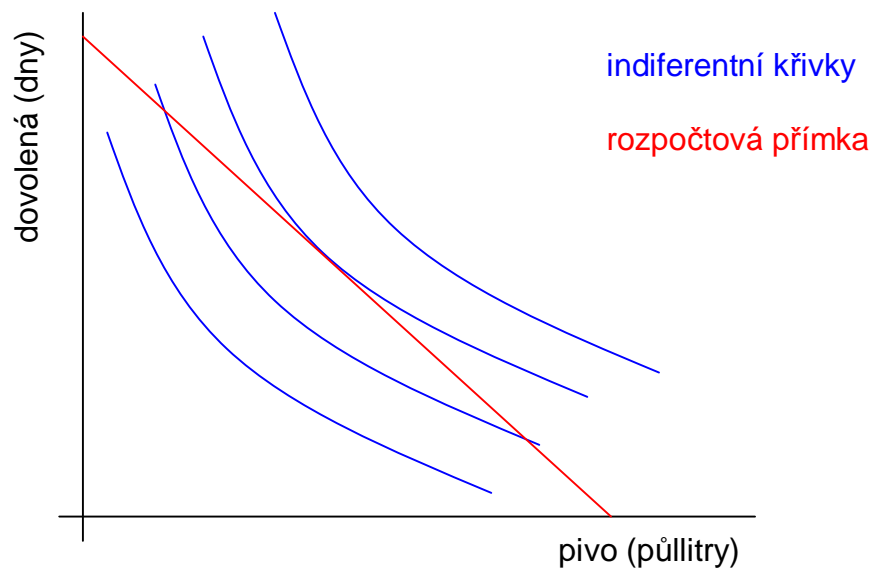
Optimum spotřebitele: $MU = P$

Optimum při více statcích: $MU_1 / P_1 = MU_2 / P_2$

3.11. Ordinalistický přístup

spotřebitel je nanejvýš schopen říci, zda je pro něj určitá varianta **užitečná více, stejně nebo méně** než jiná (ale není schopen říci o kolik)

3.11.1. Indiferentní analýza

Indiferentní křivky (křivky lhostejnosti) – vyjadřují kombinace dvou statků, které mají pro spotřebitele stejný užitek (křivky se skládají z bodů lhostejnosti - kombinací) tyto křivky tvoří mapu lhostejnosti (křivky jsou jako vrstevnice)

Prohnutý tvar křivek vychází z povahy substituce (potřeba jednoho statku je nasycená a druhého má málo a naopak)
 $MRS = \Delta X / \Delta Y =$ mezní míra substituce

3.11.2. Přímka spotřebních možností (rozpočtová přímka)

je to hranice spotřebních možností – kombinace za touto přímkou si už nemůže při daném důchodu koupit

změna ceny statku $\Rightarrow$ změna sklonu přímky
změna důchodu $\Rightarrow$ posun přímky

když budeme nakláňet BL pro jednotlivé ceny, získáme množství statku, které si za takovou cenu spotřebitel koupí – tím odvodíme křivku poptávky

Ordinalistický a kardinalistická verze nejsou v rozporu – obě vedou ke stejnému závěru, stejné poptávkové funkci

---

4. Chování výrobce a formování nabídky

4.1. Náklady

4.1.1. Utopené náklady

člověk nemá brát některé náklady v úvahu – takové náklady, které nese v každém případě (bez ohledu na to, pro jakou příležitost se rozhodne)

Příklad: Koupili jsme jahody za 30 Kč, chceme je prodat, ale moc to nejde. Kdybychom čekali moc dlouho jahody by shnil. Tak je radši prodáme za 20 Kč, sice je prodáme pod náklady, ale lepší než nic (ty náklady jsou utopené)

4.1.2. Náklady příležitosti (implicitní, oportunitní)

podstatou nákladů je obětovaná příležitost – nákladem je obětovaný výnos nebo užitek, který bychom mohli získat v jiné příležitosti

Člověk má obvykle více příležitostí, jak využít své VF. Náklady obětované příležitosti jsou vždy náklady druhé nejlepší příležitosti

Příklad: Bydlíme ve vlastním domě, nikomu nic neplatíme, jsou náklady nulové? Nejsou – příležitostí, kterou jsme obětovali je pronájem domu, takže náklady bydlení v našem domě je rovna výši nájmu.

4.1.3. Ekonomické náklady a ekonomický zisk

Implicitní náklady – alternativní náklady VF ve vlastnictví podnikatele

Explicitní náklady – platí výrobce za cizí VF

Ekonomické náklady = explicitní + implicitní

Ekonomický zisk = TR – ekonomické náklady

Účetní zisk = TR – explicitní (účetní) náklady

výrobce odchází k jiné příležitosti, jakmile je jeho ekonomický zisk záporný

4.1.4. Změny nákladů

náklady se často mění i z důvodu, že se mění hodnota obětovaných příležitostí

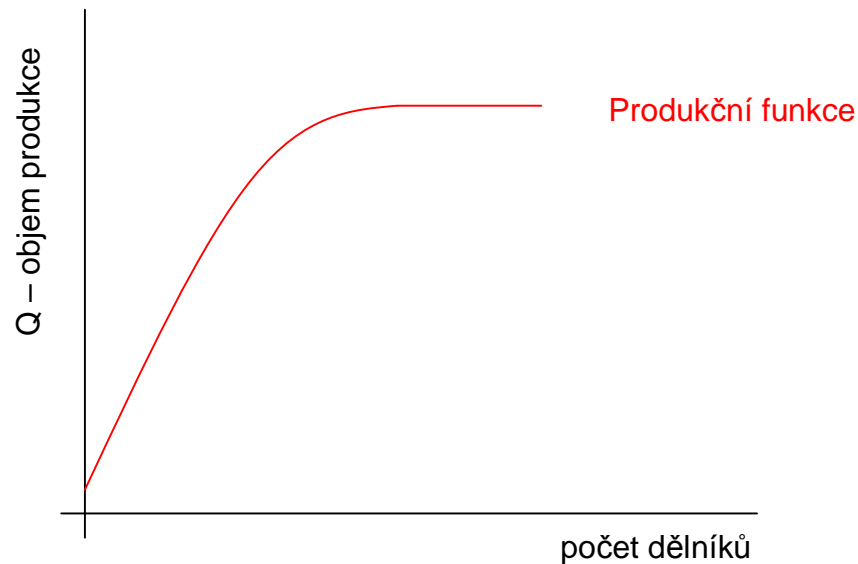
Příklad: výrobce zaměstnává lidi, lidé dostanou nabídku na jiné pracovní místo, kde by dostali vyšší plat → mění se hodnota jejich obětované příležitosti → výrobcovi se mění náklady na výrobu – rostou mzdy, protože si chce udržet zaměstnance

4.2. Produkční funkce

ukazuje závislost produkce na množství VF. V krátkém období jsou některé VF fixní a některé variabilní.

S každým přírůstkem variabilního VF se přírůstky produkce nejprve zvyšují a posléze klesají – projevují se **klesající výnosy z variabilních VF**

Důvodem je, že roste-li variabilní faktor a fixní zůstávají, klesá vybavenost variabilního faktoru fixními faktory a s poklesem této vybavenosti klesá i jeho schopnost zvyšovat produkci

4.3. Nákladová funkce

je odvozena od produkční funkce

Růst nákladů se zpočátku zpomaluje a posléze zase zrychluje

Funkce mzdových nákladů: na svislé ose jsou mzdové náklady, na vodorovné objem produkce – viz strana 64

Nákladová funkce ukazuje, jak se zvyšují celkové náklady v závislosti na růstu produkce.

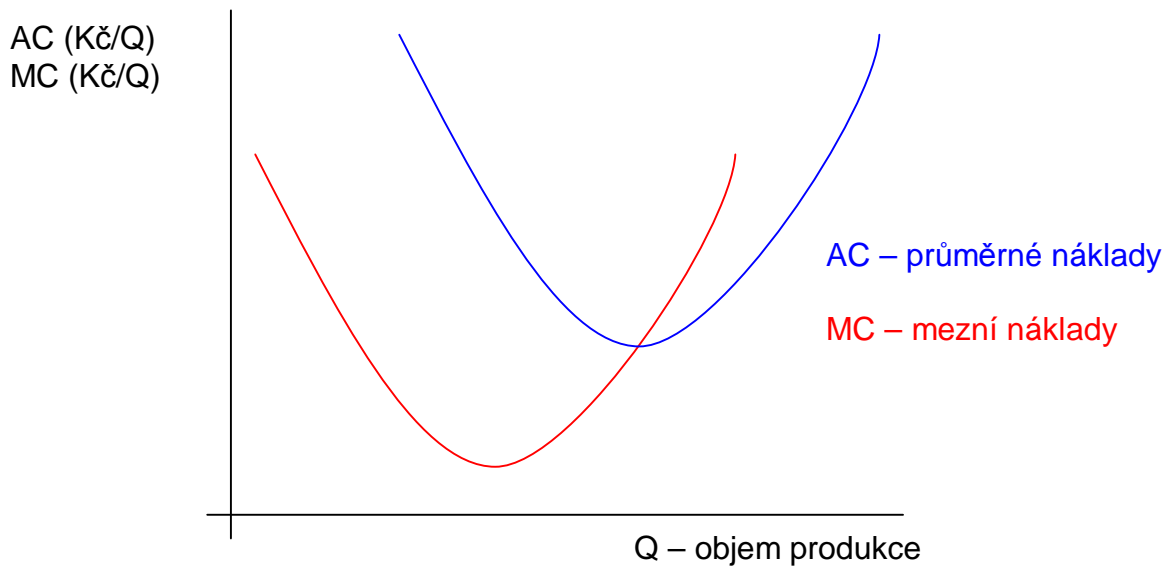
Křivka celkových nákladů se skládá z celkových fixních nákladů a z celkových variabilních nákladů: $TC = TFC + TVC$

Průměrné náklady (jednotkové) – jsou náklady na jednotku produkce: $AC = TC / Q$

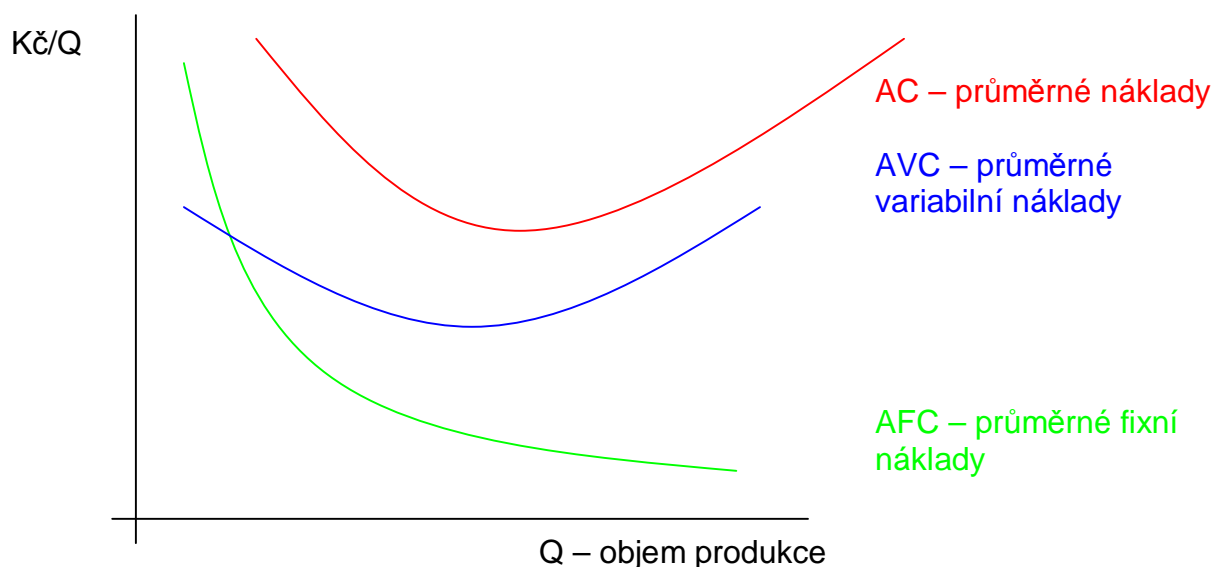
Mezní náklady – přírůstek celkových nákladů, vyvolaný zvýšením produkce o jednotku: $MC = \Delta TC / \Delta Q$

mezní náklady jsou (při malých změnách produkce) derivací celkových nákladů

Křivka průměrných nákladů AC a křivka mezních nákladů MC se protínají v bodě v bodě minima křivky průměrných nákladů AC

odvození – viz strana 67

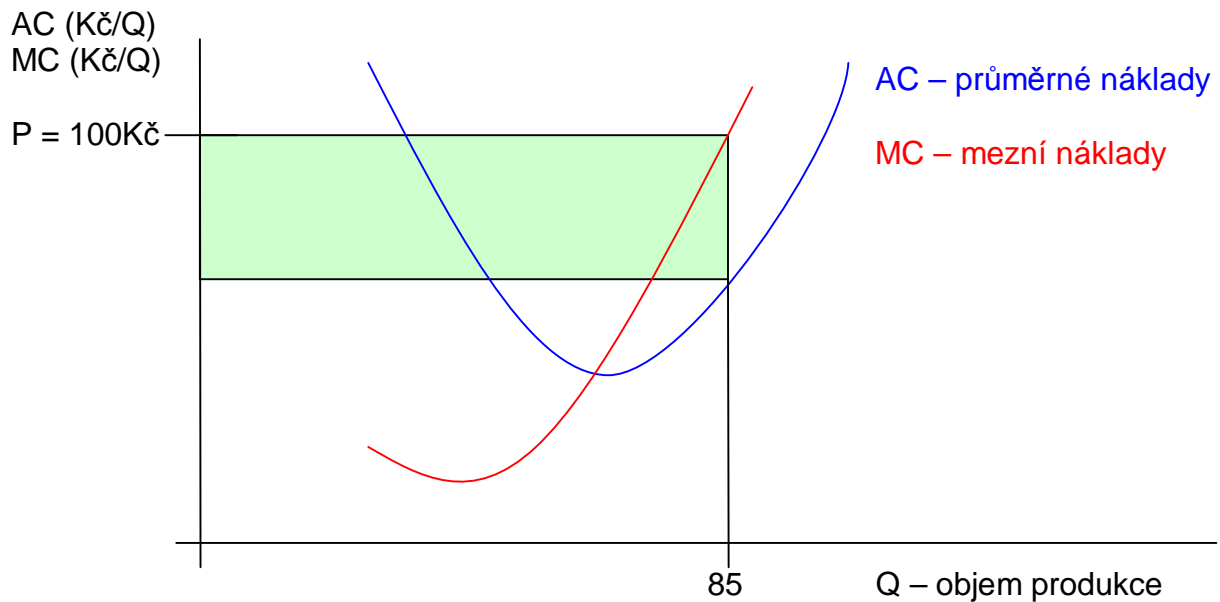
4.4. Optimum (rovnováha) firmy

cílem výrobce je maximalizovat zisk

Mezní příjem – přírůstek celkového příjmu, dosažený z prodeje dodatečné jednotky
Výrobce bude zvyšovat produkci, dokud budou mezní náklady nižší než mezní příjem.

Optimum výrobce: $MC = MR$ (rovnováha firmy – protože nemá důvod zvyšovat ani snižovat produkci, v tom případě maximalizuje zisk)

Optimum: $MC = MR = P$ (cena je dána) $\Rightarrow$ bude se vyrábět 85 jednotek produkce
Obsah zeleného obdélníku je zisk

5. Rovnováha na dokonale konkurenčním trhu

5.1. Nabídka firmy v krátkém období

Nabídka je funkce, která ukazuje závislost nabízeného množství statku na jeho ceně. Krátké je období, kdy firma neuvažuje odchod z trhu (takže se nemění počet firem na trhu daného statku)

křivka je totožná s částí křivky mezních nákladů firmy, počátečním bodem nabídkové křivky je minimum křivky průměrných variabilních nákladů
Výrobce je sice v krátkém období nést ztrátu, ale pouze do výše fixních nákladů. Poklesne-li cena pod průměrné variabilní náklady, výrobce zastaví činnost a nabízené množství je nulové

5.2. Nabídka firmy v dlouhém období

v dlouhém období firmy odcházejí z trhu, pokud mají ekonomickou ztrátu a přicházejí na trh, pokud se na něm dosahuje ekonomického zisku

$P > AC \Rightarrow$ ekonomický zisk láká na trh nové firmy $\Rightarrow$ cena se snižuje
 $P < AC \Rightarrow$ ekonomická ztráta nutí firmy k odchodu $\Rightarrow$ cena se zvyšuje

změna počtu firem na trhu udržuje v dlouhém období **cenu na úrovni průměrných nákladů a ekonomický zisk na nule**

Křivka nabídky se v dlouhém období mění v **jediný bod nabídky**

Dlouhodobá rovnováha firmy: $MC = MR = P$, ekonomický zisk = 0, tato situace je zároveň rovnováhou trhu (firmy neodcházejí ani nepřicházejí)

Firmy se pod tlakem konkurence snaží snižovat náklady: přijdou s inovací → nákladové křivky se posunou dolů → vznikne ekonomický zisk → ten láká nové firmy na trh → klesá cena

Tak se dlouhodobá rovnováha neustále mění

Na trzích je tendence k nulovému ekonomickému zisku – kladný ekonomický zisk je přechodnou situací

Firmy usilují o inovace a snižování nákladů proto, že kladný ekonomický zisk bude chvíli trvat a zmizí až po nějaké době (než je dožene konkurence a klesne cena)

Honba firem za ekonomickými zisky je motorem ekonomického růstu. Když se firmám podaří snížit náklady, konkurence je donutí snížit ceny a spotřebitelé mohou kupovat více statků.

5.3. Zastavení činnosti (bod uzavření firmy v krátkém období)

znamená přerušení činnosti (výroby) a vyčkávání, ještě neznamená rozpuštění firmy a přechod k jiné příležitosti

variabilní náklady – mění se s rozsahem výroby, když je výroba nulová $VC = 0$ (materiál, mzdy dělníků)

fixní náklady – zůstávají stejné, FC jsou konstantní, vznikají i když se nevyrábí (nájemné za pozemek, stroje; úroky z půjček, mzdy manažerů a uklízeček)

Činnost zastavíme, když příjmy nepokrývají variabilní náklady.

fixní náklady jsou v případě takového rozhodování utopené – výrobce je nese, ať se rozhodne výrobu zastavit, nebo ne.

Výrobce je ochoten nést krátkodobě ekonomickou ztrátu pouze do výše fixních nákladů

5.4. Odchod z trhu (bod zvratu v dlouhém období)

je závažnějším rozhodnutím než zastavení činnosti

znamená konečné zastavení výroby, opuštění trhu daného statku a přechod k jiné příležitosti

Zastavení činnosti je krátkodobé rozhodnutí

Odchod z trhu je dlouhodobé rozhodnutí

Výrobce odchází z trhu, když po delší dobu nepokrývá veškeré ekonomické náklady (variabilní i fixní) – v tomto případě nejsou fixní náklady utopené, protože je výrobce může ušetřit odchodem z trhu

5.5. Změny nabídky

změna ceny → firma se pohybuje po křivce (mění se nabízené množství, ale nemění se nabídka)

změna jiných okolností → posouvání křivky (mění se nabídka)

důvody změny nabídky

- změna nákladů
- změny podmínek (*např. přírodních podmínek*)

Zvýšení nákladů $\Rightarrow$ posun nabídkové křivky nahoru

5.6. Tržní nabídka

5.6.1. v krátkém období

je součtem nabídek jednotlivých firem
produkce se zvyšuje nadměrným využíváním kapacit firem

5.6.2. v dlouhém období

produkce se zvyšuje příchodem nových firem
křivka je rostoucí, ale méně strmá než nabídka v krátkém období

růst produkce statku posléze naráží na nedostatek výrobních faktorů specifických pro daný statek (*např. orná půda nebo odborný pracovník*), téměř každý statek potřebuje ke své výrobě specifické VF, jeho produkce se může dále zvyšovat jen využíváním méně vhodných VF.

Např. vtáhnout nové lidi do odvětví (když už další odborníci v oboru nejsou) stojí peníze – musíme jim zvýšit mzdu, což znamená náklad (vyšší mzdu budou dostávat i stávající pracovníci) vyšší mzdy zvyšují náklady firem $\Rightarrow$ vyšší cena vyráběných statků. Závěr: růst výroby je doprovázen rostoucími náklady

Růst produkce $\Rightarrow$ vyšší poptávka po specifických VF $\Rightarrow$ růst ceny těchto VF (protože jejich množství je omezené) $\Rightarrow$ růst nákladů

proto má dlouhodobá nabídka u většiny statků rostoucí průběh

tržní nabídka je funkcí mezních nákladů – cena, kterou firmy docilují, je rovna jejich mezním nákladům

5.7. Tržní rovnováha

- mnoho kupujících, navzájem si konkurují $\Rightarrow$ cena roste (maximálně do výše mezního užítku)
- mnoho prodávajících, konkurují si $\Rightarrow$ cena klesá (minimum jsou mezní náklady)

Tržní rovnováha nastává v průsečíku křivky poptávky a křivky nabídky – neboť tam se poptávané množství rovná nabízenému a na trhu tak nevzniká nedostatek ani přebytek zboží.

Cena v tomto bodě je rovnovážná, všechna ostatní jsou nerovnovážné

$$P = MU = MC$$

Nerovnováha – přebytek nebo nedostatek zboží – je nestabilní a přechodná

5.8. Efektivnost rovnováhy

kritériem ekonomické efektivity je porovnání mezního užitku a mezních nákladů množství tržní rovnováhy je efektivním množstvím

- kdyby se vyrobilo o jednotku statku více, byl by přírůstek užitku menší, než přírůstek nákladů
- kdyby se vyrobilo o jednotku statku méně, byl by úbytek užitku větší, než ušetřené náklady

Jedinou efektivní produkcí je produkce tržní rovnováhy. Tím, že trhy mají tendenci k rovnováze, mají tendenci k efektivitě.

5.9. Přebytek spotřebitele a přebytek výrobce

Přebytek výrobce – rozdíl mezi cenou, za kterou prodá výrobce, a cenou, kterou by minimálně požadoval, aby vyrobil poslední jednotku statku – rozdíl mezi tržní cenou a mezními náklady

Přebytek spotřebitele – je rozdíl mezi celkovým užitekem statku a částkou, kterou za něj spotřebitel zaplatí.

tzn. rozdíl mezi částkou, kterou by byl ochoten maximálně zaplatit, a částkou, kterou skutečně platí

---

6. Charakter nedokonalé konkurence

6.1. Dokonalé a nedokonalé trhy

6.1.1. Dokonalý trh

výrobce nemůže změnami vyráběného množství změnit cenu, protože poptávka po jeho statcích je dokonalá elastická, takže i nepatrné zvýšení jeho ceny by znamenalo snížení poptávky po jeho produktech na nulu

pokud toto platí pro všechny výrobce, je trh dokonalý – dokonale konkurenční

6.1.2. Nedokonalý trh

pokud poptávka po výrobcích jednoho výrobce není dokonalá elastická výrobce může změnami produkce do určité míry ovlivnit docilovanou cenu

6.1.3. Podmínky dokonalého trhu (a příčiny nedokonalého)

- **dokonalá informovanost kupujících i prodávajících** – podmínka je splněna jen na centralizovaných trzích (*např. burza cenných papírů*) nebo na měnovém trhu. V případě územně rozptýlených trhů není splněna – *restaurace, benzínové pumpy...*
- **nulové náklady na změnu dodavatele** – *např. nutnost dojíždět k jinému dodavateli*, roli hraje také zvyk
- **homogenní produkt** – produkty různých výrobců musí být stejné, poptávající neberou v úvahu kvalitu, pověst firmy atd., řídí se jen cenou
- **velký počet prodávajících** – na každého připadá jen velmi malá část trhu statku

aby byl trh dokonalý, musí splňovat všechny čtyři podmínky

6.2. Monopolistická konkurence

je nejběžnějším typem nedokonalé konkurence
důvodem bývá heterogenní produkt, který je častý ve zpracovatelském průmyslu a ve službách (naopak na trzích plodin nebo surovin je produkt homogenní)

Výrobci se systematicky snaží odlišit svůj produkt – diferenciací produktu od konkurence. *Např. dvě zubní pasty nejsou homogenní, jsou to jen velmi blízké substituty*

Diferenciací zvyšuje užitečnost statku – lidé dávají přednost rozmanitosti

tento trh v sobě nese **prvky monopolu i konkurence**
důležitou vlastností je **otevřenost trhu** – neexistují bariéry vstupu pro novou konkurenci. To má za následek tendenci k nulovému ekonomickému zisku.

6.3. Oligopol

Oligopol je trh, na kterém dlouhodobě působí jen několik málo firem

Příklad: ve městě jsou jen dvě letiště, nikdo další si letiště nezaloží

optimální velikost firmy je značná (díky vysokým fixním nákladům) a zároveň tržní poptávka je relativně malá (vzhledem k optimální velikosti firem)

Na oligopolním trhu se ani v dlouhém období nemusí prosazovat tendence k nulovému ekonomickému zisku (na rozdíl od monopolistické konkurence)

to ale neznamená, že by si firmy nekonkurovali – konkurují si ale spíše kvalitou a diferenciací

firmy vyrovnávají své mezní náklady a mezní příjmy, to že dosahují dlouhodobě ekonomického zisku, je dáno malým počtem firem.

6.4. Monopol

6.5. Nedokonalé trhy a informace

lidé jsou nedokonale informovaní, protože informace jsou vzácné

jsou užitečné – protože umožňují získat větší výnos

jsou vzácné – na jejich získání je nutné vynaložit náklady (peníze, čas)

Příklad: hledání dobrého kupce stojí čas (a čas jsou peníze), výnos z nalezení dalšího kupce klesá (kupce, který zaplatí víc) a naopak náklady na hledání stoupají (je stále těžší najít kupce)

mezní náklady (na získání dodatečné informace) jsou rostoucí
mezní výnos (z informací) je klesající

è racionální člověk získává jen tolik informací, kdy už se mezní výnos z informací rovná mezním nákladům na získávání informací

Nedokonalost trhu klesá se snižováním nákladů na informace

Reklama zvyšuje informovanost spotřebitelů, a tím snižuje nedokonalost trhů. Bez reklamy by byly pro spotřebitele informace nákladnější a trhy nedokonalejší

6.6. Informace a podnikatelé

Je to právě vzácnost informací, která vytváří příležitosti pro podnikání.

Na trhu existuje mnoho zprostředkovatelů, kteří prodávají lidem informace za nižší ceny, než kdyby si je lidé zjišťovali sami (zprostředkovatelé znají lépe trhy a specializují se, proto jsou pro ně informace levnější) *příklad: autobazary, starožitníci, personální kanceláře*

Tyto zprostředkovatelé vydělávají na tom, že jsou trhy nedokonalé, že jsou informace vzácné. Díky nedokonalé informovanosti existují mezery na trzích, které slibují přinášet ekonomický zisk (když je někdo objeví a využije)

Podnikatel je člověk, který objeví mezeru na trhu a využije ji. Tím, že podnikatelé objevují a využívají mezery na nedokonalých trzích, snižují tyto nedokonalosti.

6.7. Podnikatelé a inovace

Inovace je uvedení nového výrobku, služby nebo výrobního postupu na trh. Nejde o vlastní vynález, ale o objevení mezery na trhu (něco co lidé postrádají a jsou ochotni za to zaplatit)

podnikání vzkvétá jen na nedokonalých trzích – dokonalé trhy neskýtají žádné příležitosti k podnikání

6.8. Podnikatelé a stát

Stát se často pod tlakem veřejnosti snaží zaplnit mezery na trhu místo podnikatelů (*obecní byty*). Když stát zaplní tyto mezery, už nezůstávají ziskové příležitosti pro podnikatele. Státní úředníci na rozdíl od podnikatelů nejsou motivováni ke zvyšování kvality služeb ani k inovacím.

6.9. Cenová diskriminace

je situace, kdy výrobce nabízí své zboží různým skupinám za různou cenu.

Příklad: slevy pro studenty a důchodce, dvojí ceny pro Čechy a cizince

Nejde o výrobcovu hloupost ani bohublou velkomyslnost

Cenová diskriminace je cenovou strategií, která prodávajícímu maximalizuje zisk. Důvodem je to, že neexistuje jedna poptávka, ale každá skupina zákazníků má svoji poptávkovou křivku (*Češi a cizinci, studenti a pracující...*)

Cenová diskriminace pouze rozděluje výrobek mezi dvě skupiny spotřebitelů s různou poptávkovou funkcí a umožňuje spotřebitelům s nižšími důchody kupovat zboží, které by si jinak možná nemohli dovolit.

Kdy může prodávající uskutečňovat cenovou diskriminaci

- trh je nedokonalý – poptávkové křivky po statku jednoho prodávajícího musí být klesající
- na trhu jsou alespoň dvě skupiny spotřebitelů, které mají různé poptávkové křivky a prodávající musí být schopen je rozeznat
- prodávající musí být schopen účtovat dvojitou cenu – to může být založeno na předložení průkazu totožnosti (v *hotelu*) nebo na platbě různými měnami – zboží stojí 20 Kč nebo 1 euro

---

7. Chování firmy v podmínkách nedokonalé konkurence

7.1. Cenová tvorba na nedokonalém trhu

mezní příjem je přírůstek celkového příjmu vyvolaných prodejem dodatečné jednotky

na nedokonalých trzích výrobci tvoří cenu, lépe řečeno hledají cenu, při které maximalizují zisk

výrobce maximalizuje zisk při takové ceně, při které se mezní příjem rovná mezním nákladům

$$\mathbf{MR = MC}$$

7.1.1. Cenová přírážka

existují teorie, podle kterých výrobci tvoří cenu tak, že k jednotkovým nákladům přičtou určitou procentní přírážku

Firmy ale neudržují cenové přírážky beze změny – mění je podle situace na trhu

Firmy mění své cenové přírážky *např. slevami nebo sezónními cenami* a to do té míry, dokud jim to pomáhá zvýšit zisk.

A protože zisk je maximální, pokud $MR = MC$, takže se řídí tímto pravidlem, i když o tom nevědí.

Teorie cenové přírážky není teorií, je pouze technikou, kterou výrobci maximalizují zisk. Cenová přírážka není v rozporu s teorií vyrovnání mezních nákladů a příjmů.

7.2. Rovnováha firmy na nedokonalém trhu

rovnováha je situace, kdy firma při daných nákladových funkcích a při dané poptávce po jejím statku, maximalizuje zisk

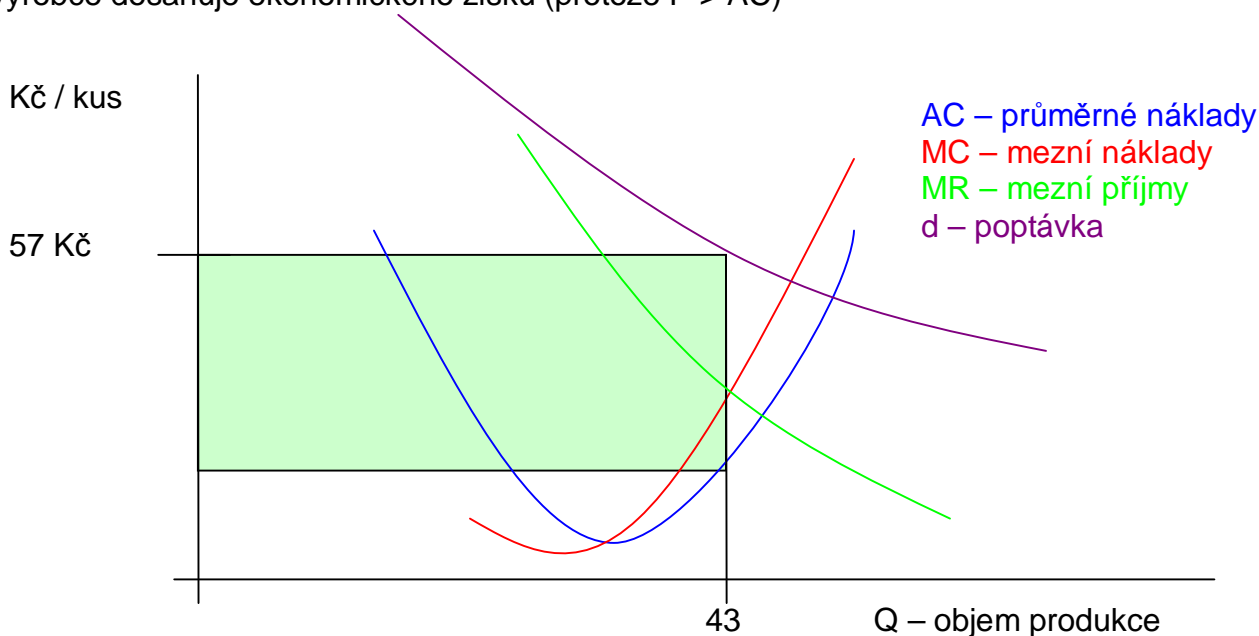
pro firmu je optimální (maximálně ziskový) takový rozsah produkce, při kterém se mezní příjem rovná mezním nákladům

$$\mathbf{MR = MC}$$

na dokonalém trhu se $MR = P$, na nedokonalém ne

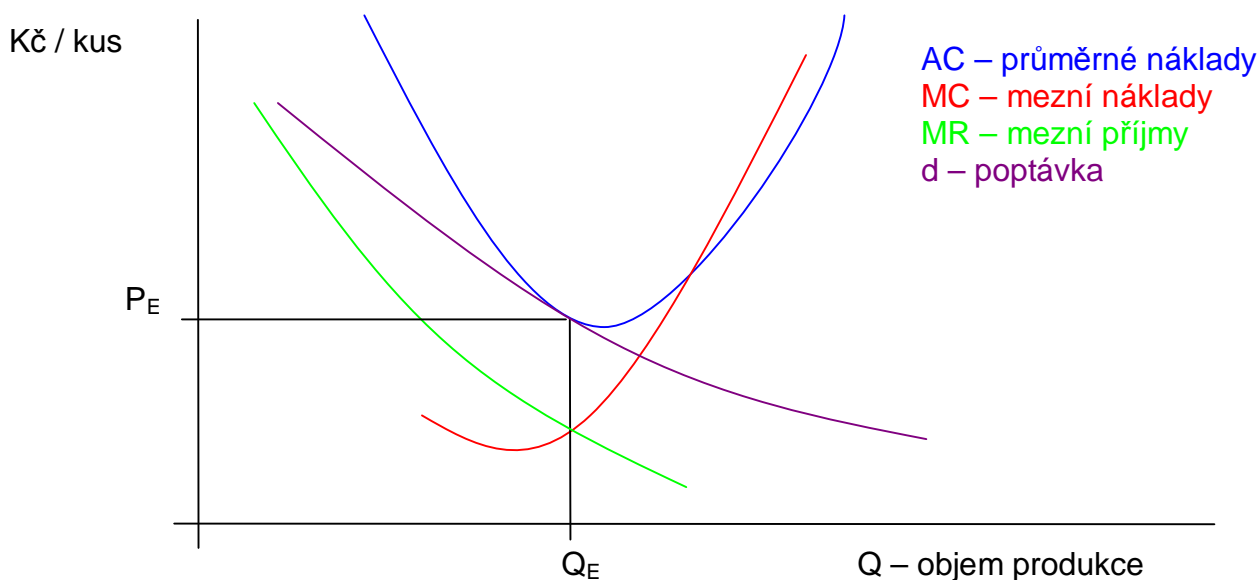
7.2.1. Krátkodobá rovnováha

$MR = MC$ – tím zjistíme optimální množství
optimální množství a křivka poptávky po statku výrobce nám řekne jakou cenu zvolit
výrobce dosahuje ekonomického zisku (protože $P > AC$)

výrobce bude vyrábět 43 jednotek (protože $MR = MC$) a bude je prodávat za 57 Kč
 $Q_E = 43$, $P_E = 57$

7.2.2. Dlouhodobá rovnováha

Zisk je maximalizovaný při množství Q_E a současně je ekonomický zisk nulový

Ekonomický zisk $\Rightarrow$ na trh přicházejí noví výrobci $\Rightarrow$ poptávka se dělí mezi stále větší počet výrobců $\Rightarrow$ křivka d se snižuje (klesá poptávka po statcích jednoho výrobce) a s ní se posouvá i křivka mezního příjmu

Firma v nedokonalé konkurenci prodává za **cenu, která je vyšší než mezní náklady** (na dokonalém trhu se cena rovná MC)

Na nedokonalém trhu firma nevyrábí v minimu průměrných nákladů (na dokonalém firmu vyrábějí na minimu AC)

---

8. Zisk jako podnět a alternativní cíle firmy

8.1. Typy firem

z hlediska vlastnických vztahů rozlišujeme tři základní typy

8.1.1. Firma v soukromém vlastnictví

podnikatel hospodaří sám, na jeho účet jdou všechny zisky a ztráty, ručí celým svým majetkem (i soukromým)

Výhoda: pružnost

Nevýhoda: omezené zdroje na rozvoj – kapitál majitele nebo úvěr

8.1.2. Obchodní společnost – partnerství

jedna z možností, jak rozšířit kapitálové zdroje
sdružení kapitálu dvou a více osob

Výhoda: zvýší se finanční možnosti rozvoje

Nevýhoda: větší právní složitost vzniku i zániku firmy, dohadování mezi společníky

8.1.3. Akciové společnosti

Mnohem širší možnosti získání kapitálu, hlavně vydávání akcií.

Akcie – cenný papír, který dává svému majiteli právo rozhodovat na valné hromadě a právo na podíl na zisku – dividendy

Zisk a.s. se dělí na:

- nerozdělený zisk určený na rozvoj firmy
- dividendy – zisk rozdělený mezi akcionáře

Výhoda: větší možnost získat finanční zdroje

Nevýhoda:

- dvojí zdanění (v některých zemích se daní zisk společnosti jako příjem právnických osob a potom ještě dividendy jako příjem fyzických osob)
- běžné řízení nevykonávají vlastníci, ale jimi pověřeni manažeři. Zájmy akcionářů a manažerů mohou být odlišné až konfliktní (např. určení podílu nerozděleného zisku a dividend)
- rozdíly mezi akcionáři
  - drobní akcionáři – jejich prvořadým zájmem jsou dividendy
  - majitelé kontrolního balíku – chtějí dlouhodobou prosperitu

Kromě akcií může společnost vydávat **obligace** – dlužní úpis, její majitel je věřitelem firmy. Na rozdíl od akcie přináší obligace smluvně dohodnutý úrok. Výše dividendy z akcie závisí na HV firmy a není předem známa.

8.2. Chování velké firmy

podmínkou pro maximalizaci zisku je: $MR = MC$

V běžných podmínkách je to složitější – je takřka nemožné konstruovat křivku poptávky (a tím mezních příjmů) pro každý z mnoha výrobků.

Rozhodování firmy tak většinou vychází z průměrných nákladů. A cenu firma stanoví pomocí přírážky (markup pricing), hlavním limitujícím faktorem je při tom poptávka.

Zisk je kritériem pro veškerá rozhodování: množství a struktura výroby, investice, inovace.

Maximalizace zisku se skládá ze

- snižování nákladů na výrobu a hledání úspor. Ve velmi dlouhém období velikost zisku ovlivňuje technický pokrok (zvyšuje produktivitu práce a tím snižuje náklady)
- zvyšování příjmů – v podmínkách DK lze jen zvyšováním objemu výroby. v NK se firma snaží maximalizovat příjmy i jinak
  - cenová konkurence, cenová válka – firma se dobrovolně vzdá zisku nebo krátkodobě i strpí ztrátu, aby poškodila konkurenci
  - necenová konkurence – v moderní ekonomice má větší význam, vyžaduje značné prostředky a zvyšuje náklady. Jejím pozitivním účinkem je růst poptávky, umožňuje tak růst množství bez poklesu ceny. Pokud je tedy úspěšná, rostou příjmy.

Další možnosti: snížení ceny jednoho statku, aby se zvýšila jeho poptávané množství, a zvýšení ceny komplementu, aby se na tom vydělalo.

8.3. Alternativní cíle firmy

podle některých autorů je maximalizace zisku cílem firmy jen v dokonalé konkurenci.

Nejčastější alternativní cíle jsou:

- dosažení **uspokojivé výše zisku**
- dosažení **určitého podílu na trhu**
- snaha **dlouhodobě přežít**
- **růst a expanze firmy**

8.3.1. Manažerské teorie firmy

Zaměřují se na velké firmy, které nejsou řízeny vlastníky, ale manažery. Různé koncepce upozorňují na to, že cíle manažerů a vlastníků mohou být odlišné.

Manažer může např. upřednostňovat obrát firmy před ziskem (čím větší má firma obrát, tím je její manažer váženější a úspěšnější), tím se mění chování firmy.

Firma maximalizující obrát

Manažer chce maximalizovat funkci: $TR = P * Q$

taková firma hledá bod, kdy $MR = 0$, takové množství vyrábí a prodává ho za cenu podle křivky poptávky.

Pokud by $MR > 0$, tak by firma zvyšovala produkci, až do $MR = 0$

Pokud by $MR < 0$ tak naopak.

V této situaci, ale neplatí $MR = MC$, takže firma nemaximalizuje zisk.

Přesto ani firma maximalizující obrát nemůže hospodařit dlouhodobě se ztrátou – potřebuje zisk pro rozvoj a taky na dividendy.

Firma maximalizující obrát vyrábí **vyšší objem za nižší cenu**, než firma maximalizující zisk.

8.3.2. Behavioristické teorie firmy

Cíl firmy je výsledkem střetávání zájmů a cílů jednotlivců a skupin ve firmě. Firma je chápána jako koalice jednotlivých zájmových skupin. Cíl firmy se může měnit se změnami cílů těchto skupin, nebo se změnami jejich relativní moci ve firmě.

Cílová funkce firmy potom není maximalizace určité proměnné, ale dosažení její uspokojivé výše – všechny skupiny usilují o dosažení přijatelného výsledku.

8.3.3. Zaměstnanecká firma

Jejím cílem je maximalizace důchodu připadajícího na zaměstnance.

Důchod zaměstnance mívá dvě složky:

- mzda
- podíl na zisku

mzda je určena trhem práce a její výše je nezávislá na firmě
podíl na zisku závisí na výsledcích firmy a na počtu zaměstnanců

8.3.4. Neziskové firmy

Některé z nich vstupují na trh, vyrábějí a prodávají zboží, ale jejich cílem není zisk, mohou dokonce hospodařit se ztrátou. Společnost je potřebuje k zabezpečení některých svých potřeb.

Existují i netržní subjekty, které uspokojují potřeby společnosti. Nejsou tržní, např. školy, nemocnice, církevní a dobročinné organizace, kulturní zařízení a státní instituce. Jejich příjmy pocházejí ze státního rozpočtu nebo z darů.

Některé školy a kulturní zařízení mohou být komerční – pak je jejich cílem zisk a jsou subjektem trhu.

---

9. Formování cen na trzích výrobních faktorů

---

určujícími prvky jsou nabídka a poptávka

firmy poptávají a domácnosti nabízejí – rozdíl oproti trhu výrobků a služeb
firmy poptávají takovou kombinaci VF, která jim umožní maximalizovat zisk

9.1. Výrobní faktory

9.1.1. Práce (labor L)

účelná lidská činnost, kterou mění lidé látku přírody ve statky, jež svými vlastnostmi mohou uspokojit lidské potřeby

- kvantita práce – množství práce – ovlivněno intenzitou a produktivitou

- kvalita práce – ovlivněna vzděláním, zručností, schopnostmi
- Práce je primární výrobní faktor – není vytvářen ve výrobě

9.1.2. Půda (area A)

Půda jako přírodní zdroje – suroviny, zdroje energie, vzduch...

- kvantita – množství
- kvalita – bonita půdy

Půda je primární výrobní faktor – není vytvářen ve výrobě

9.1.3. Kapitál (capital K) – odvozený VF

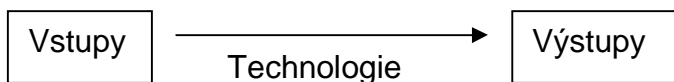
ne ve smyslu finančního ani lidského kapitálu, ale **ve smyslu kapitálových statků** – statky k výrobě jiných statků

- Fixní kapitál – budovy, stroje, zařízení – delší životnost, během níž vytváříme amortizační fondy (odpisy)
- Zásoby – suroviny, energie - spotřebováváme během jednoho výrobního cyklu

9.1.4. Technologie

zvláštní druh kapitálu

mají nehmotnou podobu – např. originální myšlenky

změnou technologie můžeme zvýšit výstup, aniž bychom zvyšovali vstupy

9.2. Určení cen výrobních faktorů

křivky nabídky a poptávky mají stejný tvar jako křivky na trhu výrobků a služeb, také platí zákon klesající poptávky a zákon rostoucí nabídky

Poptávka po VF není poptávka přímá ani konečná, **je odvozená od poptávky po statku**, na jehož výrobu se faktor používá

9.3. Nabídka výrobních faktorů

vlastníkem jsou domácnosti, které chtějí maximalizovat užitek.

Cena VF je spojená se službou tohoto faktoru – s jeho pronájemem (ne s jeho prodejem, přesto se mluví o ceně VF)

práce – mzdová sazba

půda – sazba pozemkové renty

kapitál – úroková míra

Rovnováhu ovlivňuje časový horizont a podmínky konkurence (jak na trhu VF tak i na trhu zboží a služeb)

Při dokonalé konkurenci směřuje i trh VF k rovnováze a rovnovážné ceně – výdělku výrobního faktoru, který se skládá z transferového výdělku a ekonomické renty.

9.4. Transferový výdělek a ekonomická renta

celkový výdělek = transferový výdělek + ekonomická renta

9.4.1. **Transferový výdělek**

Je výše výdělků, který by vlastník VF mohl získat při druhé nejlepší příležitosti. Aby u stávající příležitosti zůstal (*např. na pracovním místě*), musí dostávat přinejmenším transferový výdělek.

tzn. představuje náklady obětované příležitosti

9.4.2. **Ekonomická renta**

je část celkového výdělků, která přesahuje transferový výdělek.
s rostoucí elasticitou nabídky klesá ekonomická renta.

- absolutně **elastická nabídka** (vodorovná křivka S) – **TV** – neexistuje ekonomická renta, celkový výdělek je tvořen pouze transferovým výdělkem
- absolutně **neelastická nabídka** (svíslá křivka S) – **ER** - neexistuje transferový výdělek, jen ekonomická renta.
  - když daný faktor nemá jiné alternativní použití
  - cena je určena pouze poptávkou
  - nabídka je fixní a není závislá na ceně
  - čistá ekonomická renta je výdělek placený za službu VF s fixní nabídkou, např. výdělek lidí s výjimečným talentem schopnostmi (sportovci, zpěváci, vědci), specifickým případem je pozemková renta
- Jestliže je pro zvýšení nabízeného množství faktoru nutný růst jeho ceny, což je v případě rostoucí křivky nabídky VF, rovnovážnou cenu a množství určuje nabídka a poptávka

9.5. **Poptávka firmy po výrobním faktoru**

Firma usiluje o maximalizaci zisku – minimální náklady, maximální příjmy.
Proto je poptávka po VF závislá na

- produktivitě VF a ceně, za kterou tento produkt prodá
- nákladech na faktor

9.5.1. **Příjem z mezního produktu - MRP**

V DK na trhu výrobních faktorů se tento přírůstek příjmu (mezní příjem) shoduje s cenou.

Každá dodatečná jednotka vstupu přináší dodatečný příjem, jehož výši určuje:

- mezní fyzický produkt
- cena výrobku

je to dodatečný příjem, který firma získá prodejem produktu, který vznikl zapojením dodatečné jednotky vstupu (při nezměněných ostatních vstupech)

$$\text{MRP} = \text{MP} * \text{P}$$

V DK nemůže firma ovlivnit cenu, takže MRP závisí jen na mezním produktu

9.5.2. Mezní náklady na faktor - MFC

dodatečné náklady na najmutí dodatečné jednotky faktoru

$$MFC = \Delta TC / \Delta F$$

Pokud je na trhu VF dokonalá konkurence, pak $MFC = P_F$
a $MFC = AFC$ a jsou konstantní – grafem je vodorovná přímka

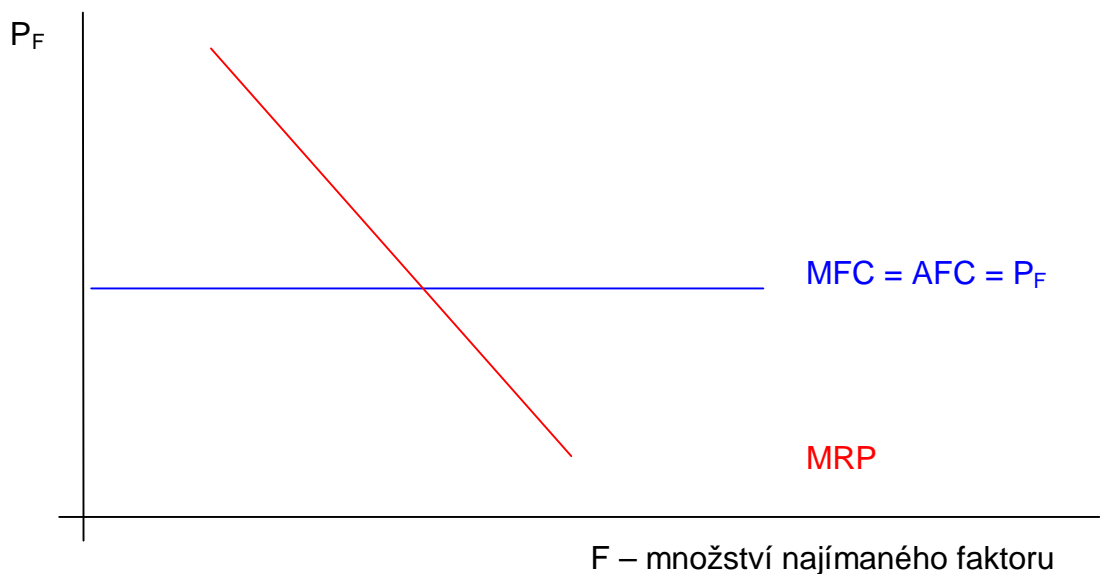
9.5.3. Rovnováha dokonale konkurenční firmy

firma bude najímat dodatečné jednotky VF dokud bude příjem z mezního produktu převyšovat mezní náklady na faktor

$$MRP = MFC$$

$MRP > MFC$ è firma bude najímat další jednotky faktoru
 $MRP < MFC$ è firma snižuje nájem faktoru a omezuje výrobu

$$MRP = MFC = P_F$$

9.5.4. Odvození křivky poptávky po výrobním faktoru

cena faktoru se v DK tvoří tržně

změna ceny faktoru è posun křivky MFC , AFC è posun bodu optima (průsečík s MRP)

è Křivka příjmu z mezního produktu (její klesající část) je současně křivkou poptávky firmy po VF - **křivka MRP = křivka D**

9.5.5. Změna poptávky firmy po VF

Změna se projeví posunem křivky. Může ji způsobit:

- **změna poptávky po finální produkci** – protože se mění cena statku a tím i MRP faktorů použitých k jejich výrobě

- **množství jiných vstupů** – produktivita vstupu závisí na množství a kvalitě ostatních vstupů
- **změny v technologii** – také vedou ke změně fyzického produktu faktoru

9.6. Poptávka firmy po vstupu v nedokonalé konkurenci

Jestliže má firma na trhu finální produkce monopolní sílu, musí při zvyšování množství prodaného zboží snižovat jeho cenu. Potom je příjem z mezního produktu VF násobkem mezního produktu a mezního příjmu.

$$MRP = MP * MR$$

V DK je poptávka po VF určována **klesající mezní produktivitou** vstupu a **konstantní cenou produkce**.

V NK (v případě monopolní síly) je poptávka po VF určována **klesající mezní produktivitou** vstupu a **klesajícím mezním příjmem**.

---

10. Trh práce a trh kapitálu

10.1. Trh práce

práce je účelná lidská činnost, kterou mění lidé látku přírody ve statky, jež svými vlastnostmi mohou uspokojit lidské potřeby

- kvantita práce – množství práce – ovlivněno intenzitou a produktivitou
- kvalita práce – ovlivněna vzděláním, zručností, schopnostmi

Práce je primární výrobní faktor – není vytvářen ve výrobě

10.1.1. Poptávka po práci

při různých cenách práce najímá firma různé množství práce

Firma maximalizující zisk najímá: $MRP_L = MFC_L = w$

$$MRP_L = MP_L * P$$

Protože vývoj křivky produktivity práce určuje zákon klesajících výnosů a cena je konstantní, má i křivka poptávky po práci klesající průběh.

viz otázka 9

10.1.2. Nabídka práce

Celkový čas člověka

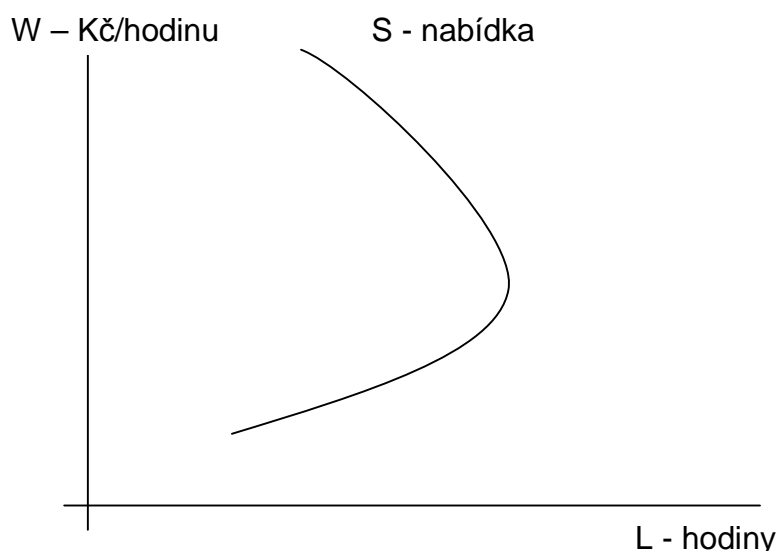
- Pracovní čas
  - Práce ve firmě – pronájem práce na trhu práce – získávání peněz
  - Práce doma – výroba statků pro přímou spotřebu
- Volný čas

Budeme ale předpokládat, že člověk buď pracuje ve firmě, nebo má volno.

Cílem spotřebitele je maximalizace užítku.

Člověk proto bude zvyšovat počet odpracovaných hodin, **dokud se mezní užitek plynoucí ze zboží získaného díky poslední hodině práce nevyrovná meznímu užítku z poslední hodiny volného času.**

Nabídka práce vychází z rozhodnutí člověka, zda pracovat nebo nepracovat (rozhodnutí mezi prací a volným časem)
volný čas je statek (je vzácný a přináší uspokojení)
člověk se rozhoduje mezi volným časem (statkem) a jinými statky, které by si mohl koupit za mzdu

Individuální nabídka práce: při nižších mzdách převládá substituční efekt, při vyšších důchodový

Substituční efekt zvýšení mzdy

mzda je cenou volného času
růst mzdy motivuje člověka, aby si kupoval méně volného času, tedy aby nabízel více práce

Důchodový efekt zvýšení mzdy

mzda je důchodem
růst mzdy motivuje člověka k tomu, aby si kupoval také více volného času, tedy aby nabízel méně práce.

10.1.3. Rovnováha na trhu práce

tržní poptávka je součtem všech individuálních poptávek
tržní nabídka je rostoucí je součtem individuálních nabídek.
Ale není zpět zakřivená protože:

- Různí lidé mají různé alternativní náklady a různý vztah k práci, proto se jejich individuální nabídkové křivky zpět zakřivené v různých bodech (při jiných mzdových sazbách)
- Rostoucí mzdová sazba přitahuje na trh nové pracovníky s vyššími transferovými výdělky

Vychýlení mzdové sazby z rovnovážné polohy $\Rightarrow$ přebytek nebo nedostatek práce
 $\Rightarrow$ změna mzdové sazby $\Rightarrow$ nalezení nové rovnováhy

10.1.4. Rovnováha a mzdové rozdíly

Nerovnovážné mzdové rozdíly

Změny v rozvoji jednotlivých odvětví $\Rightarrow$ změny mezd $\Rightarrow$ změny nabídky a poptávky práce, dokud se její výše v jednotlivých odvětvích nevyrovná

Pokud na trhu práce není monopolní síla, vedou mzdové rozdíly k přesunům pracovních zdrojů mezi odvětvími a k vyrovnání mzdových rozdílů

Rovnovážné mzdové rozdíly

Jsou to rozdíly ve mzdách, které nevedou k přesunům pracovních zdrojů. Jejich důvodem jsou

- nízká mobilita zdrojů a segmentace trhu – rekvalifikace je obtížná, trh je rozdělen na mnoho segmentů, které si navzájem moc nekonkurují
- rozdíly ve vrozených duševních nebo tělesných schopnostech
- rozdíly v čase a penězích potřebných k rozvoji určitých dovedností a schopností (délka a náklady vzdělání a praxe)

existují i kompenzační rozdíly ve mzdách – příplatky za mimořádné služby... ty jsou ale někdy už považovány za nedokonalosti trhu

10.1.5. Nedokonalá konkurence – stručně

nedokonalá konkurence na trhu práce má za následek dlouhodobé přebytky nebo nedostatky práce (v dokonalé konkurenci by se vyrovnaly snížením nebo zvýšením mzdy a tím i nabízeného a poptávaného množství práce)

Monopson – je jediný kupující určitého vstupu, v tomto případě jediný zaměstnavatel (práce určité kvalifikace, nebo práce v určitém místě)
taková firma vytváří cenu práce, pokud chce najmout více práce, musí zvýšit mzdu (podobně jako monopolista, který musí snížit cenu, chce-li prodat více). Jestliže najímá dodatečného pracovníka, zvyšuje mzdovou sazbu všem pracovníkům.
Proto je $MFC_L > w$

Odborové svazy – sdružení pracujících, ovlivňují nabídku práce, vznášejí různé požadavky jako zlepšení pracovních podmínek, zaměstnanecké výhody a hlavně zvýšení mzdy.

mohou vyjednat **mzdový práh** – ten, pokud je vyšší než rovnovážná mzda, má za následek to, že nabídka práce převyšuje poptávku po ní, a tak vzniká nezaměstnanost.

Odbory také mohou **snížit nabídku práce** – např. pomocí vysokých členských poplatků, dlouhodobým učebním poměrem, obtížnými kvalifikačními zkouškami a zároveň musí donutit zaměstnavatele zaměstnávat pouze členy odborů. Výsledkem je snížení nabídky práce (křivka S se posune vlevo) – tím se sice zvýší mzdy (nová rovnováha), ale mnoho pracovníků skončí na dlažbě.

Třetí cestou je **zvýšení nabídky po práci** – tato možnost je přitažlivá, protože zvyšuje mzdu a zároveň zaměstnanost. Prostředkem ke zvýšení poptávky může být: zvýšení poptávky po vyráběném zboží, omezení prodeje konkurenčního zboží, nebo zvýšení produktivity práce.

Bilaterální monopol – monopol jak na straně nabídky, tak na straně poptávky. Zájmy obou stran jsou protichůdné, výslednou mzdovou sazbu nelze předem určit – závisí na síle jednotlivých stran a výsledkem je dohoda (kolektivní smlouva)

10.2. Trh kapitálu

kapitál je odvozeným VF . je produktem společnosti, zatímco práce a půda jsou prvotní výrobní faktory, protože je společnost nevyrábí, může pouze ovlivnit rozsah jejich zapojení do výroby.

kapitál jako kapitálové statky – budovy, stroje, dopravní prostředky.
K tomu, aby vznikl kapitál, je potřeba aby se uvolnila část prostředků k výrobě spotřebních statků – omezíme svoji současnou spotřebu, abychom vyrobili kapitálové statky a tím zvýšili svoji spotřebu v budoucnu – tento přírůstek představuje výnos z kapitálu.

Protože kapitálové statky zastarávají (fyzicky i morálně), je potřeba vytvářet prostředky pro pozdější nahrazování novými kapitálovými statky. Firma musí tyto náklady rozepsat na všechny výrobky vyrobené v průběhu životnosti kapitálového statku – odpisy, amortizace.

Odpisy jsou hlavní zdroj, ze kterého se financuje nahrazování již opotřebovaných kapitálových statků – obnovovací (restituční) investice I_R (pokud nahrazujeme kapitálem s vyšší produktivitou, je to zároveň zdroj rozšiřování výroby)

$$I_B = I_R + I_N$$

Zdroje na obnovovací investice si firmy většinou vytvářejí samy (odpisy), prostředky na čisté investice pocházejí částečně ze zisku, ale hlavně i z cizích zdrojů.

Domácnosti investují do různých finančních aktiv – tím omezují současnou spotřebu a poskytují prostředky firmám (za úplatu - úrok)

Další definice kapitálu: suma dočasně volných úvěrových prostředků, které vytvořily domácnosti a které dávají k dispozici firmám (na dobu zpravidla delší než jeden rok). Tato transakce probíhá na trhu kapitálu za úplatu, která je cenou kapitálu.

10.2.1. Nabídka kapitálu – tvorba úspor

Úspory představují tu část kapitálu, která nebyla spotřebována (za předpokladu, že nedochází ke zdanění) a byla přeměněna na nabídku dočasně volných úvěrových prostředků na trhu kapitálu.

kvůli časové preferenci je potřeba platit – uspořené částka se domácnostem vrátí v budoucnu zvýšená o určitý přírůstek – výnos z uspořené částky – úrok.

$$\text{Úroková míra: } i_r = \Delta S / S_0 * 100$$

ΔS – úrok

Budoucí hodnota: $FV = (1 + i_r)^n * S_0$

Současná hodnota: $PV = S_n / (1 + i_r)^n$

Krátkodobá nabídka: kolmice

Dlouhodobá nabídka: rostoucí konvexní křivka, je funkcí úrokové míry

10.2.2. Poptávka po kapitálu

Firma poptávající výrobní faktor je v rovnováze, pokud se mezní náklady na tento faktor rovnají meznímu příjmu z produktu tohoto faktoru: **MRP = MFC**

V DK tedy firma porovnává mezní náklady na kapitál (úrok) a příjem z mezního produktu.

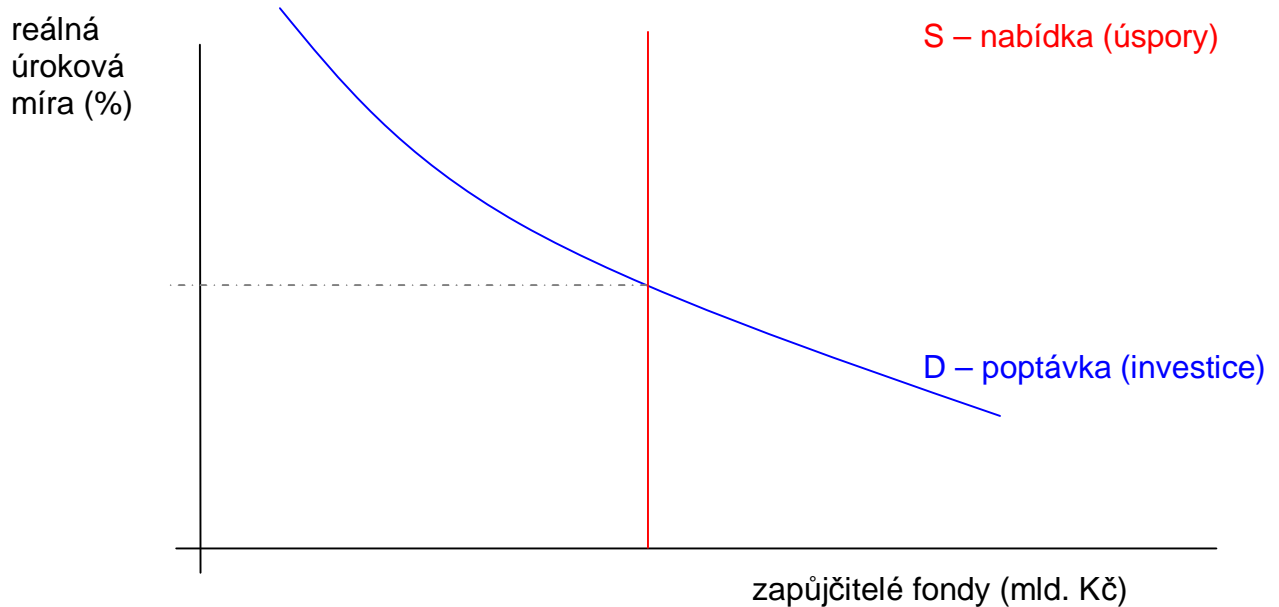
Poptávka je určena příjmem z mezního produktu a je závislá na úrokové míře.

Poptávka po kapitálu je klesající konvexní.

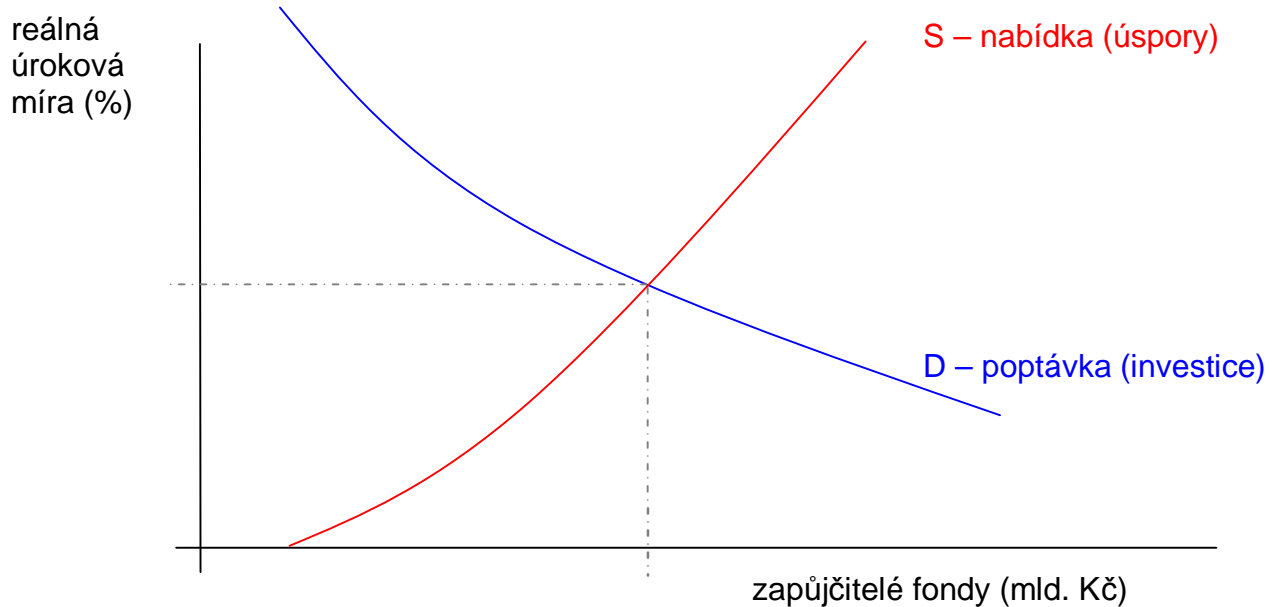
Tato poptávka je poptávkou odvozenou od poptávky po výrobcích a službách vyráběných tímto kapitálem.

10.2.3. Rovnováha na trhu kapitálu

Krátkodobá rovnováha

Dlouhodobá rovnováha

Úroková míra se chová úplně stejně jako tržní cena – při DK

10.2.4. Výnosy z kapitálu

Míra výnosu z kapitálu je nejdůležitější hledisko při rozhodování o investicích. Firmy porovnávají jednotlivé potenciální míry výnosu z jednotlivých investičních příležitostí. V dokonalé konkurenci se míra výnosu z kapitálu rovná tržní úrokové míře.

Výnosy z kapitálu bývají rozloženy po celou dobu jeho životnosti, proto je potřeba spočítat současnou hodnotu:

$$PV = N_1 / (1 + i_r)^1 + N_2 / (1 + i_r)^2 + N_3 / (1 + i_r)^3 + \dots + N_n / (1 + i_r)^n$$

Porovnání PV jednotlivých investičních příležitostí je další kritérium při rozhodování.

10.2.5. Trhy kapitálových statků

Když má firma investiční příležitost a získala dostatečné prostředky, poptává potom na trhu kapitálových statků.

Nabídka na tomto trhu je podobná jako na trhu finální produkce.

Poptávka se ale neřídí mezním užitekem, ale podle míry výnosu z kapitálu.

Maximální cena, kterou jsou poptávající firmy ochotny zaplatit, je dána současnou hodnotou očekávaného toku budoucích čistých výnosů.

Křivka poptávky je klesající, protože platí zákon klesajících výnosů.

---

11. Trh výrobních faktorů a rozdělování

11.1. Výrobní faktory

11.1.1. Práce (labor L)

účelná lidská činnost, kterou mění lidé látku přírody ve statky, jež svými vlastnostmi mohou uspokojit lidské potřeby

- kvantita práce – množství práce – ovlivněno intenzitou a produktivitou
- kvalita práce – ovlivněna vzděláním, zručností, schopnostmi

Práce je primární výrobní faktor – není vytvářen ve výrobě

11.1.2. Půda (area A)

Půda jako přírodní zdroje – suroviny, zdroje energie, vzduch...

- kvantita – množství
- kvalita – bonita půdy

Půda je primární výrobní faktor – není vytvářen ve výrobě

11.1.3. Kapitál (capital K) – odvozený VF

ne ve smyslu finančního ani lidského kapitálu, ale **ve smyslu kapitálových statků** – statky k výrobě jiných statků

- Fixní kapitál – budovy, stroje, zařízení – delší životnost, během níž vytváříme amortizační fondy (odpisy)
- Zásoby – suroviny, energie - spotřebováváme během jednoho výrobního cyklu

11.1.4. Technologie

zvláštní druh kapitálu

mají nehmotnou podobu – např. originální myšlenky

změnou technologie můžeme zvýšit výstup, aniž bychom zvyšovali vstupy

11.2. Mezní produkt výrobního faktoru – MP

změna objemu vyrobené produkce vyvolaná změnou vstupu o jednotku

$$MP = \Delta TP / \Delta F$$

11.3. Poptávka po výrobním faktoru

viz otázka 9

11.4. Typy důchodů domácností

11.4.1. Důchod a bohatství

Důchod – celkové množství peněz, které domácnost obdrží za určité časové období

Bohatství – čistá hodnota aktiv vlastněných v určitém časovém okamžiku.

Rozdělení důchodu společnosti na mzdu rentu a úrok v případě rovnováhy na všech trzích odpovídá poměru mezních produktivit práce, půdy a kapitálu v měřítku celé ekonomiky.

11.4.2. Skladba důchodů

- pracovní důchody
- důchody plynoucí z vlastnictví půdy a kapitálu
- důchod ve formě transferové platby

$$Y = Y_L + Y_A + Y_K + Y_T$$

$$Y_L = w * L$$

$$Y_A = l * A$$

$$Y_K = v * K$$

$$Y = w*L + l*A + v*K$$

---

12. Všeobecná rovnováha

12.1. Tržní rovnováha

- mnoho kupujících, navzájem si konkurují $\Rightarrow$ cena roste (maximálně do výše mezního užitku)
- mnoho prodávajících, konkurují si $\Rightarrow$ cena klesá (minimum jsou mezní náklady)

Tržní rovnováha nastává v průsečíku křivky poptávky a křivky nabídky – neboť tam se poptávané množství rovná nabízenému a na trhu tak nevzniká nedostatek ani přebytek zboží.

Cena v tomto bodě je rovnovážná, všechna ostatní jsou nerovnovážné

$$P = MU = MC$$

Nerovnováha – přebytek nebo nedostatek zboží – je nestabilní a přechodná

12.2. Efektivnost rovnováhy

kritériem ekonomické efektivnosti je porovnání mezního užitku a mezních nákladů množství tržní rovnováhy je efektivním množstvím

- kdyby se vyrobilo o jednotku statku více, byl by přírůstek užitku menší, než přírůstek nákladů
- kdyby se vyrobilo o jednotku statku méně, byl by úbytek užitku větší, než ušetřené náklady

Jedinou efektivní produkcí je produkce tržní rovnováhy. Tím, že trhy mají tendenci k rovnováze, mají tendenci k efektivitě.

12.3. Přebytek spotřebitele a přebytek výrobce

Přebytek výrobce – rozdíl mezi cenou, za kterou prodá výrobce, a cenou, kterou by minimálně požadoval, aby vyrobil poslední jednotku statku – rozdíl mezi tržní cenou a mezními náklady

Přebytek spotřebitele – je rozdíl mezi celkovým užitekem statku a částkou, kterou za něj spotřebitel zaplatí.
tzn. rozdíl mezi částkou, kterou by byl ochoten maximálně zaplatit, a částkou, kterou skutečně platí

12.4. Změny rovnováhy

12.4.1. Ze strany poptávky

Příklad: změna preferencí → zvýší se poptávka (posun doprava) → nová rovnováha (vyšší cena i množství)

Rovnovážné množství i cena se mění stejným směrem

12.4.2. Ze strany nabídky

Příklad: nová technologie → pokles nákladů → zvýšení nabídky (posun křivky dolů) → nová rovnováha (snížení ceny a zvýšení množství)

Rovnovážná cena a množství se mění opačným směrem

Nové rovnováže vždy předchází nedostatek nebo přebytek, který změní cenu a tím i rovnovážné množství.

Podle toho, jestli se cena a množství pohybují stejným směrem nebo ne, poznáme, jestli za změnu ceny mohou výrobci (změna nákladů) nebo spotřebitelé (změna preferencí)

---

13. Tržní selhání a mikroekonomická politika státu

13.1. Externality

Externality vznikají, když někdo nenese plně náklady své činnosti nebo když nedostane úplné výnosy své činnosti. Podle toho rozlišujeme pozitivní a negativní externality.

13.1.1. Negativní externality

Příklad: uhelná elektrárna vypouští emise → poškozují místní lesy a nenese náklady na jejich obnovu – to je externalita...

Negativní externalita vzniká, když člověk nenese plně všechna náklady své činnosti a část těchto nákladů přenáší na jiné.

13.1.2. Pozitivní externality

Příklad: do vsi se přistěhuje včelař, jeho včely dávají med, z toho má včelař příjmy, včely ale navíc zvýšily úrodu jablek sousedů – lépe opylují, z toho už včelař příjmy nemá – jeho příjmy si přisvojují sousedi

Pozitivní externalita vzniká, když si člověk nemůže přisvojit veškeré výnosy ze své činnosti nebo ze svého majetku a když si část jeho výnosů přisvojují jiní.

Významné pozitivní externality jsou ve vědeckém výzkumu, nelépe podpoříme výzkum ochranou duševního vlastnictví. Ta umožní prodávat výsledky výzkumu (patenty) a tak výzkum financovat.

13.1.3. Externalita – porušení práva

Příčinou externalit nejsou fyzikální, chemické nebo biologické procesy. Externality jsou porušením něčího práva. Vznikají tehdy, když na někoho přenesete nějaký náklad a on s tím nesouhlasí (negativní externalita) nebo když vám někdo brání v dosažení úplného výnosu vaší činnosti a vy s tím nesouhlasíte (pozitivní externality)

Pokračování příkladu: ...kdyby uhelná elektrárna platila majitelům sousedních lesů náklady na obnovu lesů, už by to nebyla externalita

13.1.4. Externality a morálka

Externality nejsou často jednoznačné, neví se úplně jasně, kdo je vlastně v právu. Často jde o různé spotřebitelské preference (čisté lesy vs. levná elektřina). Kdo o tom má rozhodovat? Někdy nelze nalézt řešení, které by vyhovovalo oběma stranám. Ekonomie někdy nemůže hodnotit morálnost externalit, může mluvit jen o efektivitě

13.2. Soukromá vyjednávání a Coaseho teorém

Externality by mohly být odstraněny, kdyby spolu strany navzájem jednaly a odškodňovaly se. Soukromá jednání mezi znečišťovatelem a poškozeným vedou k nalezení efektivnosti – optimální množství znečištění. A to dokonce bez ohledu na to, na čí straně je zákon a kdo je nebo není povinen odškodňovat, protože na tom vydělají oba.

Tento poznatek je znám jako Coaseho teorém (Američan Donald Coase)
Podmínkou platnosti teorému je, aby náklady na vyjednávání a uzavírání smluv nebyly příliš vysoké (transakční náklady)
graf [viz strana 382](#)

optimální znečištění je takové, při němž se mezní škoda ze znečištění rovná mezním nákladům na snižování znečištění.

Coaseho teorém může optimalizovat i pozitivní externality: *Včelař může vysvětlit sadaři, že by se odstěhoval, pokud mu sadař nezplatí za opylování stromů včelami, sadař zaplatí, protože je to pro oba výhodné.*

13.3. Vlastnická práva

Pravděpodobnost, že dojde k efektivním vyjednáním, je vyšší, je-li znečišťovaný objekt v soukromém vlastnictví a je-li soukromé vlastnictví v zemi chráněno.

Lze-li výsledky výzkumu patentovat, dojde tím k potlačení pozitivních externalit. Pokud není možné výsledky patentovat je potřeba, aby byl výzkum financován státem, protože jinak by nebyl schopen pokrýt svoje náklady.

13.4. Transakční náklady

Jsou překážkou pro úspěšná vedení soukromých vyjednávání. Jsou to náklady jako: hledání a kontaktování škůdců a poškozených, čas strávený smlouváním atd.

Někdy je vyjednávání úplně nemožné, protože škůdci poškození nejsou schopni se vůbec kontaktovat natož aby si prokázali škodu. V takovém případě není jiné řešení, než aby stát zasáhl a pokusil se odstranit či alespoň zmírnit externalitu. Jedním z nástrojů je zdanění původce externalit. Tam, kde lze vlastnická práva jasně vymezit a transakční náklady nejsou příliš vysoké, by stát měl nechat prostor soukromému vyjednávání.

13.5. Převoditelná práva ke znečišťování

Příklad: dvě elektrárny znečišťují ovzduší, pro každou z nich jsou ale mezní náklady na odsíření různé. Stát chce snížit znečištění na polovinu. Jedna elektrárna by mohla snížit za malé náklady i více než o polovinu, pro druhou je ale velmi nákladné snížit emise i na tu polovinu. Stát by si mohl vyžádat studie, které říkají, jaké náklady má jaká elektrárna a podle toho rozhodnout, kdo kolik odsíří, ale to je velmi nákladné a nepřesné (elektrárny by nadhodnocovaly své náklady). Existuje lepší řešení: stát vydá převoditelné povolení na 1 tunu znečištění, ty rozdělí mezi elektrárny. A ty si navzájem budou moci prodávat povolení – tím se mezi sebou dohodnou, kdo bude kolik odsířovat. Tak se dosáhne efektivity za mnohem nižší náklady (státu je jedno, jestli jedna elektrárna odsíří hodně a druhá málo, záleží na snížení celkových emisí)

Převoditelná práva jsou efektivním nástrojem k rozdělení celkového povoleného množství mezi jednotlivé znečišťovatele.

13.6. Volné zdroje

Volný je takový zdroj, který je využíván bezplatně.

Příklad: bezplatné parkování na obecním pozemku

I když zdroj nevyvolává žádné náklady, nemusí být volný. Pokud je zdroj vzácný (jeho rozsah je menší, než jaký je zájem o jeho využívání), pak si zájemci o něj konkurují a jsou ochotni za něj platit.

Soukromý vlastník vždy promítne vzácnost zdroje do jeho ceny – soukromý zdroj (je-li vzácný) nikdy není volným statkem.

Je-li zdroj volný, obvykle to vede k jeho nedostatku. Dalším problémem je nadměrné využívání volných zdrojů, které může vést k jejich vyčerpání, ke snižování jejich výnosnosti a někdy až k jejich devastaci a nevratnému zničení.

13.7. Volné statky

Statky, za které spotřebitelé neplatí, nazýváme volnými statky. Jejich náklady hradí stát nebo obec (z peněz vybraných na daních). Lidé za ne tedy platí (skrz daně), ale rozdělování těchto statků se neřídí zákony poptávky. Tak se někdy volné statky nedostávají těm, kdo je potřebují, a dostanou je ti, kdo dříve přijdou.

Jinými volnými statky jsou ty, jejichž náklady jsou hrazeny z pojištění – lidé platí pojistné a pak mají nárok na tyto statky „zdarma“ (např. zdravotní pojištění)

Jiným příkladem je platba za vodu v domech, kde je jen jeden společný vodoměr – platba se rozpočítává. Proto je platba pro nájemníky utopeným nákladem, protože ji platí bez ohledu na to, kolik spotřebovává.

13.8. Veřejné statky

Veřejné statky nemohou být zpoplatněny a musí být poskytovány bezplatně.

Příklad: pouliční osvětlení, armáda...

Nemohou být soukromými statky, protože by firma nebyla schopna ty, kdo neplatí, vyloučit ze spotřeby. Lidé by se chovali jako černí pasažéři.

Klíčová vlastnost: **nevylučitelnost ze spotřeby**

Statek, který je nevylučitelný ze spotřeby musí být financován pomocí daní. Nevylučitelnost ze spotřeby způsobuje, že trh selhává a musí být nahrazen státem nebo obcí. Kdyby takové statky stát nefinancoval, neexistovaly by – nikdo by je neprovozoval.

Zajímavou vlastností veřejných statků je **nezmenšitelnost** (nerivalita) ve spotřebě – *Příklad: když jde někdo po ulici s veřejným osvětlením, neubírá tak užívání osvětlení ostatním (to je rozdíl od volného zdroje – např. bezplatné parkování na náměstí)*

O množství veřejných statků nemohou rozhodnout spotřebitelé projevem svých preferencí (poptávek) na trhu, ale musí je určit stát. Úředníci a politikové se při rozhodování nemohou opřít o poptávku, protože u veřejného statku žádná tržní poptávka neexistuje a nelze ji ani odhadnout. Množství veřejného statku nelze určit jinak než politickým rozhodnutím.

Veřejné statky nemusí být nutně poskytovány státními podniky nebo institucemi, ale musí být financovány z veřejných rozpočtů – tedy z daní.

část makroekonomie

---

14. Domácí produkt

---

základní národohospodářský agregát, můžeme podle něj posoudit výkonnost ekonomiky, vypovídá hodně o životní úrovni v zemi,

Domácí produkt je tok zboží a služeb, vyrobených na území určité země za určité období (rok).

zahrnuje pouze nově vyrobené statky

14.1. Hrubý a čistý produkt

rozdíl mezi HDP a ČDP představuje opotřebení. Protože se mění nejen množství ale i kvalita zboží, je výpočet opotřebení složitý (spíše odhad), používáme proto HPD

14.2. Nominální a reálný produkt

Velikost produktu se měří v penězích – vyrobené množství každého statku násobíme jeho cenou a tyto násobky sečteme.

Problém je inflace – při měření růstu HDP se neprojevuje jen růst množství, ale i cen
Proto měříme HDP ve **stálých cenách** – cenách minulého období

Nominální produkt – v běžných cenách (aktuálního roku)

Reálný produkt – ve stálých cenách

růst cen $\Rightarrow$ nominální produkt > reálný produkt

Podle odhadů ve statistikách chybí 3-10% produktu – činnosti šedé ekonomiky, svépomocná práce...

$HDP_N / \text{Cenový index} = HDP_R$

Cenový index je např. 1,037

Index 2000/1999 vyjadřuje růst HDP mezi roky (index 120,7 znamená, že HDP vzrostl meziročně o 20,7%)

14.3. Metody měření HDP

14.3.1. HDP jako přidaná hodnota

konečný výrobek je vyroben z meziproductů, abychom meziproducty nezapočetli několikrát, musíme použít metodu přidané hodnoty – na každém stupni výroby započítáme pouze hodnotu přidanou zpracováním

přidaná hodnota = příjem firmy – nákupy mezistatků

domácí produkt = součet přidaných hodnot firem

14.3.2. Důchodová metoda

HDP jako součet prvotních důchodů před zdaněním

(prvotní důchody vznikají z titulu vlastnictví VF, v tržních cenách – MP market prize)

14.3.3. Výdajová metoda

+ výdaje domácností na domácí produkty

+ hrubé investiční výdaje firem (bez meziproductů) na nákup kapitálových statků

+ investiční výdaje státu

+ export

výdaje v tržních cenách, vše jen na domácí produkty

čisté investice + znehodnocení kapitálu = hrubé investice

Dvou-sektorová ekonomika: $HDP = C + I$ (agregátní výdaje)

14.4. Rozdělování produktu

- spotřeba
- investice
- export

úspory = investice = nespotřebovaná část HDP

$$S = HDP - C, I = HDP - C, I = S$$

úspory firem = odpisy a nerozdělené zisky

úspory domácností = důchody - spotřeba

14.5. Agregátní výdaje a jejich složky

- na spotřebu
- na investice
  - firem do fixního kapitálu
  - firem do zásob
  - domácností do bytové výstavby

ve tří-sektorové ekonomice jsou ještě veřejné výdaje za zboží a služby

14.6. Makroekonomický koloběh (toky mezi makroekonomickými sektory)

čtyř-sektorová ekonomika (firmy, domácnosti, veřejný sektor, zahraniční obchod)

14.6.1. Soukromý sektor

dva soukromé sektory: **firmy** a **domácnosti**

sektor firem jako celek je čistým dlužníkem, který si půjčuje od domácností

sektor domácností jako celek je čistým věřitelem (důchody mají vyšší než spotřebu – spoří – půjčují firmám)

14.6.2. Veřejný sektor

stát a obce

Peněžní toky mezi veřejným a soukromým sektorem:

- **daně** – příjmy
  - přímé – z příjmu fyzických / právnických osob
  - nepřímé – DPH a spotřební daně
- **výdaje za zboží a služby** od soukromého sektoru (*např. mzdy státním zaměstnancům* – získává za ně nějakou protihodnotu - práci)
- **transfery** obyvatelstvu – výdaje, za který stát nebo obec žádnou protihodnotu nedostane (*např. starobní důchody, podpory, přídavky*)

disponibilní důchod domácnosti = důchod – daně + transfery = spotřeba + úspory

$$C + I + G = HDP$$

G – veřejné výdaje za zboží a služby

14.6.3. Zahraniční obchod

čtvrtý sektor – **vývoz a dovoz**

vývoz zvyšuje náš nominální HDP, dovoz snižuje

$$C + I + G + (Ex - Im) = HDP$$

X = Ex – Im = **čistý vývoz (zahraničně obchodní bilance)**

14.7. Národní produkt

HDP – teritoriální hledisko

HNP – hledisko národnosti – národní produkt – produkt vytvořený českými VF (českou prací i kapitálem)

$HNP = HDP - \text{dovoz práce a kapitálu} + \text{vývoz práce a kapitálu}$

Pracuje se častěji s HDP, protože se lépe počítá

---

15. Kapitál, investice a úrok

15.1. Kapitál a investice

Na počátku kapitálu je rozhodování člověka, který volí mezi dnešní spotřebou a spotřebou v budoucnu. Rozhodne-li se odložit svou spotřebu do budoucna, je to první nutný krok ke vzniku kapitálu.

uskutečnit investici – vyrobit kapitálový statek, který zvýší produktivitu práce (mít investiční příležitost, nápad)

domácnosti spoří – vydělávají více, než spotřebují
firmy investují – půjčují si od nich
investici předchází odložená spotřeba - úspory

Vznik kapitálu vyžaduje investici. Investice znamená, že místo spotřebních statků budou vyrábět kapitálové statky. Investice do kapitálu vyžaduje obětování přítomné spotřeby v zájmu zvýšení budoucí spotřeby.

Ti, kdo spoří, nemívají vždy investiční příležitosti, proto své úspory půjčují těm, kdo investiční příležitosti mají – protože je spoření a investování oddělené, vzniká trh zapůjčitelných fondů.

15.1.1. Formy kapitálu

- fixní kapitál – dlouhodobý (budovy, stroje, dopravní prostředky)
- zásoby – zboží na skladě, materiál, polotovary
- technologie – složité výrobní postupy, jejichž objevení vyžaduje investici do výzkumu
- lidský kapitál – nahromaděné znalosti lidí, získané zejména studiem

kapitál je stav

investice je tok, který doplňuje, případně zvětšuje stav kapitálu

15.1.2. Hrubé a čisté investice

hrubé – veškeré investice

čisté = hrubé – opotřebení kapitálu

15.2. Úrok a míra časové preference

úrok je nájemní cenou zapůjčitelných fondů
platí jej ti, kdo investují, těm, kdo spoří

časová preference - netrpělivost ve spotřebě – preferujeme dnešní statky před budoucími statky

existence časové preference je příčinou, že lidé musí dostat úrok, aby odložili svou spotřebu do budoucna

Jaký úrok požadovat?

$$1 + r = A / B$$

A – ocenění současných statků

B – ocenění budoucích statků

r – úroková míra

A / B – míra časové preference

15.3. Nominální a reálná úroková míra

dva druhy půjček

- naturální
- peněžní – liší se v tom, že hodnota peněz se v čase snižuje – inflace

proto se úroková míra skládá ze dvou částí

- odškodnění věřitele za to, že odkládá spotřebu
- kompenzace za znehodnocení peněz

nominální úroková míra = reálná úroková míra + očekávaná míra inflace
(Fischerova teorie – Irwing Fischer: Teorie úroku, 1930)

15.4. Nabídka zapůjčitelných fondů (úspory)

Zapůjčitelé fondy (zápůjční kapitál) jsou úspory, které člověk (firma) nabízí k zapůjčení jinému.

Nejběžnější jsou bankovní půjčky – banky shromažďují úspory lidí a firem a pak je nabízejí investorům

Jinou formou jsou dluhopisy – cenný papír

Nabídka zapůjčitelných fondů je funkce, která ukazuje závislost úspor na úrokové míře. Také se jí říká funkce úspor.

Člověk, který se rozhoduje, kolik spořit, **porovnává úrokovou míru a mezní mírou časové preference – s mírou časové preference poslední spořené koruny.**

funkce úspor je rostoucí, protože míra časové preference se s růstem úspor zvětšuje.

Velikost úspor závisí na reálné úrokové míře (pokud se nominální míra mění pod vlivem inflace, nemá to na úspory vliv)

Každý člověk má svou individuální funkci úspor. Zapůjčitelé fondy jsou celkové úspory. Tržní nabídka zapůjčitelných fondů je součtem individuálních funkcí úspor.

15.5. Poptávka po zapůjčitelných fondech (investice)

Firma investuje do takového objemu kapitálu, jehož mezní produkt se již rovná odpisované částce plus úroku z půjčky:

$$MP = q * P + r * P$$

$$MP = P * (r + q)$$

MP – mezní produkt kapitálu (o kolik vzroste celkový produkt, když přidáme 1 kapitál)

P – prodejní cena kapitálových statků

r – úroková míra

q – míra opotřebení kapitálových statků

$$r = MP/P - q$$

poptávka po zapůjčitelných fondech je odvozena od poptávky po kapitálových statcích

Úrok, který jsou firmy ochotny platit, závisí na mezním produktu kapitálových statků.

Protože má funkce MP kapitálu klesající průběh (viz produkční funkce a zákon klesajících výnosů), **funkce poptávky po zapůjčitelných fondech má také klesající průběh**

Čím více kapitálových statků firmy používají, tím nižší je jejich mezní produkt. Proto firmy poptávají více zapůjčitelných fondů jen při nižší úrokové míře.

Poptávka po zapůjčitelných fondech závisí na **reálné úrokové míře** – proto je inflační zvýšení úrokové míry neodradí od investování.

15.6. Trh zapůjčitelných fondů (trh kapitálu)

mnoho nabízejících – lidé, kteří spoří, ale nemají investiční příležitosti

mnoho poptávajících – firmy, které mají investiční příležitosti, ale nemají úspory

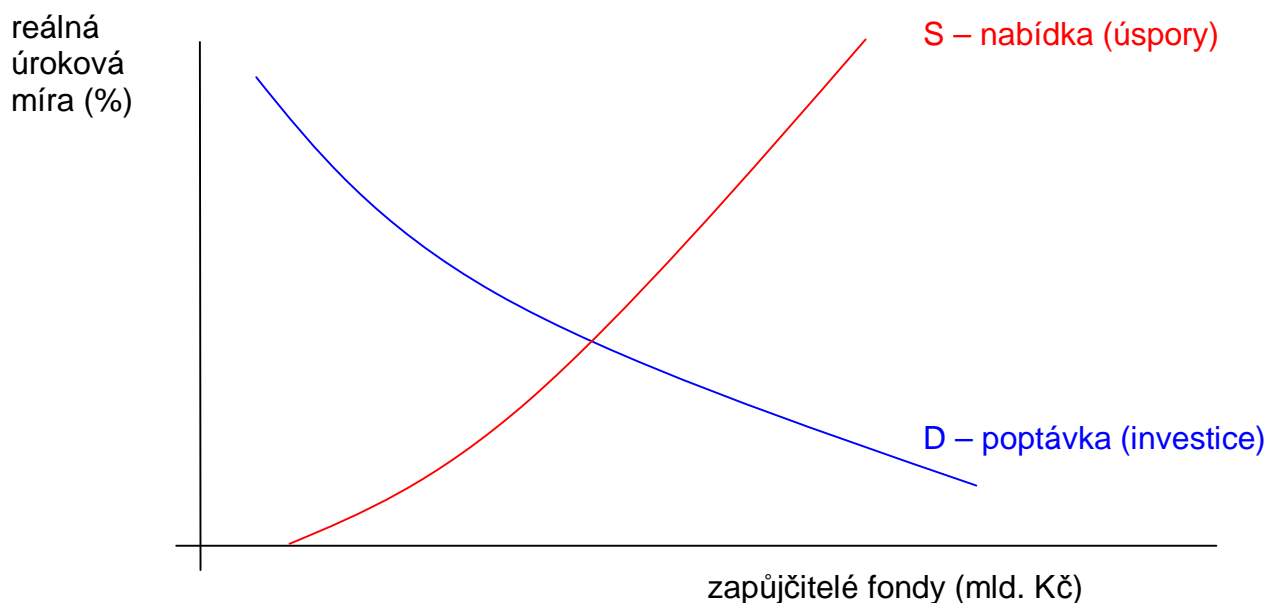
Trh zapůjčitelných fondů přeměňuje úspory v investice.

Na tomto trhu působí mnoho zprostředkovatelů:

- banky
- investiční fondy
- penzijní fondy

bez zprostředkovatelů by se spořicí a investující velmi špatně hledali a kontaktovali

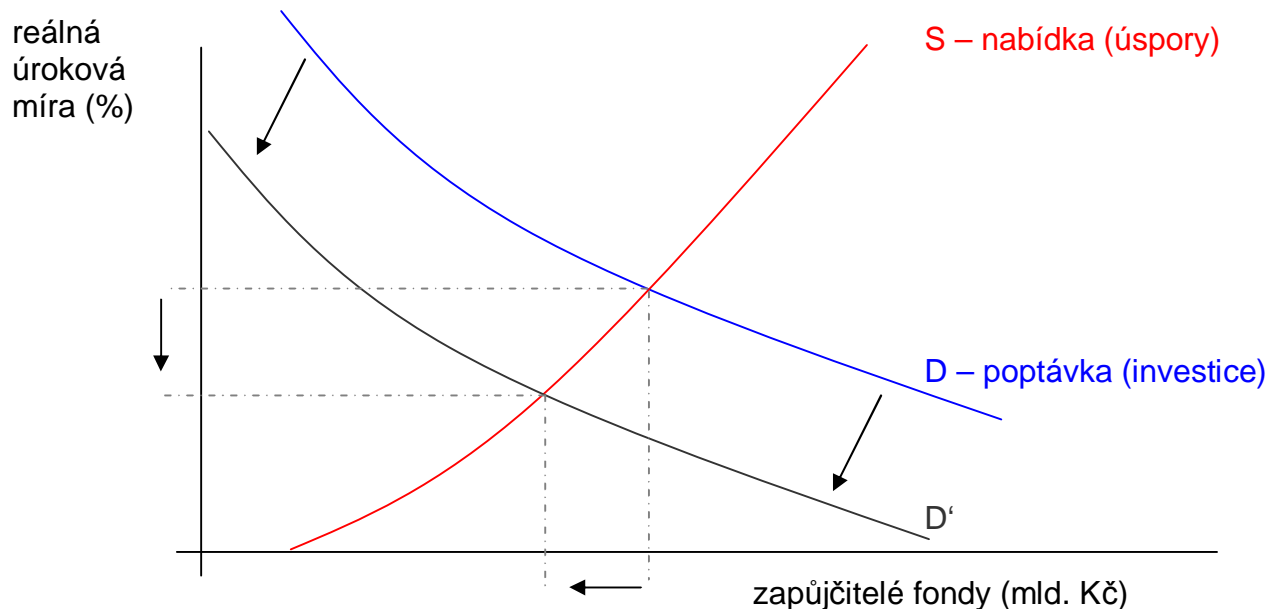
15.6.1. Trh kapitálu - graf

trh kapitálu je v rovnováze, když se poptávka rovná nabídce
Trh zapůjčitelých fondů lze považovat za trh kapitálu obecně

15.6.2. Změny rovnováhy na trhu kapitálu

Příklad: hospodářská recese → pokles poptávky po zboží a službách → firmám se hromadí zásoby → odrazuje je to od investování → poptávka po kapitálových statcích klesá → klesá poptávka po zapůjčitelých fondech

Hospodářská expanze by vypadala přesně opačně

Ke změně rovnováhy může dojít i z důvodu zvýšení rizika: politické změny, znárodnování → vyšší riziko pro kapitál → klesá poptávka (investice) může klesat i jeho nabídka (majitelé zapůjčitelých fondů je převezou do zahraničí)

Kapitál je na rozdíl od ostatních VF velmi pohyblivý a v případě rizik rychle opouští svou zemi. Únik kapitálu může zemi velmi poškodit.

15.7. Lidský kapitál

Vzdělání je investice, která slibuje výnos v podobě budoucího vyššího platu.

Nákladem vzdělání je ušlý zisk po dobu zvyšování kvalifikace.

Výnosem investice do vzdělání je zvýšení mzdy.

Proto považujeme vzdělání za určitý druh kapitálu – lidský kapitál

Člověk, vykonávající práci vysoké kvalifikace, nenabízí pouze jeden, ale dva výrobní faktory: práci a lidský kapitál.

Proto jeho mzda obsahuje dvě části:

- odměnu za práci samotnou (za fyzickou a duševní námahu)
- výnos z lidského kapitálu

Mzdové rozdíly mezi málo a hodně kvalifikovanými profesemi jsou tedy vlastně výnosy z lidského kapitálu.

Země s velkým množstvím kapitálu (v poměru k práci) se specializují na kapitálově náročnou výrobu a vývoz.

Při posuzování kapitálové vybavenosti je třeba brát v úvahu i vybavenost lidským kapitálem – tedy úroveň vzdělání.

15.8. Mezinárodní pohyb kapitálu

Kapitál je výrobní faktor pohyblivější než práce, to se projevuje hlavně na světovém trhu, kde je pohyblivost kapitálu mnohem vyšší než pohyblivost práce.

Mezinárodní pohyby kapitálu jsou vlastně arbitráží na světovém kapitálovém trhu, kdy kapitál proudí z levnějších trhů (s nižší úrokovou mírou) na dražší trhy.

Mezinárodní pohyby kapitálu vedou ke zmenšení rozdílu v úrokových měrách jednotlivých zemí.

Přesto se ve světě udržují různé úrokové míry – důvodem je různé riziko

Mezinárodní pohyby kapitálu přispívají k efektivnější alokaci kapitálu ve světě.

Chudší země budou mít prospěch z toho, že k nim z bohatších zemí plynou kapitálové investice, které zvyšují jejich produktivitu práce a urychlují jejich hospodářský růst. Země s nízkou domácí spořivostí budou mít prospěch z vysoké spořivosti obyvatelstva jiných zemí, které se takto podílí na jejich růstu. Země, které procházejí velkou investiční vlnou, jež nemůže být kryta domácími úsporami, budou získávat zahraniční kapitál.

---

16. Rovnovážný produkt

16.1. Spotřební funkce

velikost spotřeby závisí na

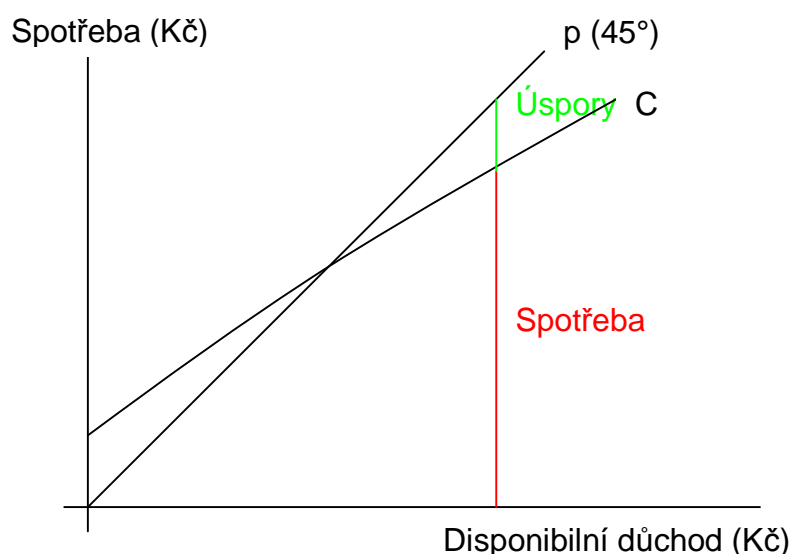
- velikosti disponibilního důchodu domácností
- úrokové míře - podle ní člověk rozděluje důchod mezi spotřebu a úspory

sledujeme závislost spotřeby na disponibilním důchodu (předpokládáme stálou úrokovou míru)

Podíl spotřeby na disponibilním důchodu se s růstem důchodu snižuje

hypotéza životního cyklu – člověk se snaží, aby jeho spotřeba byla celý život přibližně stejná – v mládí si půjčuje, ve středním věku splácí půjčky a spoří na důchod, v důchodu spotřebovává úspory $\Rightarrow$ proto i když se jeho příjmy mění, jeho spotřeba je celý život přibližně stejná

16.1.1. Individuální spotřební funkce

16.1.2. Změny spotřební funkce

úroková míra ovlivňuje náklady spotřeby (kdybychom peníze nespotebovali, mohli bychom je mít na účtu a brát z nich úroky)

Úrok je pro člověka nákladem jeho spotřeby

- explicitní – pokud si půjčí
- implicitní – pokud utrácí úspory

Vyšší úroková míra $\Rightarrow$ menší motivace ke spotřebě

16.2. Plánované investice a rovnovážný HDP

firmy uskutečňují investice do fixního kapitálu a do zásob

neplánované investice do zásob vznikají tehdy, když firma prodá méně zboží, než kolik plánovala. Neprodané zboží zůstane v zásobách – vytváří tak neplánovaný přírůstek zásob – investici. Neplánované snížení zásob je neplánovanou desinvesticí

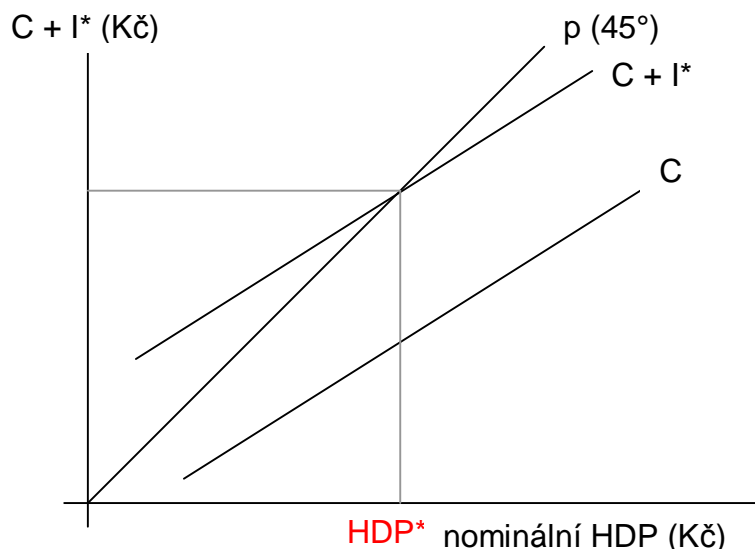
Firma, aby se zbavila nadbytečných zásob, sníží cenu nebo výrobu (nebo obojí). Při neplánovaném poklesu zásob – naopak

è Neplánované změny zásob vyvolávají změnu nominálního HDP

skuteční investice = plánované + neplánované

Produkt je rovnovážný, pokud jsou celkové neplánované investice nulové (tzn. některým firmám mohou neplánovaně růst zásoby a některým neplánovaně klesat, ale dohromady to musí být 0)

16.2.1. model rovnovážného produktu (45° model)

I^* = plánované investice

HDP^* = rovnovážný produkt

$C + I^* = HDP^*$

neplánovaný růst (pokles) zásob è snížení (zvýšení) cen nebo výroby è pokles (růst) nominálního HDP è dosažení plánované úrovně zásob, ceny a výroba se vrátí na původní úroveň a HDP se dostává na svou rovnovážnou úroveň

16.3. Důchodotvorný účinek investic (multiplikační efekt)

přírůstek investic vyvolá přírůstek důchodů a přírůstek důchodů vyvolá přírůstek spotřeby – řetězová reakce (pořád dokud se cyklus nevyčerpá, vyčerpává se tím, že část důchodu lidé spoří)

---

17. Peníze

17.1. Vznik a formy peněz

před penězi byla **naturální směna**, ta ale měla příliš vysoké transakční náklady (hledání, smlouvání a uzavírání obchodů). naturální směna je brzdou specializace a dělby práce.

Peněžní směna nevyžaduje oboustrannou shodu potřeb.

Aby byly peníze prostředkem směny, je potřeba zaručit, aby je každý přijímal – každý je přijímá, protože ví, že je každý přijímá.

Někteří staří Slované platili pomocí malých jemných plátěných šátků. Skutečně rozšířenými se ale staly až drahé kovy: **zlato, stříbro** – jejich důležitou vlastností byla dlouhodobá vzácnost.

Papírové peníze: první banky fungovaly jako úschovny zlata – vydávali za něj potvrzení (bankovky)

Peníze s nuceným oběhem: zákonné platidlo – bankovky centrální banky, přestaly být směnitelné za zlato.

Poslední měny směnitelné za zlato: GBP (1931), USD (1933)

důvěra v bankovky už není založena na důvěře ve zlato, ale v zákon a státní moc.

Dnes máme dva druhy peněz:

- oběživo – mince a bankovky
- bankovní vklady – převody z účtu na účet

17.2. Funkce peněz

- zprostředkovatel směny
- zúčtovací jednotka
- uchovatel hodnot

17.3. Peněžní zůstatky

peněžní zůstatky = oběživo, které mají lidé u sebe + zůstatky na účtech

17.3.1. Likvidita aktiv

likvidní je aktivum, které lze rychle a bez velkých nákladů a ztrát přeměnit na prostředek směny – peníze

- oběživo – plně likvidní
- zůstatky na běžných účtech
- zůstatky na termínovaných vkladech
- cenné papíry
- pozemky a fyzický kapitál
- lidský kapitál

17.3.2. Náklady držby peněz

náklady obětované příležitosti

- ztracený zisk (mohli jsme s nimi podnikat)
- ztracený úrok (mohli jsme je půjčit)

17.3.3. *Motivy držby peněz*

- transakční – příjmy přicházejí nárazově, zatímco výdaje průběžně.
- opatrnostní – některé výdaje jsou špatně předvídatelné
- spekulativní – *např. s penězi a cennými papíry*
- důchodový

17.3.4. *Reálné a nominální*

reálné = nominální / index růstu cen

17.4. *Poptávka po peněžních zůstatcích*

důchod: Zvýší se důchod $\Rightarrow$ zvýší se peněžní zůstatky (protože s růstem důchodu rostou výdaje a lidé potřebují více zůstatků pro jejich hladké zabezpečování)

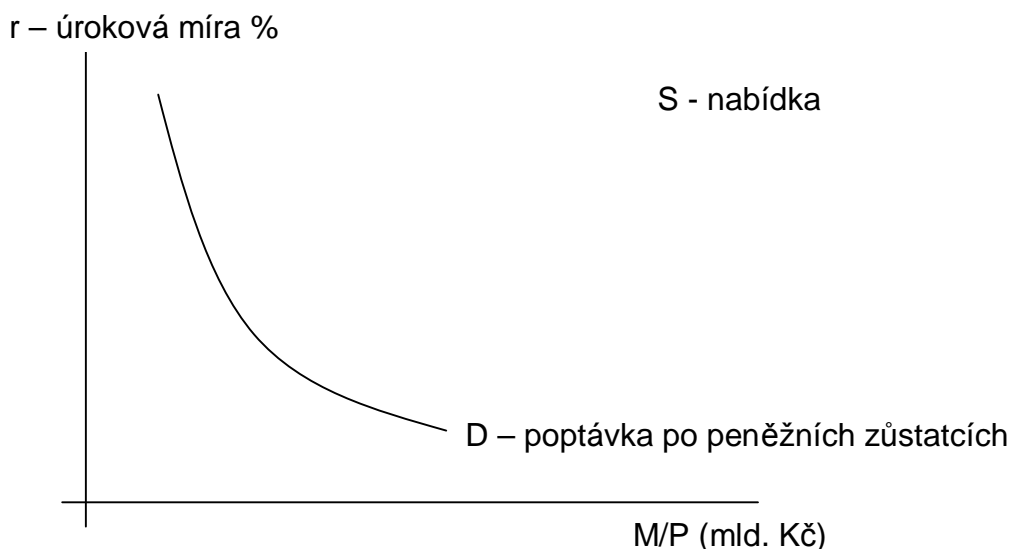
úroková míra: domácnost či firma porovnává **obětovaný úrokový výnos** (při držbě likvidnějšího aktiva) a **transakční náklady** (při držbě méně likvidního aktiva)

růst cen: vyšší ceny $\Rightarrow$ vyšší nominální zůstatky (reálné ale zůstávají stejné)

poptávané peněžní zůstatky = zůstatky, které firma a domácnosti chtějí držet při dané úrokové míře a důchodu

úrokovou měrou se obecně myslí průměrná úroková míra z dluhopisů

17.4.1. *Křivka poptávky po reálných peněžních zůstatcích*

M/P = reálné peněžní zůstatky (M je M_1 nebo M_2 a P je cenová hladina)

Růst reálného HDP $\Rightarrow$ posun křivky doprava

17.5. *Bankovní soustava*

složky bankovní soustavy:

- **centrální banka** (ČNB)
- **zprostředkovatelé peněžních služeb**
  - **komerční a obchodní banky**

- pojišťovny
- zajišťovny
- investiční společnosti
- podílové fondy
- kampaňky
- obchodníci na kapitálovém trhu

17.5.1. Vznik komerčních bank

přijímají vklady od těch, kdo spoří, a poskytují je těm, kdo mají investiční příležitosti
moderní banky se vyvinuly z bank zlatnických (v Anglii), což byly banky se 100% rezervami – tzn. neposkytovala půjčky a udržovala vklady v trezoru.

17.5.2. Banky s částečnými rezervami a tvorba peněz

Příklad:

banka má rezervy 10%

100 000 liber přijme jako vklady

70 000 liber půjčí

20 000 liber utratí za dluhopisy

10 000 liber tvoří rezervy

€ banka vydala 100 000 liber svým vkladatelům (za zlaté mince) a dalších 90 000 liber jiným lidem půjčila.

90 000 liber byly dodatečné peníze, které banka uvedla do oběhu

Takhle to může jít pořád dokola - **multiplikační tvorba vkladů**

$$\Delta D = 1/r_d * \Delta H \quad (\text{součet geometrické řady})$$

ΔD – konečný přírůstek vkladů

ΔH – peněžní injekce (*např. nákup dluhopisů centrální bankou*)

$1/r_d$ – peněžní multiplikátor

r_d – míra bankovních rezerv

Příklad:

vklady 100 000

10 000 dá do ČNB (povinná rezerva)

20 000 pokladniční poukázky

70 000 půjčí (banka půjčí 70% vkladů)

Rovnice: $100\,000 / (1 - 0,7) = 333\,333$

existuje mezibankovní peněžní trh – banky, které mají přebytek rezerv půjčují těm, které jich mají dočasně málo.

17.5.3. Centrální banka – věřitel v poslední instanci

komerční banky si u ní ukládají své rezervy, mohou si od ní také půjčovat

Rozvaha ČNB	
Aktiva	Pasiva
vládní dluhopisy diskontní půjčky	bankovky v oběhu rezervy komerčních bank

17.6. Peněžní zásoba a peněžní agregáty

složky nabídky peněz

- M1 – transakční peníze
  - oběživo (mince, bankovky) – hotovost
  - netermínované vklady (běžné a šekové účty)
- M2 – peníze v širším slova smyslu
  - zahrnují agregát M1
  - peníze na méně přístupných účtech
  - termínované vklady
  - depozitní směnky – dluhopisy
  - vklady v cizí měně

17.6.1. Změny peněžní zásoby

peněžní zásobu může měnit centrální banka – ČNB

Operace na volném trhu

nákupy a prodeje vládních dluhopisů centrální bankou
nákup dluhopisů $\Rightarrow$ zvýšení peněžní zásoby $\Rightarrow$ multiplikační tvorba vkladů
prodej dluhopisů $\Rightarrow$ snížení peněžní zásoby $\Rightarrow$ multiplikační destrukce vkladů
je to účinný a flexibilní nástroj

Diskontní půjčky

ovlivňují peněžní zásobu stejným způsobem
centrální banka je však může jen nabídnout, ne vnutit komerčním bankám
jediným prostředkem je **diskontní sazba** – úroková míra, kterou ČNB za půjčky požaduje
snížení sazby $\Rightarrow$ více diskontních půjček $\Rightarrow$ více peněz v oběhu

Povinné minimální rezervy

mění peněžní zásobu tím, že mění peněžní multiplikátor – centrální banka stanovuje
minimální míru povinných rezerv
snížení míry PMR $\Rightarrow$ zvýšení multiplikátoru $\Rightarrow$ růst peněžní zásoby

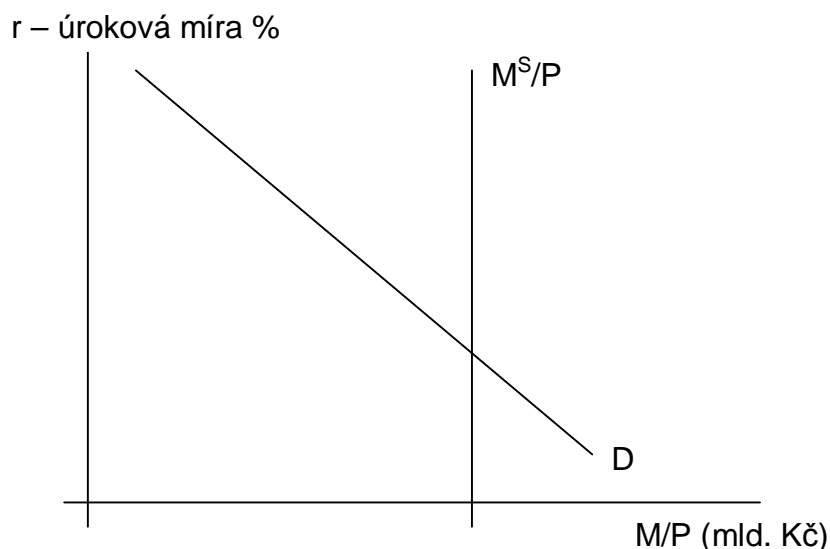
17.7. Trh peněz a jeho rovnováha – krátké a dlouhé období

na trhu peněz se poptávka po peněžních zůstatcích střetává s **peněžní zásobou**
(rozdíl oproti jiným trhům)

Příklad:

domácnosti mají přebytek peněz $\Rightarrow$ nakupují dluhopisy $\Rightarrow$ roste cena dluhopisů $\Rightarrow$ klesá jejich úroková míra (dokud domácnosti nepřestanou nakupovat dluhopisy)

nerovnováha: lidé drží více (nebo méně) peněžních zůstatků, než by chtěli.
nakupování a prodávání dluhopisů lidmi pouze přesouvá peněžní zůstatky mezi nimi
a ovlivňuje cenu dluhopisů
rovnováhy se dosahuje změnou úrokové míry tak, aby firmy a domácnosti byly
spokojeny s zůstatky, které drží

M^S – nominální peněžní zásoba, kterou vytvořila bankovní soustava
 M^S/P – reálná peněžní zásoba

17.7.1. *Růst peněžní zásoby v krátkém období*

krátké období – přibližně do jednoho až dvou let
 růst peněžní zásoby $\Rightarrow$ snížení úrokové míry $\Rightarrow$ růst investic $\Rightarrow$ investice mají důchodotvorný efekt, způsobí tak růst důchodů a spotřeby (**růst HDP**)

17.7.2. *Růst peněžní zásoby v dlouhém období*

v dlouhém období tyto účinky mizí a následuje **růst cenové hladiny**
 důvodem je to, že zvyšování peněžní zásoby zvyšuje pouze poptávku, zatímco množství VF ne (tedy ani nabídku statků), přesněji – může, ale jen krátkodobě. Zvýšená poptávka motivuje firmy k nadměrnému užívání VF a jejich přetěžování a k práci přesčas (což je možné jen krátkodobě)

Výsledkem je, že se zvýší jen nominální produkt, nikoli reálný

kvantitativní teorie peněz (jedna z nejstarších ekonomických teorií – David Hume, Politické rozpravy, 1752): když roste peněžní zásoba, vyvolává to proporcionální růst cenové hladiny

---

18. **Agregátní poptávka a agregátní nabídka**

18.1. *Agregátní poptávka*

týká se všech statků dohromady – domácího produktu
 ukazuje vztah mezi cenovou hladinou a reálným HDP, který domácnosti a firmy chtějí nakupovat

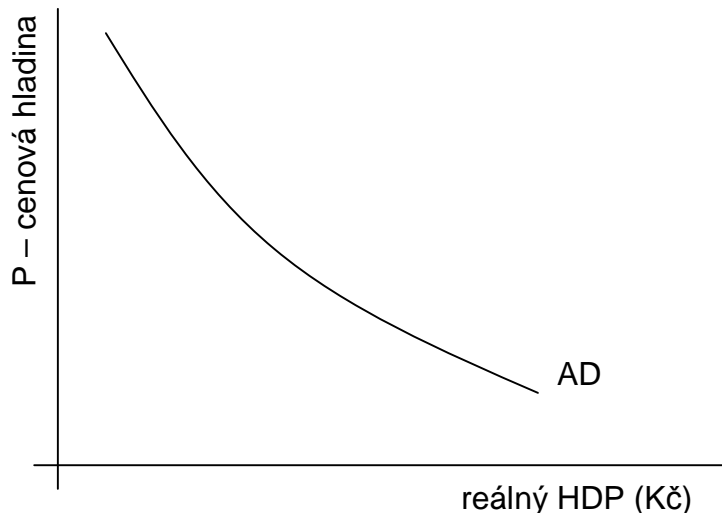
V případě tržní poptávky působí substituční a důchodový efekt – u AD je to jinak! když se zvýší cena jednoho statku, spotřebitelé ho substitují jinými nezdraženými statky. Když se zvýší cenová hladina, zvýší se ceny všech statků, proto nepůsobí

substituční efekt. Nepůsobí ani důchodový efekt (při zvýšení cenové hladiny se zvýší i důchody domácností)

18.1.1. Průběh funkce AD je klesající

důvodem je **efekt reálných peněžních zůstatků** – při růstu cenové hladiny rostou příjmy i výdaje, ale znehodnocují se uložené peníze (klesají reálné zůstatky) → lidé prodávají dluhopisy (musí dokoupit peníze, aby jich měli reálně stejně) → klesá cena dluhopisů → růst úrokové míry → pokles investic – snížení investic znamená, že lidé a firmy chtějí nakupovat nižší reálný HDP

18.1.2. Změny agregátní poptávky

příčinou změn je změna nominální peněžní zásoby
zvýšení → posun křivky AD **doprava**
snížení → posun křivky AD **doleva**

zvýšení nominální peněžní zásoby → snížení úrokové míry → zvýšení investic a spotřeby a reálného HDP, který lidé a firmy chtějí nakupovat

- ekonomika se pohybuje po křivce AD když je stejná peněžní zásoba a mění se cenová hladina
- celá křivka se posouvá, když se mění nominální peněžní zásoba

18.2. Agregátní nabídka

vztah mezi cenovou hladinou a reálným HDP, který chtějí firma vyrábět při vyšší cenové hladině chtějí vyrábět větší reálný HDP

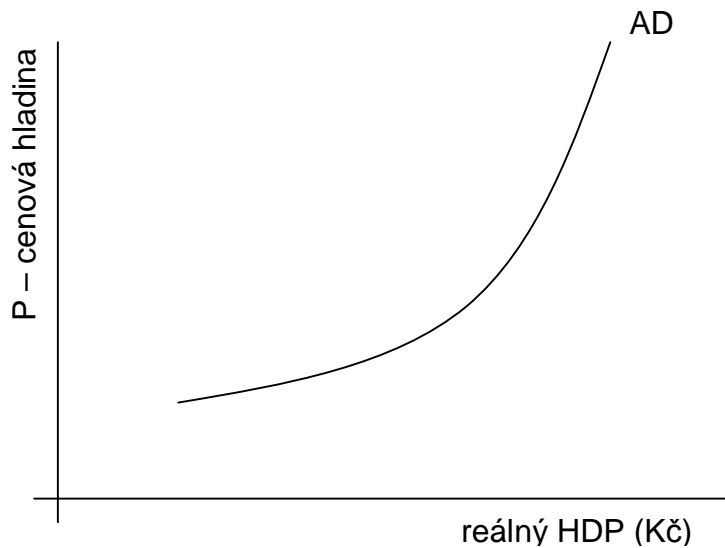
Když se zvyšuje cenová hladina, lidé i firmy po určitou dobu podléhají peněžní iluzi – člověk nebo firma si dobře uvědomuje růst své vlastní ceny (mzdy), ale neuvědomuje si růst ostatních cen (alespoň ze začátku).

Peněžní iluze je příčinou toho, že růst cen vede k růstu produkce a zaměstnanosti. Po čase se zaměstnanost i produkce vrací na původní úroveň.

Kolektivní mzdové dohody bývají překážkou pro pokles mezd a tím i cen – jsou příčinou krátkodobých mzdových a cenových strnulostí (strnulost směrem dolů)

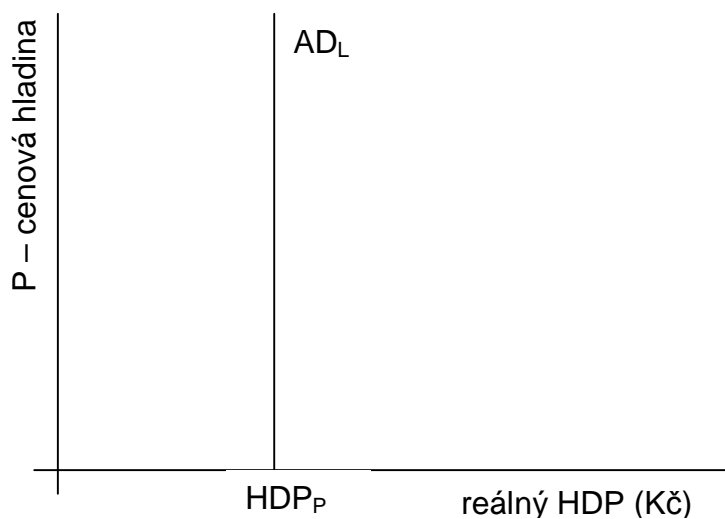
Přirozená zaměstnanost – na ni se vrací trh práce po vyprchání peněžních iluzí a prolomení mzdových a cenových strnulostí

18.2.1. Agregátní nabídka v krátkém období

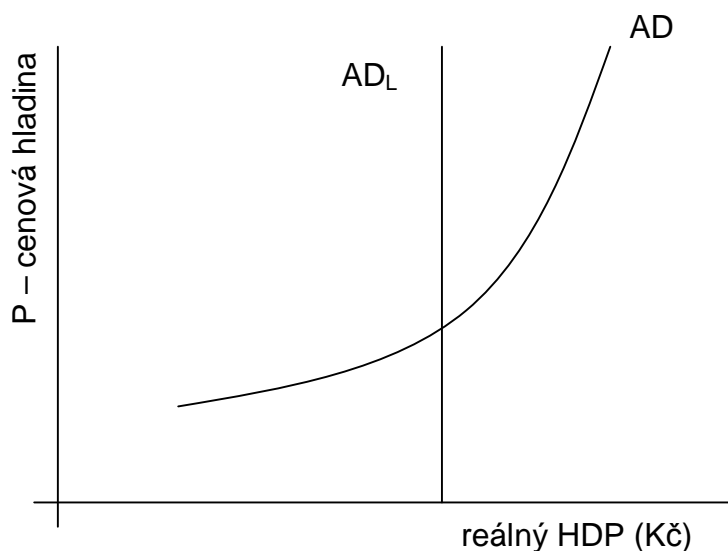

krátké období – doba, po kterou lidé a firmy podléhají peněžní iluzi a po kterou jsou mzdy strulé směrem dolů (může trvat měsíce i roky)

18.2.2. Agregátní nabídka v dlouhém období

dlouhodobá nabídka je dána potenciálním produktem a nemá na ni vliv změna cenové hladiny

křivka krátkodobé AD je málo strmá před potenciálním produktem a hodně strmá za potenciálním produktem – to je dáno tím, že ceny a mzdy jsou strnulé směrem dolů (ceny a mzdy snadno rostou, ale klesají pomalu)

18.3. Potenciální produkt

je produkt, na který se ekonomika vrací po prolomení mzdových a cenových iluzí a po vyprchání cenových iluzí

je produkt, který je vyráběn při přirozené zaměstnanosti

změny cenové hladiny mohou produkt vychýlit od potenciálního HDP jen krátkodobě

18.4. Poptávkové šoky

ke změnám AD dochází při změně nominální peněžní zásoby
nejčastější příčinou poptávkových šoků bývá chování centrální banky

Příklad: ČNB zvýší nominální peněžní zásobu → pokles úrokové míry → růst investic a spotřeby (růst AD) → růst cen a mezd → výroba a zaměstnanost se zvyšuje a HDP roste nad potenciální produkt → když se peněžní iluze rozplynou, HDP se vrací na potenciální produkt, zaměstnanost klesá na přirozenou míru

šok z růstu poptávky zvýšil reálný HDP a zaměstnanost pouze krátkodobě, jediným trvalým důsledkem je růst cenové hladiny

šok z poklesu poptávky – má také nepříznivé důsledky: snížení cenové hladiny je vykoupeno obdobím, po které se vyrábí nižší než potenciální produkt a je vyšší nezaměstnanost než přirozená

18.5. Nabídkové šoky

dochází k nim, když náhle vzrostou některé náklady (také se jim říká nákladové šoky)
typickým nabídkovým šokem je zvýšení mezd, které není podloženo růstem produktivity práce

na zvýšení nákladů reagují firmy zvýšením cen $\Rightarrow$ snižování produkce a propouštění $\Rightarrow$ nedobrovolná zaměstnanost $\Rightarrow$ pokles mezd a návrat na přirozenou zaměstnanost a návrat HDP na potenciální produkt

nepříznivý mzdový šok má za následek pokles reálného HDP a zároveň růst cenové hladiny

příznivý ropný šok (polovina 80. let) – pokles cenové hladiny a růst reálného HDP (1973 byl první ropný šok – nepříznivý – růst ceny ropy)

poptávkové a nabídkové šoky jsou zdrojem ekonomické nestability

---

19. Hospodářský cyklus

---

měří se pomocí HDP ve stálých cenách a tempa růstu reálného HDP souvisí s inflací, nezaměstnaností, AD, AS
hospodářské cykly jsou podobné, ale nikdy se úplně neshodují (v různých zemích a časech)

19.1. Strukturální a cyklické výkyvy

19.1.1. Strukturální výkyvy

mění se preference spotřebitelů a vzácnost ekonomických zdrojů, objevují se nové technologie, mění se komparativní výhody jednotlivých zemí $\Rightarrow$ některá odvětví se smršťují, jiná naopak rozkvétají (vzniká tak strukturální nezaměstnanost)
Strukturální změny jsou výrazem pružnosti ekonomiky – lze jim zabránit, ale není to efektivní

19.1.2. Cyklické výkyvy

jsou charakterizovány všeobecným poklesem nebo růstem výroby a zaměstnanosti téměř ve všech odvětvích

19.2. Čtyři fáze hospodářského cyklu

růst HDP se měří čtvrtletně
průběh cyklu závisí u otevřených ekonomik i na okolních zemích

19.2.1. Expanze

růst reálného HDP se zrychluje a HDP roste nad potenciální produkt

19.2.2. Vrchol

19.2.3. Pokles (recese, krize)

pokles reálného HDP 2 čtvrtletí po sobě = **recese**
dlouhodobá recese (přes 6 čtvrtletí) = **deprese**

recese $\Rightarrow$ zvyšování nezaměstnanosti
na každá 2% poklesu HDP vzhledem k potenciálnímu produktu se zvýší nezaměstnanost o 1% (Okulův zákon)

prvním negativním projevem bývá pokles spotřebitelské poptávky (zboží dlouhodobé spotřeby) → zvyšují se zásoby statků dlouhodobé spotřeby → výrobci snižují produkci (pokles HDP) → pokles firemních investic → pokles poptávky po investičních statcích → pokles poptávky po práci → pokles HDP → pokles AD → pokles AS → často přináší změny v cenách (většinou pokles, ale může to být i růst – viz 70. léta a ropná krize), některým firmám klesají zisky, stagnace a pokles akcií (nevyplácejí dividendy)

19.2.4. Dno

při poklesu ekonomiky se většinou snižuje úroková sazba → snižuje cenu peněz → vyvolává poptávku po investicích

dříve se mělo za to, že změny cyklu jsou vyvolány změnami AD, dnes se připouští, že jsou vyvolány šoky působícími na AS

Asynchronisace – každá ekonomika je v jiné fázi cyklu → je šance se z poklesu dostat zahraničním obchodem

19.3. Příčiny hospodářských cyklů

Expanze a recese jsou výkyvy reálného HDP kolem potenciálního produktu, které jsou vyvolávány změnami agregátní poptávky – poptávkovými šoky

19.3.1. Monetární teorie cyklu

příčina výkyvů je ve změnách peněžní zásoby, které uštedřují ekonomice poptávkové šoky
Švéd Knut Wicksell, Rakušan Friedrich A. Hayek

19.3.2. Reálná teorie cyklu

příčina je v reálných silách jako jsou investiční vlny nebo inovační vlny

John Maynard Keynes viděl cykly jako střídavé vlny investičního pesimismu a optimismu, které vyvolávají změny AD a tím i změny HDP

Rakušan Joseph A. Schumpeter považoval za příčinu cyklů inovační vlny

19.3.3. Vnější teorie hospodářského cyklu

část příčin je mimo ekonomický systém (války, revoluce, migrace, podnebí – záplavy, sucha)

19.3.4. Vnitřní teorie hospodářského cyklu

každá expanze způsobí v budoucnu recesi a naopak

19.4. Politický hospodářský cyklus

v demokracii, v souvislosti s volbami
politici používají fiskální a monetární nástroje
chtějí být znovu zvoleni → nepopulární opatření zavádějí hned po zvolení, před volbami rozhazují (platy, dávky, sliby)

19.5. *mechanismus hospodářského cyklu*

19.6. *důsledky cyklických výkyvů*

19.7. *Finanční krize*

investiční cykly bývají umocněny chováním lidí (včetně spekulantů) na trzích aktiv. hospodářská expanze může vést ke vzniku **spekulační bubliny**

optimismus, že budou ceny aktiv stoupat → lidé nakupují → ceny opravdu stoupají → nákupní horečka → vrchol, expanze přechází v recesi → pesimismus, že ceny budou klesat → prodejní panika, všichni prodávají → ceny opravdu klesají → ceny aktiv se hroutí, finanční krize

finanční krize prohlubuje hospodářskou recesi
ceny aktiv prudce klesají → roste úroková míra (inverzní vztah), růst úrokové míry snižuje investice a spotřebu.

až když jsou ceny aktiv tak nízké, že nikdo neočekává další pokles, začnou znovu stoupat... (nákupy zvyšují ceny aktiv a snižují úrokovou míru)

19.8. *Bankovní panika*

podlehnu.li vkladatelé panice, že by mohli přijít o své vklady, začne „run“ na banky – hromadné vybírání vkladů → což může způsobit i krach zdravé banky (protože má jen částečné rezervy)

centrální banka je může zachránit poskytnutím **diskontních půjček** (věřitel v poslední instanci)

Finanční krize a bankovní paniky jsou nebezpečným vyústěním hospodářské recese, ekonomika se z nich může dostat, ale za cenu velkých obětí (krachy firem, nezaměstnanost)

Recese působí také jako ozdravný proces – slabé a nevykonné firmy zkrachují, silné a efektivní firmy tuto zkoušku přežijí (tvořivá destrukce)

---

20. **Hospodářský růst**

---

zvyšování **potenciálního produktu** (ne pouhý růst reálného HDP)
je to zvětšování produkční kapacity země (naměřený HDP může krátkodobě převyšovat potenciální produkt, nebo být nižší)

je **rozdíl** mezi **cyklickou hospodářskou expanzí** a **hospodářským růstem**

Impulzy k hospodářskému růstu jsou **pouze na straně nabídky a VF**

pro občana by se měl projevit růstem reálné mzdy, růstem životní úrovně, v kvalitě a množství veřejných statků, nižšími daněmi, kratší pracovní dobou.

investice musí růst rychleji, aby zajistily do budoucna podporu pro rostoucí spotřebu

20.1. Zdroje hospodářského růstu

- VF: práce, půda, kapitál
- technologický rozvoj
- úspory z rozsahu

20.2. Přírodní zdroje

bohaté přírodní zdroje podporují hospodářský růst (*ropa, dřevo, uran...*) přesto nejsou hlavním motorem růstu (Švýcarsko, Japonsko, asijské tygři: Jižní Korea, Tchaj-wan, Hongkong, Singapur)

Neobnovitelné přírodní zdroje jsou chráněny cenovým systémem: když docházejí $\Rightarrow$ stoupá jejich cena $\Rightarrow$ dochází k substituci méně vzácnými surovinami

20.3. Akumulace kapitálu

akumulace kapitálových statků – výroba kapitálových statků, investice do výzkumu a vzdělání

technický pokrok neprobíhá sám od sebe – vyžaduje investice (vzdělání, vědecké a výzkumné ústavy)

hospodářský růst probíhá tak, že kapitál roste rychleji než práce a přírodní zdroje $\Rightarrow$ mění se poměr mezi VF $\Rightarrow$ roste produkt na pracovníka (produktivita práce)

hospodářský růst je nastartován a umožněn akumulací kapitálu. S nasyceností ekonomiky kapitálem klesají přírůstky produktu vyvolané přírůstkem kapitálu. Akumulace kapitálu je pak více směřována do vzdělání a výzkumu.

20.4. Nové technologie

technický pokrok je z velké části nevyzpytatelný – proto je věcí hlavně soukromého investování a nikoli vládních politik. Vlády nevědí, které technologie jsou perspektivní

Příklad: Silicon Valley

20.5. Velikost trhu

velký trh vytváří lepší podmínky pro specializaci výrobců (směna a komparativní výhody)

mezinárodní obchod (vedle akumulace kapitálu) pohání hospodářský růst

20.6. Společenský systém

k hospodářskému růstu je nezbytné soukromé vlastnictví (motivuje, vzrůstá pracovní a podnikatelská aktivita)

klíčem k hospodářskému startu chudých zemí není ani tak zahraniční pomoc a zahraniční kapitál, jako zejména jejich vlastní společenský systém

Příklad vlivu společenského systému na hospodářství: Severní a Jižní Korea, Čína a Tchaj-wan, Východní a Západní Německo

20.7. Bludný kruh chudoby

z zaostalých zemích, kde existují nízké důchody se vše spotřebovává a nic nespoří (nebo jen málo) a protože z úspor se financují investice, jsou nízké investice a málo kapitálu $\Rightarrow$ nízká produktivita $\Rightarrow$ nízké důchody

o této teorii se píše v literatuře, ale jsou k ní i výhrady (jako že neplatí)

20.8. Populační teorie R. Malthuse

populace roste geometrickou řadou, zatímco zdroje potravin rostou pomaleji
dnes už neplatí (nebo jen někde)

řešení humánní – snižování porodnosti, řešení nehumánní - války

---

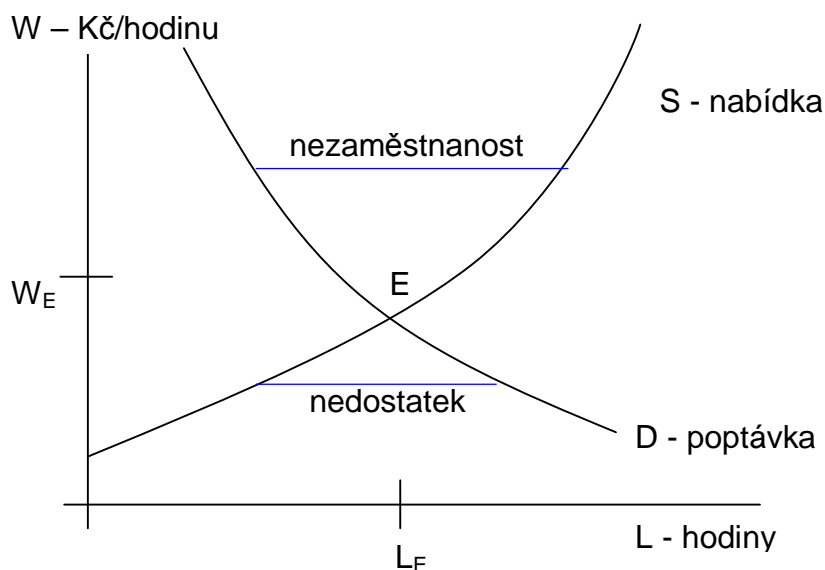
21. Trh práce a nezaměstnanost

21.1. Trh práce

konkurence na straně nabídky i poptávky

z dlouhodobého hlediska je jeden trh práce – lidé se mohou přeúčít na novou práci

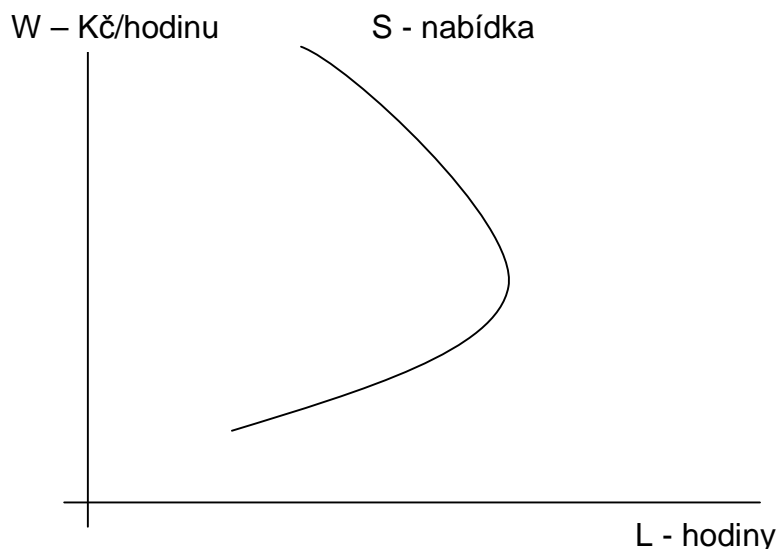

nabídka práce vychází z rozhodnutí člověka, zda pracovat nebo nepracovat (rozhodnutí mezi prací a volným časem)

volný čas je statek (je vzácný a přináší uspokojení)

člověk se rozhoduje mezi volným časem (statkem) a jinými statky, které by si mohl koupit za mzdu

Individuální nabídka práce: při nižších mzdách převládá substituční efekt, při vyšších důchodový

Substituční efekt zvýšení mzdy

mzda je cenou volného času

růst mzdy motivuje člověka, aby si kupoval méně volného času, tedy aby nabízel více práce

Důchodový efekt zvýšení mzdy

mzda je důchodem

růst mzdy motivuje člověka k tomu, aby si kupoval také více volného času, tedy aby nabízel méně práce.

21.2. Nezaměstnanost

vysoká míra může být chápána různě (v různých ekonomikách)
plýtvání zdroji (prací) ⇒ snižování HDP pod potenciální produkt

Rozlišujeme

- zaměstnaní – chodí do práce, berou mzdu
- nezaměstnaní – nepracují, ale hledají práci
- ekonomicky neaktivní – nepracují a nehledají práci
  - bezdomovci
  - studenti
  - matky na mateřské dovolené
  - dlouhodobě nemocní, invalidní
  - na povolání se připravující
  - nepracující důchodci

ekonomicky aktivní = zaměstnaní + nezaměstnaní

míra nezaměstnanosti = (nezaměstnaní / ekonomicky aktivní) * 100%

21.2.1. Dobrovolná nezaměstnanost

nechtějí pracovat při stávající tržní mzdové sazbě
dávají přednost volnému času
nebo hledají lepší zaměstnání
nebo pečují o své rodinné příslušníky

21.2.2. Nedobrovolná nezaměstnanost

vychází z toho, že mzdy se nepřizpůsobují tak, aby čistily trhy, reagují pomalu a ekonomické změny
pracovníci by za tuto mzdu chtěli pracovat, ale nemohou nalézt zaměstnání

21.3. Příčiny a druhy nezaměstnanosti

21.3.1. Skrytá – frikční

považuje se za dobrovolnou
spojena se snahou nalézt lepší práci

21.3.2. Strukturální nezaměstnanost

je dána nerovnováhou na trhu práce: mzdy se nepřizpůsobují nabídce a poptávce
vzniká v důsledku strukturálních změn v hospodářství – některá odvětví upadají, jiná zanikají
řešením je rekvalifikace pracovníků

21.3.3. Cyklická nezaměstnanost

souvisí s průběhem hospodářského cyklu
pokles hospodářství ⇒ nezaměstnanost (více méně ve všech oborech)

21.3.4. Nezaměstnanost způsobená administrativními překážkami

např. vysoké daně, pojistné...
potom se nevyplatí podnikat ⇒ nevznikají pracovní místa

21.4. důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti

je skutečným problémem – na rozdíl od krátkodobé
existenční potíže člověka a rodiny, ztráta kvalifikace a ztráta sebeúcty

nezaměstnanost bychom neměli posuzovat jen podle její míry, ale i podle její délky
nezaměstnanost, která netrvá měsíce, ale roky, je signálem, že je něco špatně

příčinou může být

- dlouhodobá recese
- mzdové strnulosti (kolektivní mzdové dohody, fixace mezd)
- štědré podpory v nezaměstnanosti

je-li člověk dlouho nezaměstnaný, mění se jeho životní styl i jeho postoj k práci
(ztrácí motivaci) – z nedobrovolné nezaměstnanosti se pak může stát dobrovolná

21.5. snižování nezaměstnanosti

(politika vytváření pracovních míst)

vláda se snaží pomocí vládních výdajů vytvářet nebo alespoň udržovat pracovní místa v soukromém sektoru – tato politika je krátkozraká a většinou nefunkční, může vést i ke zpomalení hospodářského růstu.

---

22. Inflace

---

inflace = růst celkové cenové hladiny (CCH) = zmenšování kupní síly peněz (ne lidí)
růst cen jednotlivého zboží nemusí způsobit inflaci (pokud něco jiného zlevní)
deflace = opak

$(CCH_{2003} - CCH_{2002}) / CCH_{2002} * 100 = \text{roční míra inflace } \%$

22.1. Měření inflace

pomocí cenových indexů – vážené průměry jednotlivých cen, kdy váha každého statku či služby je dána jeho ekonomickým významem

nejpoužívanější indexy jsou: CPI a PPI a deflátor HDP

22.1.1. Index spotřebitelských cen CPI

měří se na spotřebním koši (12 skupin, asi 792 položek - reprezentantů)
váhy se odvíjejí od podílu jednotlivých skupin na výdajích
jsou zprůměrnovány, časem se určují nové – aby byly aktuální
dnes používáme ty z roku 1999

22.1.2. Index cen výrobců PPI

sledujeme ceny na úrovni velkoobchodu
váhy určuje rozsah prodeje komodity
tento index předznamenává potenciální vývoj spotřebitelských cen

22.1.3. Deflátor HDP

poměr nominálního a reálného HPD na základě souhrnného cenového indexu
souhrnný cenový index

- index spotřebitelských cen
- index cen výrobců
- index cen vládních nákupů
- index cen zahraničního obchodu

váhy jsou určeny podílem jednotlivých složek na HDP

Příklad:

HDP v cenách aktuálního roku = 8688,4 mil. Kč

HDP v cenách předchozího roku = 7908 mil. Kč

Deflátor: $8688,4 / 7908 = 1,0987$ tzn. cenová hladina se zvýšila o 9,87% (inflace)

22.2. Kvantitativní dělení inflace

- **mírná** – jednociferná inflace, nebo krátkodobě až 11-12%
- **pádivá** – dvouciferná (nebo krátkodobě tříciferná s jedničkou na začátku)
- **hyperinflace** – tří- až čtyř-ciferná inflace $\Rightarrow$ rozpad hospodářství $\Rightarrow$ změna politického systému nebo alespoň vlády

pro ekonomiku je problémem vysoká inflace (posledních 15-20 let ve vyspělých ekonomikách nebyly vysoké inflace)

inflace (zvláště neočekávaná - neanticipovaná) ničí informace
změna spotřebitelských cen má na každého jiné dopady

Do čeho se investuje

- mírná inflace – cenné papíry a trocho i do reálných aktiv
- pádivá inflace – reálná aktiva
- hyperinflace → nulifikace měny, zrušení a zavedení nové, možný nástroj řešení předlužení – forma bankrotu veřejných financí, dochází k přerozdělení důchodu

zvýšení **inflace** a současné zvýšení mzdy **zvýhodňuje dlužníky**
nízká inflace (zvláště nižší než očekávaná) má opačný výsledek
inflace přerozděluje bohatství, pokud jsou smlouvy dlouhodobé a inflace neočekávaná

22.3. Důsledky inflace

dochází ke změnám v relativních cenách – poměr cen jednotlivého zboží a služeb:
např. za kolik rohlíků si koupíme televizi? – ne všechny ceny se mění stejně

inflace ovlivňuje

- reálnou ekonomiku
- alokaci zdrojů
- HDP

očekávaná míra inflace se promítá do smluv a dohod → vytváří **setrvačnou míru inflace**

22.3.1. Stagflace

současná stagnace ekonomiky (HDP) a relativně vysoké inflace
např. 70. léta 20. století
v období prvního ropného šoku → růst cen

22.3.2. Slumflace

současný pokles ekonomiky a relativně vysoká inflace

22.3.3. Deflace

opak inflace – zvyšování kupní síly peněz

22.3.4. Desinflace

proces snižování míry inflace
decelerace – rychlejší desinflace

22.3.5. Akcelerace

zvyšuje tempo růstu inflace
bývá spojována se snahou snížit nezaměstnanost pod přirozenou míru – pomocí stimulace poptávky

22.3.6. Čistá inflace

inflace očištěná od změn v regulovaných cenách (asi 18% spotřebního koše)

22.4. Příčiny a formy inflace

Inflační šoky

22.4.1. Poptávkou tažená inflace

- agregátní poptávka roste rychleji než výrobní potenciál
- začíná se roztáčet inflační spirála
- poruch ekonomiky: nadbytek peněz $\Rightarrow$ růst cen zboží a služeb $\Rightarrow$ táhne to za sebou i mzdy

22.4.2. Náklady tlačená inflace – nabídková

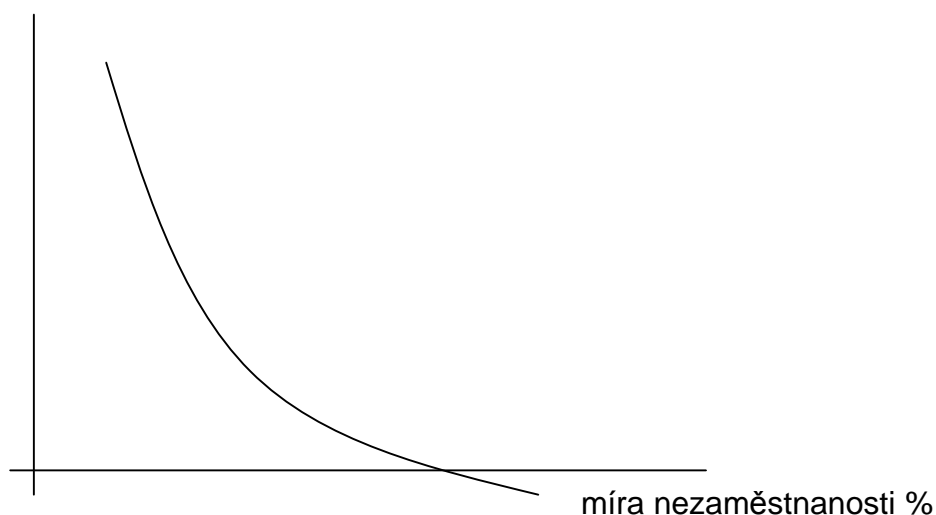
- v období nezaměstnanosti a slabého využívání VF
- tlačící: odbory, živelné pohromy, války
- impulzem bývá zvýšení nákladů – růst ceny ropy nebo mzdový šok

nabídkový šok sám o sobě nemusí způsobit inflaci: růst nákladů vede ke snižování produkce a zaměstnanosti $\Rightarrow$ nedobrovolná nezaměstnanost $\Rightarrow$ snížení požadavků na mzdy $\Rightarrow$ snížení cen

pouze akomodované nákladové šoky mohou vyústit v nákladovou inflaci (pokud centrální banka zvyšuje peněžní zásobu)

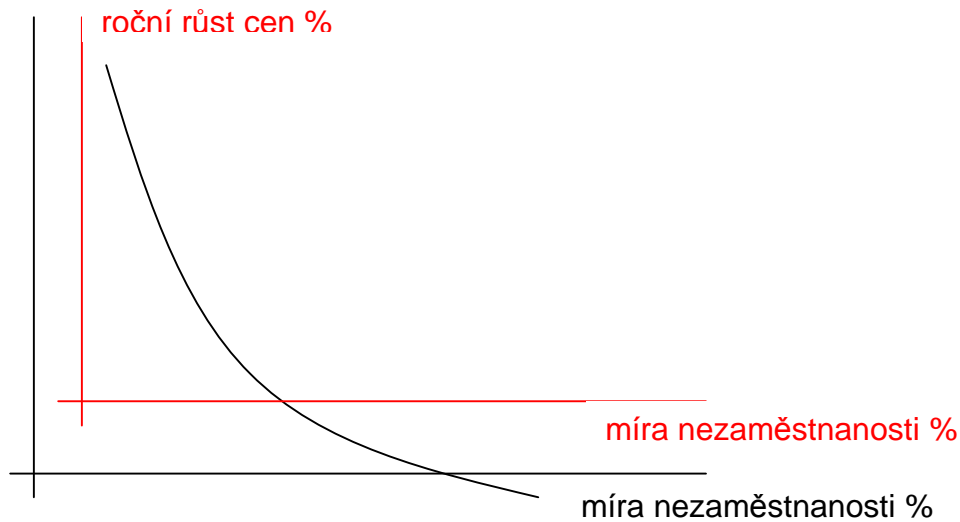
22.5. Phillipsova křivka

roční růst nominálních mezd %
mzdová inflace

22.5.1. Rozšířené pojetí Phillipsovy křivky

roční růst nominálních mezd %
mzdová inflace

22.5.2. Phillipsova křivka dlouhého období

vertikála PC_L procházející přirozenou mírou nezaměstnanosti
volba mezi inflací a nezaměstnaností existuje jen v krátkém období – v dlouhém období se nezaměstnanost ustálí na přirozené míře.

udržování nezaměstnanosti dlouhodobě pod přirozenou mírou nebude vykoupeno vyšší inflací ale akcelerující inflací

závěrem je také to, že stát nemůže dlouhodobě snížit nezaměstnanost pomocí podněcování agregátní poptávky.

22.5.3. Přirozená míra inflace

odhad přirozené míry nezaměstnanosti (obvykle 4% - 8%)

teoreticky:

inflace akceleruje – nezaměstnanost je pod svojí přirozenou mírou

inflace deceleruje – nezaměstnanost je nad svojí přirozenou mírou

inflace se nemění – nezaměstnanost je na své přirozené míře

---

23. Vnější ekonomická rovnováha

23.1. Měnový kurz

též devizový kurz – cena měny vyjádřená v zahraničních měnách

měny různých zemí se směňují na měnovém trhu (rozdíl mezi nákupní a prodejní cenou měny kryje náklady banky)

valuty – zahraniční bankovky

trh s valutami ve směnárnách je však pouze zlomek **měnového trhu**

23.1.1. Měnový trh

na tomto trhu se obchoduje s obrovskými objemy měn, utvářejí se zde kurzy (na kurzovním lístku odpovídají hodnotě „střed“)

Figurují na něm:

- dovozci a vývozci zboží
- investoři, kteří investují do českých nebo zahraničních aktiv

peníze, se kterými se zde obchoduje mají podobu bankovních vkladů – proto nemluvíme o valutách, ale o **devizách**

vývozci českého zboží vytvářejí

- nabídku zahraničních měn
- poptávku po českých korunách

dovozci zahraničního zboží vytvářejí

- nabídku českých korun
- poptávku po zahraničních měnách

investoři nakupující česká (korunová) aktiva

- nabídku zahraničních měn
- poptávku po českých korunách

investoři nakupující zahraniční aktiva

- nabídku českých korun
- poptávku po zahraničních měnách

zvýšení poptávky po našem zboží v cizině $\Rightarrow$ zvýšení nabídky dolarů a poptávky po korunách $\Rightarrow$ zhodnocení české koruny

Appreciace – zhodnocení měny vůči jiným měnám

Depreciace - znehodnocení vůči zahraničním měnám

měnový trh není centralizovaný (na rozdíl od BCP), je trhem rozptýleným, obvykle se obchoduje na vzdálených místech (většinou bankách), přesto se měnový trh blíží **dokonale konkurenčnímu trhu**

Spekulanti provádějí arbitráž (nakupují na jednom trhu a prodávají na jiném), díky tomu je kurz všude stejný a pokud není, tak se rychle srovná

proto můžeme mluvit o jednom globálním trhu

23.1.2. nominální a reálný kurz

23.2. Měnový kurz a úroková parita

největšími hráči na českém měnovém trhu jsou investoři

měnový kurz musí splňovat podmínku úrokové parity – měnový kurz se ustálí na takové úrovni, při které jsou očekávané míry výnosu z aktiv v obou zemích stejné

Příklad: je kurz 100 jenů za dolar. úroková míra z bankovních vkladů je v USA 6% v Japonsku 3% → investoři budou prodávat jeny a nakupovat dolary (aby peníze uložili v amerických bankách) → zvýšení poptávky po dolarech → kurz bude více než 100 jenů za dolar (depreciace jenu), převody peněz → v USA poroste nabídka zapůjčitelných fondů → snižování úrokové míry z amerických bankovních vkladů (v Japonsku naopak) → úrokové míry se budou sblížovat, jakmile budou stejné, přestanou investoři převádět kapitál z japonských bank do amerických

23.3. Teorie parity kupní síly – absolutní verze

snaží se vysvětlit výši měnových kurzů

kurz dvou měn bude tíhnout k takové úrovni, která odpovídá poměru cenových hladin těchto zemí

$$E_{FR/USD} = P_{FR} / P_{USD}$$

Parita kupní síly znamená, že lze za tuto měnu koupit stejné množství zboží a služeb doma i v zahraničí – měna má stejnou kupní sílu doma i v zahraničí

hlavním problémem absolutní teorie je existence **neobchodovatelných statků** (např. taxislužba, kadeřnictví...)

díky existenci neobchodovatelných statků se může kurz odchýlovat od parity kupní síly

Podle odhadů je v ČR 1/3 HDP tvořena neobchodovatelnými statky

Měny méně vyspělých zemí bývají podhodnocené oproti paritě kupní síly (doma se za ně koupí více než v zahraničí)

23.4. Teorie parity kupní síly – relativní verze

Nesnaží se vysvětlit výši měnových kurzů, ale pouze jejich **změny**

změna měnového kurzu je způsobena změnou cenových hladin

Příklad: cenová hladina ve Francii vzroste o 10% a v USA se nezmění → depreciace franku o 10%

$$d_{FR/USD} = p_{FR} / p_{USD}$$

d – změna kurzu v %

p – změna cenové hladiny v %

Pokud domácí cenová hladina vzroste více než zahraniční, dojde k depreciaci domácí měny

23.5. intervence do měnových kurzů

dnes má více než 50 zemí volně pohyblivý kurz

v mnoha zemích ale stát na měnovém trhu intervenuje ve snaze stabilizovat kurz centrální banky intervenují, **aby zabránily větším výkyvům měnového kurzu** k intervencím **využívají devizové rezervy**

Příklad: investoři očekávají deprecii koruny → začnou koruny prodávat → centrální banka se obává, že by deprecie vyvolala inflaci → prodává cizí měny (snižuje svoje devizové rezervy), tím zvyšuje poptávku po koruně a zabraňuje její deprecii

intervence má dát investorům signál, že jejich ztráta důvěry v měnu není odůvodněná

intervence bývají úspěšné i neúspěšné – pak se vyplatí neintervenovat, protože by si ČNB vyčerpala své devizové rezervy a deprecii koruny by stejně nezabránila

23.6. Režimy měnových kurzů

23.6.1. Volně pohyblivý (flexibilní, pružný, plovoucí)

je utvářen na měnovém trhu

23.6.2. Pevný kurz (stabilní, fixní)

nejde o zcela pevný kurz, kurz se ale pohybuje v určitém omezeném rámci

je z mnoha důvodů pro ekonomiku výhodný

- protiinflační kotva – deprecie totiž vyvolává inflaci
- zahraniční obchod – změny kurzu představují rizika, proti kterým se obchodníci musí pojišťovat

Kurzové flukтуаční pásmo

centrální banka vyhlásí horní a dolní limit, v němž nechá kurz měny volně plavat jakmile by kurz chtěl opustit toto pásmo, začne banka intervenovat

do roku 1997 měla i Česká republika kurzové flukтуаční pásmo vůči dolaru a marce

kurz měny je obvykle vázán na určitý koš zahraničních měn (měny mají v koši různé váhy – které zhruba odpovídají poměru zemí v zahraničním obchodě)

když investoři přestanou věřit, že je centrální banka schopna udržet kurz uvnitř mantinelů, přestane být tato kurzová politika úspěšná (*jako např. v ČR roku 1997*)

Zavěšení měny

centrální banka nedovolí (intervencemi), aby se kurz odchýlil např. zavěšení měny na americký dolar (Thajsko), nebo na marku (Rakousko)

23.7. Platební bilance a její složky

zachycuje platební transakce naší ekonomiky se zahraničím v daném roce. porovnává platby ze zahraničí a do zahraničí, vychází z principu teritoriality

23.7.1. Struktura

- **Běžný účet**

- obchodní bilance – vývoz statků – dovoz statků
- bilance služeb – vývoz služeb – dovoz služeb
- bilance výnosů – výnosy – náklady
- běžné převody – příjmy – výdaje (soukromé: dědictví, dary, výživné...; vládní: penze, příspěvky ze SR)
- **Kapitálový účet** – příjmy – výdaje, kapitálové transfery spojené s
  - migrací obyvatelstva
  - promíjením dluhů
  - vlastnickými právy k základním prostředkům
  - s převody nevýrobních nefinančních hmotných aktiv (pozemky pro zastupitelské úřady, podzemní bohatství)
  - převody nehmotných práv (patenty, autorská práva)
- **Finanční účet**
  - přímé investice – v zahraničí – zahraniční v ČR
  - portfoliové investice – majetkové cenné papíry – dluhové cenné papíry
  - ostatní investice
    - § aktiva
      - dlouhodobá
        - ČNB
        - obchodní banky
        - vláda
        - ostatní sektory
      - krátkodobá
        - obchodní banky
        - vláda
        - ostatní sektory
    - § pasiva
      - dlouhodobá
        - ČNB
        - obchodní banky
        - vláda
        - ostatní sektory
      - krátkodobá
        - obchodní banky
        - vláda
        - ostatní sektory
- **Salda chyb a opomenutí, kurzové rozdíly**
- **Změna devizových rezerv** (- nárůst, + pokles)

rozhodujícími položkami jsou platby za vývoz a dovoz zboží a služeb

dovoz zahraničního kapitálu – zahraniční osoby nakupují česká aktiva (cenné papíry, nemovitosti) nebo poskytování půjček českým osobám nebo ukládání peněz v českých bankách

platební bilance je vždy účetně vyrovnaná – schodek běžného účtu je pokryt přebytkem finančního účtu a (nebo) čerpáním devizových rezerv, nebo naopak (pokud je přebytek, zvyšují se devizové rezervy)

23.8. Rovnováha platební bilance a její dosahování

účetní vyrovnanost je něco jiného než rovnováha platební bilance (účetně vyrovnaná je vždy)

pokud je schodek běžného účtu plně pokryt přebytkem finančního účtu (nemění se devizové rezervy), je platební bilance v rovnováze

Volně pohyblivý měnový kurz uvádí platební bilanci do rovnováhy

Příklad: schodek běžného účtu je 100 mld. Kč, přebytek finančního účtu je 60 mld. Kč → dovozci chtějí prodat na měnovém trhu 100 mld. Kč (vyměnit za cizí měnu) a investoři chtějí koupit 60 mld. Kč → nabídka korun převyšuje poptávku → depreciace koruny → české zboží zlevní na zahraničních trzích → český vývoz poroste a dovoz ze zahraničí klesne (protože bude dražší zahraniční zboží v ČR) → schodek běžného účtu se bude zmenšovat (dokud se nevyrovná schodek a přebytek) a koruna přestane depreciovat.

jestliže měnový kurz není volně pohyblivý, může nerovnováha přetrvávat delší dobu (nerovnováha je pak vyrovnávána změnou devizových rezerv)

23.8.1. Finanční účet

závisí na **úrokovém diferenciálu** – rozdíl úrokových sazeb v jednotlivých zemích

Příklad: německá úroková míra je 6%, česká 12% → příliv německého kapitálu → roste přebytek na našem finančním účtu

23.8.2. Bilance zboží a služeb

vývozu a dovozu služeb se říká neviditelný vývoz a dovoz, z ekonomického hlediska má ale úplně stejný význam jako viditelný

čistý vývoz – rozdíl mezi vývozem a dovozem (vývoz - dovoz)

depreciace domácí měny zlepšuje tuto bilanci (snižuje schodek nebo zvyšuje přebytek) – protože zvyšuje vývoz a snižuje dovoz. Apresiasi naopak.

depreciace koruny

- v krátkém období zvýší hodnotu dovozu
- až v dlouhém období ji sníží

důvodem je méně elastická poptávka po zahraničním zboží v krátkém období

změna cenové hladiny – růst domácí cenové hladiny (při nezměněné zahraniční) způsobí růst dovozu a pokles vývozu, tedy zhoršení bilance zboží a služeb

Bilance zboží a služeb závisí na reálném měnovém kurzu

to je nominální kurz násobený poměrem cenových hladin

$$RE_{CZK/USD} = E_{CZK/USD} * (P_{USD} / P_{CZK})$$

RE – reálný měnový kurz koruny vůči dolaru

E – nominální měnový kurz
 P_{USD} – (dolarová) cenová hladina v USA
 P_{CZK} – (korunová) cenová hladina v ČR

bilance zboží a služeb tedy nezávisí na nominálním měnovém kurzu, ale na reálném měnovém kurzu

Růst domácího reálného HDP – zvyšuje náš dovoz (zvyšuje se spotřeba a investice, některé statky lze koupit jen v zahraničí – např. ropu) $\Rightarrow$ zhoršuje naši bilanci zboží a služeb. Naopak růst zahraničního HDP_R ji zlepšuje

Závěr: bilance zboží a služeb závisí na reálném měnovém kurzu a na růstu domácího reálného HDP v poměru k růstu zahraničního reálného HDP

23.9. Nerovnováha bilance zboží a služeb

aby se udržela nerovnováha bilance zboží a služeb, musí být opačná nerovnováha na finančním účtu platební bilance

Růst investic $\Rightarrow$ růst úrokové míry $\Rightarrow$ přebytek na finančním účtu $\Rightarrow$ apreciací domácí měny $\Rightarrow$ schodek bilance zboží a služeb

Naopak růst úspor zhoršuje finanční účet (peníze odcházejí do zahraničí) a zlepšuje bilanci zboží a služeb (které předchází depreciace měny)

V zemi, která dováží kapitál (je příjemcem investic), vzniká schodek bilance zboží a služeb. V zemi, která vyváží kapitál (investuje v zahraničí), naopak vzniká přebytek bilance zboží a služeb. viz strana 605

Příčinou schodku bilance zboží a služeb je především dovoz kapitálu, který zaplňuje mezeru mezi vyššími domácími investicemi a nižšími domácími úsporami. Nebýt dovozu kapitálu, musela by země snížit investice na úroveň domácích úspor a nemohla by využít některé investiční příležitosti, které v zemi jsou a na které jsou zahraniční investoři ochotni půjčovat.

aktivní bilance zboží a služeb – viz strana 608

23.10. Zahraniční zadluženost

zadluženost země vůči zahraničí – ve skutečnosti dluh domácích osob vůči zahraničním osobám

Jen ve specifickém případě si vláda půjčuje v zahraničí na krytí rozpočtového schodku. Jinak si běžně půjčují v zahraničí soukromé osoby.

Značná část dovozu zahraničního kapitálu má podobu zahraničních půjček (nákupy dluhopisů českých firem, nebo ukládání peněz v českých bankách)

Příliv zahraničního kapitálu (půjček) $\Rightarrow$ apreciací koruny $\Rightarrow$ zlevnění zahraničního zboží $\Rightarrow$ zvýší se spotřeba a ekonomika spotřebovává a investuje více, než vyrábí, splácení zahraničního dluhu $\Rightarrow$ nabídka korun $\Rightarrow$ depreciace koruny $\Rightarrow$ schodek bilance zboží a služeb se mění v přebytek $\Rightarrow$ utahování opasků (ekonomika

spotřebovává a investuje méně, než sama vyrobí – část totiž splácí) ⇒ zahraniční dluh se snižuje

růst zahraničního dluhu ⇒ apreciacie měny a schodek obchodní bilance
pokles zahraničního dluhu ⇒ depreciace měny a přebytek obchodní bilance

---

24. Veřejná volba

---

poskytování veřejných statků je závislé na rozhodování voličů, politiků a úředníků – tomuto politickému rozhodování se říká veřejná volba

24.1. Volba mezi veřejnými a soukromými statky

všechny veřejné statky jdou na úkor soukromých statků

nelze určit optimální poměr mezi soukromými a veřejnými statky – neznáme mezní užitek veřejných statků (jsou spotřebovávány kolektivně, ne individuálně)

o tomto poměru rozhodují voliči při volbách (levice, pravice)

24.2. Racionální neznalost

Znalost vyžaduje náklady (čas, námaha, peníze)

Racionální neznalost vzniká, pokud jsou mezní náklady získání znalosti vyšší než mezní výnos z této znalosti

Veřejná volba je poznamenána racionální neznalostí

Pro voliče je složité zjišťovat všechny podrobnosti o stranách (*např. kde vezmou na svoje sliby*), tak se raději rozhoduje podle intuice, tradice a svého světonázoru

Výnosy z jeho hlasu jsou malé (váha hlasu je přibližně 1 : 5 000 000)

24.3. Zájmové skupiny

politici jsou pod tlakem zájmových, lobbyistických firem

při tomto ovlivňování obvykle prohrávají velmi početné skupiny (daňoví poplatníci, spotřebitelé) a vyhrávají malé skupiny (profesní, výrobní odvětví)

Důvod: když se prospěch z nějakého politického rozhodnutí rozpočítá mezi velkou skupinu, zbude na každého málo, když se rozpočítá mezi malou skupinu, zbude hodně. Takže to motivuje členy malých skupin, aby vynakládali velké úsilí na ovlivnění politiků, kdežto členy malé skupiny to nemotivuje.

vliv zájmových skupin může mít často velmi nežádoucí účinky

aktivita zájmových skupin se zaměřuje na přerozdělování národního produktu

stát by měl provádět takovou politiku, která by neustupovala malým zájmovým skupinám, ale hájila zájem té největší skupiny - lidu

---

25. Veřejné rozpočty a rozpočtová politika

25.1. Fiskální politika

je záležitostí vlády (ne banky), parlament ji spoluvytváří a kontroluje uskutečňuje se pomocí rozpočtů (státního a veřejných) ve většině zemí má rozpočet podobu zákona (obvykle na 1 rok, ale někde i déle)

Přerozdělování: daně $\Rightarrow$ státní výdaje

měla by být utvářením daňové politiky a politiky veřejných výdajů, která by měla směřovat k utlumení výkyvů hospodářského cyklu, měla by zajišťovat **nízkou inflaci, vysokou zaměstnanost a rychlý hospodářský růst**

25.1.1. Výsledek fiskální politiky

- vyrovnaný rozpočet
- nevyrovnaný rozpočet
  - přebytkový
  - deficitní

řešení deficitu

- natisknutí peněz – nestandardní postup (standardní v banánových republikách)
- uhrazení pomocí dluhopisů, které stát později zaplatí (jistiny + úroky)

velikost státního dluhu = hodnota státních dluhopisů vlastněných jinými subjekty
veřejný dluh = státní dluh + další dluhy státní správy

25.2. Byrokracie

byrokracie = státní úředníci s rozhodovací pravomocí

byrokrat má své zájmy a cíle, které mu jsou bližší než zájmy daňového poplatníka bojuje o zvětšování rozpočtu svého úřadu – od velikosti úřadu se odvíjí jeho vliv, prestiž a příjem

Politikové odcházejí a přicházejí, byrokraté zůstávají (proto mají informační převahu nad politiky)

bujení byrokracie se projevuje růstem počtu úředníků (ne jejich platů)

řešením může být privatizace některých státních činností a institucí (většina institucí se ovšem privatizovat nedá)

25.3. Přerozdělování

daně $\Rightarrow$ státní výdaje

naše daňová soustava je **progresivní** – lidé s vyššími příjmy platí vyšší daňové sazby než lidé s nižšími příjmy

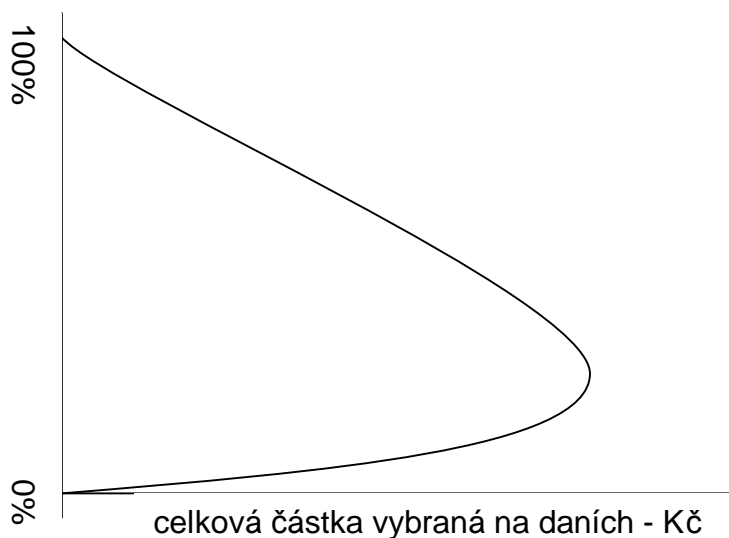
pokud je přerozdělování intenzivní, může značně oslabit motivace k pracovním výkonům a tím i růst celé ekonomiky

25.4. Daně, šedá ekonomika a Lafferova křivka

daně oslabují motivace k pracovním výkonům i motivace k úsporám
dalším důsledkem vysokých daní je vyhýbání se daním
vysoké daně motivují ke svépomocným činnostem (protože z nich se neplatí daně)
dalším důsledkem vysokých daní je únik kapitálu do zahraničí

25.4.1. Lafferova křivka

míra zdanění - %

když míra zdanění roste, jsou přírůstky daňového výnosu státu stále menší

25.4.2. možnosti daňové politiky

- změny daňových sazeb
- změny základu
- změny započitatelných položek

25.4.3. Přímé daně

z osobních důchodů
ze zisku firem

25.4.4. Nepřímé daně

DPH a spotřební daně – platí se z prodeje zboží
zvyšují ceny a tím omezují spotřebu, ale **nepotlačují motivaci k práci a spoření**,
nemotivují tolik k daňovým únikům
je snazší je vybírat a zvyšovat

25.5. Fikce obědu zdarma

není možné mít více veřejných statků, aniž bychom se vzdali určité části soukromých
rozpočtový schodek však vytváří fikci obědu zdarma

Politici jsou pod tlakem zvyšovat státní výdaje a zároveň se obávají zvyšovat daně
Toto vedlo některé politiky k myšlence, že by vyrovnanost státního rozpočtu měla být
zakotvena v ústavě

25.6. Financování rozpočtového schodku

pokud stát nepokryje své výdaje daněmi, vznikne schodek, který musí být financován půjčkami

vládní dluhopisy prodá

- soukromým osobám
- centrální bance $\Rightarrow$ růst peněžní zásoby $\Rightarrow$ inflace (takto často začínají hyperinflace)

banky dávají přednost vládním dluhopisům (vláda se nestane platebně neschopnou, protože vždycky může zvýšit daně)

každoroční rozpočtové schodky zvyšují státní dluh

25.7. Politický cyklus

politikové ovlivňují státní rozpočet, hospodářský růst a nezaměstnanost, tak, jak se jim to hodí – *např. aby zvýšili svojí popularitu před volbami*

25.8. Strukturální a cyklický schodek SR

Strukturální schodek je schodek při potenciálním produktu (když se reálný produkt = potenciálnímu), příčinou je rozhodnutí vlády mít větší výdaje než příjmy

Cyklický schodek vzniká, když HDP poklesne pod potenciální produkt. Příčinou cyklického schodku je výpadek daní a dalších příjmů, němuž dochází v důsledku hospodářského poklesu (pokles důchodů $\Rightarrow$ pokles daní)

v praxi je těžké je přesně odlišit (nevíme přesně, jaký je potenciální produkt)

25.9. Důchodotvorný účinek státních výdajů a efekt vytěsňování

důchodotvorný účinek je mýtus – na jedné straně vytváří řadu důchodů, na druhé straně řadu důchodů nevznikne.

Vytěsňování – vláda přetahuje zapůjčitelé fondy do svých rukou, na úkor soukromých investorů (banka radši koupí dluhopisy, než aby půjčila firmě)

Růst státních výdajů nezvýší agregátní nabídku, protože vede k poklesu investic a spotřeby

pokud si vláda půjčuje v zahraničí, vytěsňuje tak čistý vývoz (půjčí si od banky v cizině $\Rightarrow$ cizí banka nakoupí potřebné koruny $\Rightarrow$ apreciacie koruny $\Rightarrow$ snížení čistého vývozu)

důchodotvorný efekt je potlačen vytěsňováním

25.10. státní dluh

- vnitřní dluh - domácí
- vnější dluh – zahraniční
  - dluh státu
  - dluh domácností a firem

podíl státu na zahraničním dluhu ČR je velmi malý

čím vyšší zadlužení, tím nižší efektivita ze zdanění (musí se splácet úroky a jistiny)

26. Měnová politika

je dílem centrální banky (ČNB)

vzdání se měnové politiky může znamenat velké problémy (*příklad: evropská centrální banka, EMU, kromě VB, Dánska a Švédska. Přineslo to i problémy do fiskální politiky: Maastrichtská dohoda, Pakt stability a růstu*)

26.1. nástroje a cíle měnové politiky

Nástroje	Zprostředkující cíle	Konečné cíle
diskontní sazba operace na volném trhu povinné minimální rezervy devizové rezervy	peněžní zásoba úroková míra měnový kurz	nezaměstnanost inflace bilance zboží a služeb

26.2. expanzivní a restriktivní politika

26.2.1. převážně expanzivní

zvyšování množství peněz v ekonomice $\Rightarrow$ pokles úrokových sazeb $\Rightarrow$ rostou investice a spotřeba $\Rightarrow$ roste agregátní poptávka $\Rightarrow$ roste reálný HDP $\Rightarrow$ roste cenová hladina

Dlouhodobé důsledky: jen zvýšení inflace (protože se zabudovala do vyšších mezd a inflačních očekávání)

26.2.2. převážně restriktivní

peněžní zásoba klesá (nebo zůstává na stejně nízké úrovni) $\Rightarrow$ roste úroková míra $\Rightarrow$ klesají investice, spotřeba, čistý export $\Rightarrow$ klesá agregátní poptávka $\Rightarrow$ cenová hladina klesá nebo je stejná

Dlouhodobý důsledek: snížení inflace

Závěr: měnová politika může ovlivnit nezaměstnanost, HDP a bilanci zboží a služeb jen krátkodobě. Dlouhodobě ovlivní jen inflaci.

26.3. Aktivistická měnová politika (stop-go)

v době hospodářské **expanze** uplatňuje **restriktivní** měnovou politiku
v době hospodářské **recese** uplatňuje **expanzivní** měnovou politiku

politikové byli přesvědčeni, že je takto možné doladovat ekonomiku (stabilizovat ji, omezit výkyvy – expanze, recese)

důsledky jsou však negativní – vlivem zpoždění (zpoždění rozpoznávací, rozhodovací, zapůsobení)

vlivem zpoždění zapůsobí např. restriktivní politika ne v době expanze (kdy měla zapůsobit), ale se zpožděním v době recese a ekonomice ještě více uškodí

Tuto politiku nelze založit ani na odhadech hospodářského cyklu (odstranit tím zpoždění) – protože odhady jsou nepřesné a nemusí se vyplnit

Dnešní doporučení: používat expanzivní politiku pouze při dlouhodobé krizi, restriktivní politiku naopak při dlouhotrvající inflaci

26.4. Účinnost měnové politiky

26.4.1. Adaptivní inflační očekávání

expanzivní politika zvýší platy → lidé začnou více utrácet a investovat → zvýší se produkce a sníží nezaměstnanost → lidé zjistí, že došlo k inflaci a reálně se jejich mzdy nezvýšily → produkce a nezaměstnanost se vrátí na původní stav

při adaptivním inflačním očekávání má expanzivní politika alespoň dočasný vliv na produkci a nezaměstnanost

26.4.2. Racionální inflační očekávání

expanzivní politika zvýší platy → lidé jsou dobře informovaní, vědí, že se v budoucnu zvýší i ceny → nebudou reagovat vyšší poptávkou → jediným efektem bude vyšší inflace

při racionálním inflačním očekávání nemá expanzivní politika ani krátkodobý vliv na produkci a nezaměstnanost.

Závěr: pokud lidé tvoří racionální očekávání, nelze ani krátkodobě volit mezi inflací a nezaměstnaností.

26.5. režimy měnové politiky

26.5.1. „zavěšení“ měnového kurzu („ukotvení“)

neaktivistická politika, která stabilizuje ekonomiku

Je-li měnový kurz „zavěšen“ na některou silnou a stabilní světovou měnu, je měnová politika centrální banky zcela podřízena závazku udržovat stabilní měnový kurz.

26.5.2. Pravidlo stálého měnového růstu (měnové cílování)

Centrální banka by si měla zvolit určité (ne příliš vysoké) tempo růstu peněžní zásoby a stále je udržovat, bez ohledu na cokoli. Tento zvolený a veřejnosti oznámený růst peněžní zásoby by neměl reagovat na hospodářský cyklus, ani na tlaky vlády, odborů, zájmových skupin...

pokud se centrální banka bude držet stálého měnového růstu, její měnová politika se stane neutrální (ani expanzivní ani restriktivní).

Z dlouhodobého hlediska může tato politika stabilizovat ekonomiku lépe než aktivistická politika.

26.5.3. Inflační cílování

Nedostatek měnového cílování: centrální banka nemá plnou kontrolu nad peněžní zásobou (mohou ji ovlivnit komerční banky svými rezervami)

Centrální banka si stanoví míru inflace (např. 1%) a pokud je inflace vyšší, používá všechny nástroje, aby inflaci snížila.

Tím že stanoví požadovanou míru inflace, ovlivní inflační očekávání (učiní je racionálními)

Úskalí této politiky:

- špatné odhady
- měnová politika se stává aktivistickou (ne ve smyslu hospodářského růstu, ale ve smyslu doladování inflace)

Zkušenost: politika cílování inflace umí udržet nízkou inflaci (země, které ji používají mají nízkou inflaci, ale tuto politiku začali používat, už když měli inflaci nízkou)

26.5.4. Desinflační politika

politika snižování inflace
dva typy: **razantní** a **pozvolná**

Razantní

rázně a rychle sníží inflaci za cenu hlubšího ale krátkodobého poklesu reálného HDP

je vhodná v ekonomice, kde jsou racionální inflační očekávání a mzdy a ceny jsou málo strnulé směrem dolů

není vhodná, pokud jsou firmy v ekonomice finančně křehké a odkázané na bankovní úvěry – razantní snížení peněžní zásoby a následné zdražení úvěrů by vyvolalo finanční krizi.

Pozvolná

snižuje inflaci postupně, pokles HDP je nižší, ale trvá déle.

je vhodná v ekonomice, kde jsou inflační očekávání spíše adaptivní a (nebo) kde se projevují silné mzdové a cenové strnulosti.

---

27. Mezinárodní obchod a zahr.-ekonomická politika

27.1. Mezinárodní obchod

arbitráž na světovém trhu zboží

bohatství není měřeno množstvím výrobků, ale uspokojením z nich – tzn. směna může zvýšit bohatství, aniž by zvýšila množství
dobrovolná směna obohacuje oba směňující – oba jsou na tom po směně lépe

27.1.1. Absolutní výhody

absolutní výhoda znamená, že je člověk (firma, stát) v něčem lepší než jiní

v mezinárodním obchodě se uplatňuje specializace a směna na základě absolutních výhod

27.1.2. Komparativní výhody

i když má někdo absolutní výhodu ve všech činnostech, vyplatí se mu směna: může se specializovat na činnost, ve které je relativně lepší

komparativní výhodu má člověk (firma, stát) v činnosti, ve které je lepší, než v jiných činnostech $\Rightarrow$ vždy má v něčem komparativní výhody

Specializace a směna zvyšuje produkční schopnosti sama o sobě, aniž by se musel zvětšit kapitál nebo jiné VF (vede totiž k efektivnějšímu využívání VF)

i nejzaostalejší země se může účastnit mezinárodního obchodu – vždy se najdou obory, ve kterých má komparativní výhodu.

27.1.3. Čím jsou dány komparativní výhody

- přirozený talent
- přírodní podmínky
- speciální znalost
- relativní vybavenost výrobními faktory

Příklad: USA má hodně kapitálu v poměru k práci (lidem), Čína má hodně lidí a málo kapitálu (v poměru) $\Rightarrow$ USA je levný kapitál a v Číně práce $\Rightarrow$ komparativní výhodu pro výrobu strojů mají USA, u textilu má naopak komparativní výhodu Čína (protože na textil je potřeba více lidí a méně kapitálu)

27.2. přínosy z mezinárodního obchodu

svoboda mezinárodního obchodu zvětšuje možnosti pro mezinárodní specializaci a přináší prospěch všem zemím

Statek je kupován na levném trhu jedné země a prodáván na drahém trhu jiné země.

Dovoz z „levné“ země vyvolá pokles ceny v cílové zemi a růst ceny ve zdrojové zemi. Mezní užitek je cena, kterou spotřebitelé platí. V zemi vývozu se zvýší cena i produkce, v zemi dovozu naopak. Přírůstek užitku cílových spotřebitelů je vyšší než úbytek užitku zdrojových spotřebitelů.

Obchod přesouvá část produkce z nákladných do méně nákladných podmínek, čímž snižuje celkové náklady. (Úspora nákladů v cílové zemi je větší než přírůstek nákladů ve zdrojové zemi)

27.3. Ochránářství v mezinárodním obchodě

27.3.1. Dovozní cla

částka, kterou dovozce platí státu
vlády podléhají tlakům domácích výrobců a omezují dovozy levného zahraničního zboží

uvalení dovozního cla sníží čistý efekt z dovozu

27.3.2. Dvozní kvóty

je to maximální množství statku, které se smí dovážet.
dvozní kvóta snižuje čistý efekt z dovozu

kromě cel a kvót se uplatňují i skryté formy ochranářství – ekologické, zdravotní, hygienické, technické a jiné normy

Příklad: snížení kvót na dovoz uhlí ⇒ zavření českých dolů, ale zároveň pokles ceny uhlí ⇒ snížení nákladů hutí ⇒ snížení dalších nákladů ⇒ zvýšení konkurenceschopnosti našich výrobků

Ztracená pracovní místa v odvětvích potlačovaných levnými dovozy jsou nahrazována novými pracovními místy v odvětvích, která expandují díky levným dovozům

27.3.3. Mýty ochranářství

To že dovozy cizího zboží snižují domácí zaměstnanost je mýtus – ztráta míst je vidět hned, ale nová pracovní místa se objeví až později.

Mýtus rovné konkurence („když někdo uvalil clo na naše zboží tak i my uvalíme clo na jeho zboží“) – země, které uvalí clo na naše zboží poškozují nás, ale i sebe. Když uvalíme cla také, poškodíme se ještě více.

Mýtus ochrany mladých odvětví – průmysl vyrůstající v podmínkách chráněného domácího trhu nedosáhne skutečné konkurenceschopnosti (je konkurenceschopný jen na domácím trhu a to díky ochraně clem a kvótami). Ochránářství neprospívá domácím spotřebitelům, ale pouze domácím výrobcům, kteří trpí konkurencí levnějších dovozů